Centrală Regională Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 28 (226) - joi 10 iulie 1958 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 8 pagini 50 bani

Voința de pace a popoarelor

La Congresul mondial de la Stockholm, solii tuturor popoarelor de pe întreg întinsul globului pămîntesc se vor pronunța încă o dată pentru dezarmare. Încă o dată pentru colaborarea pașnică între popoare. Încă o dată, pentru utilizarea fecundă a noilor descoperiri și invenții științifice exclusiv întru binele și prosperitatea tuturor, de pretutindeni, așa cum dictează însăși rațiunea acestor descoperiri și invenții ale genialului uman, epocale în istoria lumii și a progresului.

Vorbe mari? Epitete sonore? Afirmații emfatice?

Nu, dimpotrivă.

Realitatea cea mai negăduită și mai lesne de verificat.

Se va afirma la Stockholm voința de pace a milioanelor de conștiințe omenești. Căci, cine în afară de ucigătorii morții, cine mai acceptă astăzi cu resemnare ori cu indiferență pasivă, perspectiva hecatombei de la Hiroșima, reluată cu instrumentele tehnice de ucis și de distrus încă mai perfecționate, încă mai inumane, mai odioase încă?

În fiecare casă unde gîngurește un copil inocent în leagăn, cu ochi dornici și neîntinați, cu mîinile plăpînde urmărind palpitarea unei raze de soare, oriunde, sub orice constelații, de jur împrejurul planetei, în fiecare asemenea casă se înalță deodată, sinistru, spectrul victimelor de la Hiroșima. (Stronțiu. Degenerare. Moarte. Ce glacial fior! Ce posomorîte incursiuni mentale să stingă brusc bîlbîiala lumii a razelor de soare! Aceasta nu înseamnă de la sine tot atîtea mobilizări spontane ale conștiințelor, adunînd zilnic în tabăra păcii și a dezarmării alte și alte milioane de partizani?

Viața aparține viitorului. Prezentul aparține viitorului.

Dar mai presus de acest refren de speranță și nădejde omenească pînă într-a 99-a speță ca în blestemele biblice de odinioară, pentru ceasul de față ni se pare încă mai semnificativă și mai hotărîtoare alarma savanților specialiști și autorizați, care au confiscat la capătul energiei nucleare, fără a întrebări deplin atunci ororea efectelor aplicate „pe viu", cum amintea mai deunăzi o revistă de seamă, după sinuciderea matematicianului Donald A. Flanders, calculatorul primei bombe atomice de la Hiroșima. Alarma aceasta a savanților și reacția cu tot mai tardivă, asupra conștiințelor cu voie sau fără voie, cu știință sau fără știință, la cel mai monstruos asasinat în masă din istoria cuceritorilor și popoarelor, nu spune totul?

E o recapitulare demonstrativă. Un bilanț de la sine grăitor.

În afară de sutenții înspăimîntători de urmările propriilor descoperiri și invenții, care au făcut mea culpa și luptă acum cu toată energia împotriva pantafului atomic, ce lungă procesiune de oameni ce-au succombat cutremurați de conștiința inexorabilei răsplăți în fața Istoriei și de Omenire! Savanți, artiști, părtași ai crimei de la Hiroșima, luîndu-și singuri viața, înnebunind, călugărindu-se, fugind de ei înșiși, ca să se confunde în anonimat și să ajungă grădinari ca Albert Clark Reed...

Toate împreună nu alcătuiesc o tragică pagină de istorie a conștiinței omenești în clipa cînd geniul omenesc s-a înverșunat să descifreze cea mai decisivă taină a materiei și a energiei, a vieții, a viitorului? Și toate împreună n-ar sluji oare drept cel mai puternic argument în dezbaterile de la Stockholm, pentru a curma vorba lăcomie a concernelor de bancheri și industriași de armament, eliberînd omenirea să se bucure în sfîrșit de triumful geniului omenesc, fără să-l mai păteze cu sînge și fără să-l profaneze, tîrît cu josnicie în noroiul josnicelor amenințări, precupețiri și scîrbavnice șantaje?

Veacul se va rosti. Căci cuvîntul din urmă este al veacului și al popoarelor, nu al unei clici de bancheri și de vechi antreprenori ai morții.

Acad. Cezar Petrescu

Salut revistei „Luceafărul"

Salutăm cu deosebită bucurie apariția „Luceafărului", noua revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Acest bilunar (va apărea la 1 și 15 ale lunii) se adaugă celorlalte publicații care militează în țara noastră pentru literatura realist-socialistă, pătrunsă de spirit de partid și menită să sprijine marea operă de construire a socialismului.

Sub direcția acad. Mihai Beniuc și sub îngrijirea unui colegiu de redacție, „Luceafărul" și-a stabilit de la început un profil variat și atrăgător. Publică poezie și proză, reportaje, numeroase scurte recenzii despre ultimele cărți apărute („O seamă de cuvinte"), cronică literară, rubrica permanentă „Mențiuni critice", articole și documente de istorie literară, articole teoretice, informații asupra mișcării literare de peste hotare, note polemice („Relief"). Remarcăm pagina dedicată poeziei sovietice. Binevenită ni se pare rubrica sugestiv intitulată „Steaua fără nume" în cadrul căreia se publică pentru prima dată producția unor condeie noi.

Primul număr al „Luceafărului" înmănunchează semnături de prestigiu de mult statornicit, alături de care întîlnim și numele unor poeți, prozatori și critici mai tineri. Frumos paginată și ilustrată, revista are un aspect atrăgător și plăcut.

În lupta pentru o literatură de actualitate la nivelul exigenței ridicate a oamenilor muncii din patria noastră, în combaterea oricărei concesii făcute revizionismului și altor influențe ale ideologiei burgheze, „Luceafărul" își va aduce desigur partea sa de contribuție. În îndeplinirea acestor sarcini de mare răspundere, urăm revistei „Luceafărul" succes deplin.

G. L.

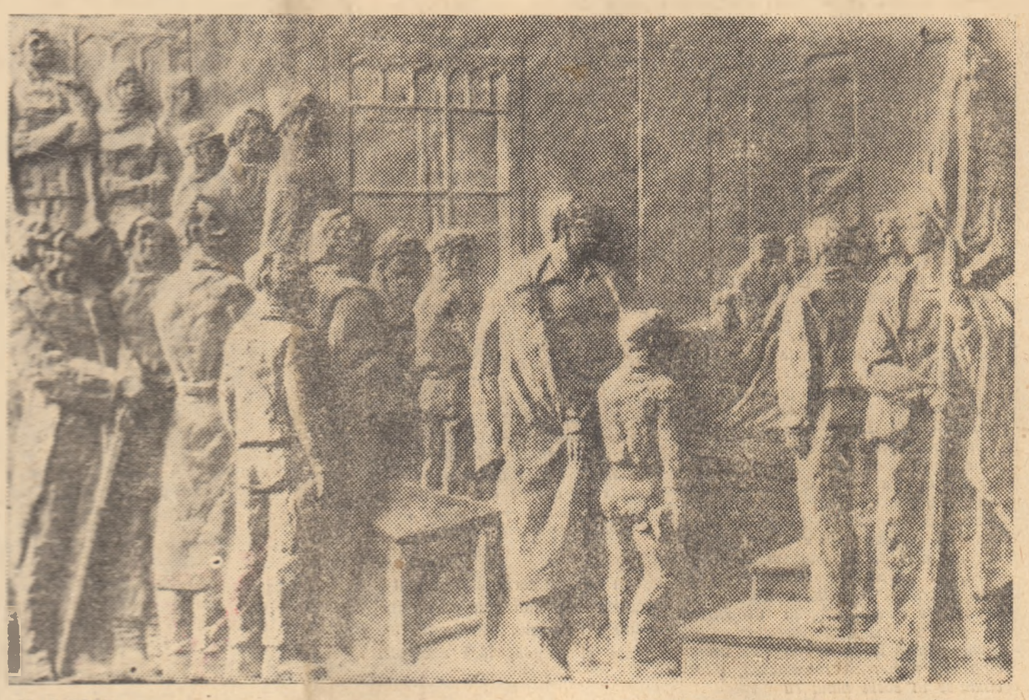

N. CRIȘAN — *„Primul Congres al P.C.R. (mai 1921)"*

Romanul „Setea" și o interpretare excentrică

I

Mărturisesc de la bun început că nu sînt de acord cu comentariul critic al lui Radu Popescu la romanul „Setea" de Titus Popovici. Eram prevenit de felul intempestiv al cronicarului revistei „Contemporanul". Oricîte imputări i s-ar putea aduce, numai malițioșii și mistificatorii nu depășesc rareori măsura. Dimpotrivă, gustul pentru asociații tulburătoare, impulsul curățirii spre exagerare, pe linia paradoxului, au provocat de multe ori derutele cititorilor cuminți, cu judecăți critice previzibile. De data aceasta surpriza verdictelor, cu care criticul cochetează, conștient de farmecul său, mi se părea imposibilă. Romanul „Setea" este ancorat deplin în actualitate și consfințește evoluția prodigioasă a unui tînăr scriitor, format după eliberare. Vastă frescă a luptei politice destășurată de partid pentru cucerirea puterii și pentru satisfacerea revendicărilor poporului muncitor, cartea lui Titus Popovici demonstrează încă o dată valabilitatea orientării literaturii noastre spre marile teme sociale.

Mă așteptam deci la o frînare a poftei de extravaganță din opiniile cronicarului „Contemporanului" și la o analiză minuțioasă a valorii romanului, analiză făcută cu pricepere și inteligență. Am fost însă martorii unei execuții aspre, întreținută de multe reverențe care nu afectau pînă la urmă iudecata de valoare. Îmi pare rău că spațiul nu permite să răspund tuturor obiecțiilor, deseori fate sau insinuate în cronica lui Radu Popescu. Mă voi referi aici doar la una din rezervele cronicarului legată de prezentarea luptătorului comunist în „Setea", respectiv învățătorul George Teodorescu. Cum dispăru în aprecieri, implicînd motivări plauzibile, cer îngăduința unei extinderi a argumentației.

Cronicarul „Contemporanului" susține că drama lui George Teodorescu poartă pecetea unei tulburări neînțelese. Fiindcă se consumă într-o absolută singurătate, exterioară și interioară, ea devine inexplicabilă, atît din punctul de vedere al moralei sale comuniste, cît și din acela al relațiilor sale cu oamenii cei mai apropiați și în primul rînd cu familia. De ce nu transmite celor din jur rezultatele meditațiilor prelungite, de ce tinde să se închidă ermetic, stăvilind orice curiozitate sau indiscreție? Se afirmă de asemenea că scrupulele morale anticipative, inhibițiile rezultate din faptul că omul s-a întors invalid de pe front, nu pot lămuri decît în foarte mică

S. Damian

(Continuare în pag. 6)

Consfătuirea oamenilor de teatru

RĂSPUNDEREA NOASTRĂ

A fi o gravă greșeală să se socotească anuala Consfătuire a oamenilor de teatru, care a avut loc la începutul acestei veri (1-2 iulie), ca o adunare obișnuită de bilanț. Nu se poate tăgădui că, de data asta, Consfătuirea oamenilor de teatru a avut un caracter mai hotărît și mai net decît în anii precedenți, luînd atitudine fermă față de lipsurile ivite și de concesiile neprincipiale. Conștiința noastră de oameni care știu limpede că rostul lor de artiști și de indivizi aparținînd unei societăți în veșnic clocot revoluționar nu se poate împăca nici cu fisurile, nici cu golurile, nici cu concesiile, s-a frămîntat în ultimul timp cu probleme și întrebări la care nu se pot da două răspunsuri. Și lucrul a devenit foarte limpede cînd cei care s-au ridicat la cuvînt în timpul lucrărilor Consfătuirii au recunoscut, rînd pe rînd, fie greșeli personale de mai mare sau mai mică însemnătate, fie greșeli comise în jurul lor, față de care n-au protestat sau au protestat slab și ineficient la momentul potrivit. Plenara C.C. al P.M.R din 9—13 iunie și directivele date de ea ne-a mobilizat și ne-a înarmat mai bine pentru a respinge orice influențe ale ideologiei burgheze. Prestigiul unor principii lipsite de valoare omenească și socială riscă să înflorească pe alocuri. Literatura apuseană decadentă mai izbutește încă să ademenească unele spirite — nu destul de ferme, sau nu destul de adînci — cu gratuitatea care dă ideea unei false libertăți. Socialismul însă nu se poate construi cu jumătăți de măsură, cu șovăieli pe drum, cu cochetării. Socialismul te solicită întreg, pentru că și orizontul său este întreg. Pentru că el cuprinde viața pe toate laturile ei, întreagă, și făgăduiește o fericire întreagă. Luptătorii din sectorul ideologic trebuie să fie în întregime oameni care participă la viața noastră nouă. Am îmbrăcat de ani de zile demnitatea constructorilor, am simțit după chipul în care cuvîntul nostru a fost prețuit și folosit, ce grea și ce frumoasă e răspunderea artistului care duce și răspîndește principiile construirii socialismului. Am vorbit cu mîndrie de cîte ori am avut prilejul de marea noastră sarcină. Nu putem privi deci nici cu cea mai mică umbră de nepăsare greșelile sau abaterile care s-au comis de către noi înșine sau de către cei de alături de noi. Fiecare artist, aidoma fiecărui om de bună credință, cinstit și viu, din țara noastră, poartă răspunderea fiecărui fapt petrecut în sectorul în care lucrează. Numai un uriaș simț de răspundere poate duce pînă la capăt marea operă care se săvîrșește în patria noastră.

S-a vorbit la această Consfătuire despre ultima stagiune teatrală, despre repertorii, despre piese românești, despre piese străine, regie, decor, presă teatrală. În toate acestea s-au făcut lucruri bune și s-au tăcut lucruri slabe sau greșite. Cele bune nu le scuză pe cele slabe, nu scuză greșelile. Misiunea noastră e să stîrpim răul cu totul, pentru totdeauna. Binele trebuie să fie total și toate eforturile noastre se cuvine să tindă înspre asta.

S-a vorbit la Consfătuire despre piese slabe, confuze, care nu duc nicăieri sau duc alături de drum, despre cele care nu vorbesc despre realitate, care nu se ancorează în prezent, deși sînt scrise azi, despre altele care vorbesc poate despre prezent, dar ocolesc (din nepuință sau din lipsa de poziție hotărîtă a autorului) problemele esențiale, majore, ale prezentului atunci cînd nu le prezintă deformat chiar, despre piese care zugrăvesc trecutul, dar nu ca să scoată din el semnificația progresiste, revoluționare, ci ca să se piardă în misterul unor simboluri vagi, narcotizante, sau într-o poezie care înlășoară bine regrete.

S-a vorbit despre piese străine care, în afară de „prestigiul" de a fi străine nu aduc nouăți, mărelui public din țara noastră, — a cărui prieepere și sete de teatru a crescut în ultimii zece ani, în chip simțitor, — nici idei bogate, nici pilde semnificative, nici eroi adevărați, nici elan creator. Punerea în scenă a acestor piese a însemnat cheltuială de forțe omenești, de timp și de bani, bani care reprezintă eforturile celor ce muncesc, a însemnat o picătură de venin strecurată în sufletele celor care vin la teatru ca să se îmbogățească sufletește, să se fortifice, să crească.

Fără îndoială că alături de aceste piese au existat altele care înseamnă realizări, care au dăruit publicului ceasuri de bucurie, care l-au pus în fața ochilor imagini adevărate și mobilizatoare dar, repet, ele nu răscumpără nici greșelile și nici pagubele.

Dacă teatrele noastre au săvîrșit greșeala de a juca piese nevrednice de publicul de azi și indiferente sau ostile față de principiile pe care se clădește viața noastră, dacă directorii de teatru sau regizorii au vădit uneori o înclinație spre ușor, superficial, spectaculos, confuz, dar pretențios, asta nu diminuează vina scriitorilor care au scris asemenea piese. Vinile nu devin mai ușoare dacă sînt purtate de mai mulți, ci, sînt egal de grele pentru fiecare părtaș. Tot așa cum greșeala teatrelor de a

Lucia Demetrius

(Continuare în pag. 2)

Fantoma lui Maiorescu

Esteticianul dogmatic

În acțiunea didactică întreprinsă de Maiorescu pe tărîm estetic există însă și o greutate specifică în acordarea întîietății demonstrative argumentului că arta trebuie scoasă de sub influența politicului și a socialului. Maiorescu este promotorul, la noi, al școlii „autonomiei esteticului" și cînd Gherea va începe polemica, în 1886, pornind de la un articol imediat anterior al celuilalt, nu împotriva acelui articol numai, ci a întregii școli se va îndrepta.

Școala maioresciană își făcuse tribuna Convorbirilor Literare care anunțau, din introducerea primului număr, poziția autonomistă a artei și războiului contra poeziei angajate în contemporaneitate. „Cînd vorbesc pasiunile politice — se afirma — arta și știința își ascund produsurile lor liniștite".

Pînă la vestitul articol de după 18 ani, Comediile domnului Caragiale (în „Conv. Lit.", sept. 1885), care va provoca nemijlocit polemica lui Gherea și afirmarea unei noi Direcții, a Contemporanului, Maiorescu nu va adăuga nimic esențial la tezele Direcției sale. De fapt, nici acest articol nu este decît o mutare a întregii greutăți teoretice pe ideea artei — repaus intelectual, a artei dezinteresate social, a ceea ce se va numi curînd **arta pentru artă** în marea polemică a epocii. Se accentua, la Maiorescu, schopenhauerismul, ca concepția sa despre artă provenind mai mult din Kant și împotriva lui Hegel, dar, în esență bătrînă de două mii de ani, căci fundamentul rămînea teoria platoniană a ideilor.

În articolul său despre Caragiale, Maiorescu începea prin a-l apăra pe marele scriitor împotriva atacurilor demagogice pe motivul **imoralității** operei sale. Apărarea nu se va face însă discutîndu-se în mod direct implicațiile etice ale comediilor lui Caragiale, ci argumentîndu-se estetic, de pe pozițiile arătate, însăși problema moralității în artă, a raporturilor artei cu etica și cu societatea contemporană ei.

Există o moralitate a artei? Aceasta va fi problema principală a articolului lui Maiorescu. „Arta în genere și în special arta dramatică are sau nu și o misiune morală? Contribuie ea la elucidarea și înălțarea poporului?" Sînt întrebări pe care le enunță Maiorescu pentru a da un răspuns ostentativ categoric: „Noi răspundem fără șovăire: da, arta a

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

UN PROMETEU RUS

Am trecut pînă acum prin domeniul fermecător al filozofiei lui Bielinski și evident că nu te poți opri aici. Bielinski nu este decît începutul unui drum de o însemnătate considerabilă în istoria filozofiei și esteticii universale. Contactul cu lumea ideilor, specifică inteligenței marelui democrat revoluționar, te obligă să continui călătoria începută și să treci mai departe, prin peisajul intelectual caracteristic lui Cernîșevski și Dobroliubov (pentru a limita excursia la democrații revoluționari ruși care au adus o contribuție excepțională în domeniul esteticii și criticii literare).

Trebuie să adaug că modestele însemnări de pînă acum și acele care vor urma nu sînt decît simple notații de lectură, o lectură efectuată în lumina cerințelor de azi ale literaturii noastre. Ca cititor, parcurg textele democraților revoluționari și subliniez acele momente și idei care mi se par utile pentru activitatea actuală a esteticii și criticii noastre literare.

În legătură cu textele care ne stau la îndemînă, trebuie să relev parcimonia lor numerică. Cititorul român, cu toate că se află în pragul a cincisprezece ani de la eliberarea țării noastre, nu poate folosi decît un număr extrem de limitat din extraordinara bogăție a textelor democraților revoluționari ruși. Sîntem recunoscători „Cărții Ruse" pentru volumele apărute pînă acum, dar ele nu au făcut decît să trezească interesul acut pentru opere uriașe din care ni s-au oferit numai fragmente.

Pot privi liniștit resturile splendidului Discobol aflat în Muzeul Național al Termelor din Roma și să completez cu imaginația, mergînd pe drumul mișcării întîpărită pentru secole în ce a mai rămas, liniile fine ale capului, mîinilor și picioarelor care lipsesc. Pot face aceeași operație cu resturile uluitoarelor Nereide din Xanthos păstrate la British Museum, sau cu oricare alte vestigii ale lumii antice. Fantezia recuperează cu emoție ce s-a pierdut și nu mai poate fi aflat vreodată.

Pot reintegra, cu fantezia, strălucitoarele ruine ale lui Heraclit sau Empedocle, în marile edificii din care s-au desprins, și chiar trebuie să fac această operație, cu toate riscurile de exactitate pe care le comportă, pentru că nu pot citi resturi, ci numai întregul transmis în vestigiile care au supraviețuit.

Dar nu pot să mă mulțumesc numai cu „Arta și realitatea din punct de vedere estetic" a lui Cernîșevski, atunci cînd știu că există o extrem de interesantă lucrare a sa despre Lessing, o voluminoasă cercetare asupra literaturii ruse în epoca gogoliană, urmată de un Pușkin și mai ales un extraordinar „Jurnal", care-mi reconstituie drumul creator al acestui filozof și revoluționar de geniu. Din momentul în care am aflat de existența lor, nu am avut răgaz pînă ce, unele dintre ele, nu mi le-am procurat în traducere.

Am sentimentul că politica traducerilor din literatura rusă a fost deficientă (cel puțin în acest sector). Avem nevoie de culegeri masive din democrații revoluționari ruși, pentru a contribui la eliminarea din estetica și critica noastră literară a dăunătoarelor influențe ale idealismului occidental și autohton. O astfel de operație nu se poate face decît cu argumente atrăgătoare și extrem de serioase în același timp. Aici este vorba, prin urmare, nu de un interes acut al unor indivizi sau cercuri intelectuale limitate, ci de o necesitate de ordin social-politic și filozofic, totodată. În lupta împotriva influențelor ideologiei burgheze, textele de estetică și critică literară ale lui Bielinski, Cernîșevski,

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

MIHAIL SADOVEANU: „Opere" vol. XII

Fotografie din anul 1937.

Pornind să așterni pe hîrtie însemnările prilejuite de lectura unui volum din seria operelor lui Mihail Sadoveanu, ești tentat să observi mai înainte de toate unitatea celor trei sau patru cărți adunate acum sub aceeași copertă, pe criteriu cronologice. Observația s-a mai făcut și cu prilejul discutării altor volume și ni s-ar părea stereotipă dacă ea n-ar exprima, în acest termen banal și cu expresivitatea cam tocită, unele din acele mari și tulburătoare tîlcuri ale universului sadovenesc. Mai mult decît oricînd, recitirea integrală a operelor maestrului în suita firească a zămislirii lor întărește convingerea că ea se prezintă asemenea unui uriaș cristal perfect cizelat ale cărui fațete atît de diverse și atît de strălucitoare, îngemănate indestructibil, reflectă — în apele lor — sufletul și aspirațiile poporului nostru.

Volumul doisprezece, pe care îl avem acum în față, cuprinde patru cărți asupra cărora în anii copilăriei și ai primei tinereți ne-am oprit adesea: „Creanga de aur" și „Viața lui Ștefan cel Mare", „Nopțile de Sînziene" și „Cele mai vechi amintiri". Scrise între anii 1933—1935, ele aduc un răspuns patetic și personal, învesmîntat în procedeele figurate, dar atît de bogate în înțelesuri, frămîntărilor prin care trecea atunci țara noastră. Ar mai trebui să amintim și faptul că în acești ani a fost elaborată și monumentala capodoperă a literaturii românești „Frații Jderi" pentru a avea imaginea completă a preocupărilor celui mai mare prozator român în anii cînd lanțurile monopolurilor străine înconjurau trupul țării, cînd starea de servitute față de marile puteri înrobitoare se accentua în fiecare zi, cînd demnitatea poporului român era tot mai mult călcată în picioare.

Și în acea vreme, așezat la masa de scris din dealul Copoului, Sadoveanu dădea prin cîteva cărți răspunsuri usturătoare celor ce unelteau spre robirea oamenilor și a frumuseților acestor meleaguri. Cărțile pe care le scrie atunci Sadoveanu erau, pentru anii și problemele ce frămîntau conștiința marilor mase de truditori ai pămîntului, cărți de o fierbinte actualitate, chiar dacă firul acțiunii lor se desfășura cu veacuri în urmă. Ca și altă dată, Sadoveanu aducea în dezbatere problemele cele mai grave ale timpului său prin parabole, metafore și simboluri.

Kesarion Breb, din „Creanga de aur", plecat să cunoască lumea, din porunca celui de al treizeci și doilea Decheneu, cumulează în personalitatea lui legendară, împrumutînd ceva din măreția simplă a figurilor din vechile fresce moldovenești, inteligența, spiritul de justiție, intransigența și tăria spirituală a oamenilor noștri din popor. Idealul de viață ce îl insuflă cel de al treizeci și doilea Decheneu urmașului său Kesarion Breb este unul activ care presupune nu numai cunoașterea „celor văzute și celor tainice" dar și o participare la marile prefaceri ce aveau loc în lume atunci: „Ca această nouă jertfă a ființei tale să fie spornică, nu pregeta să dai dragoste și înțelepciune semenilor tăi... Întrînd

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 2)

MARIN P. CONSTANTIN — *„Treieriș"*

PROBLEMELE CRITICII LITERARE

Despre critică și analiza conținutului (II)

Am încercat în prima parte a articolului, folosind exemplul romanului „Setea" (cel mai important eveniment literar din ultimul timp) să exemplific unele aspecte din ceea ce înțeleg prin analiza conținutului în cadrul aprecierii unei lucrări literare. După părerea mea, discuția despre problemele criticii literare nu va fi completă dacă nu ne vom referi și din acest punct de vedere la succesele și lipsurile volumelor de critică apărute în vremea din urmă. Mă gîndesc, de pildă, la studiul „Descompunerea unei clase" din „Firul Ariadnei" de Ion Vitner. E unul dintre cele mai reușite din cîte s-au scris despre fecunda operă a lui Petru Dumitriu. Nu se poate spune că, în acest studiu, analiza conținutului lipsește sau că este ruptă de aprecierea mijloacelor artistice. Dimpotrivă, surprinzînd cu finețe modul specific în care Petru Dumitriu realizează portretele eroilor, I. Vitner demonstrează convingător cum tocmai acest fel de a mișca eroii peste etape uneori destul de mari în istoria unei familii, dă conținutului demascator relief și masivitate. Procedeul acesta — arată criticul — este totodată și foarte propriu pentru cronica unei familii aristocratice în care, spre deosebire de familiile burgheze, arivismul și aventura, precum și goana după avere și situații lipsesc și, dimpotrivă, nota dominantă e „sațietatea", senzația aproape solemnă a unui sistem închistat de privilegii care nu se cîștigă ci se moștenesc, adică aparțin membrilor familiei ca un „dat", ca ceva ce se înțelege de la sine. Dar, cu toate aceste observații, și adînci și pline de bun simț, ceva parcă lipsește studiului lui I. Vitner. Îi lipsește tocmai o confruntare mai directă cu realitatea de azi, înțeleasă în sensul unei încercări mai îndrăznețe de a plasa „Cronica de familie" în plină luptă de clasă a zilelor noastre. La începutul studiului există o atare promisiune. Criticul constată că în literatura trecutului, în unele lucrări care denunță cu sinceră indignare pe ciocoi și parveniți, se face simțită în același timp și o anumită îngăduință, dacă nu chiar admirație, față de „aristocrația de neam". Petru Dumitriu încalcă tradiția. I. Vitner o spune. Însă semnificația pasului realizat astfel, ca și cauzele care au permis autorului să-l facă, sînt discutate fugar, fragmentar. Spre sfîrșit, criticul trage din nou o concluzie interesantă: „paginile romanului sînt organic pătrunse de conștiința socialistă a desfășurării timpului istoric și de o judecată obiectivă a personajelor, a faptelor lor". Din păcate, tocmai despre această conștiință socialistă, despre modul și limitele în care se manifestă și mai ales despre felul în care intră ea în conflict cu conștiința burgheză în aprecierea faptelor, a vieții, se vorbește prea puțin. Chiar și acele observații fugare ce se fac sînt parcă înecate în digresiuni foarte lungi, privind alte aspecte ale operei, mai mult sau mai puțin „neutre" din punct de vedere ideologic.

★

Un articol caracteristic pentru tendința de desconsiderare a problemelor de conținut în analiza literară este, —după părerea mea—și articolul „Un mare poet rus tradus în românește" de Al. Philippide („Gazeta literară", nr. 16 din 17 aprilie 1958). Pare ciudat, dar cîtind acest articol destul de lung, de la titlu și pînă la ultimul rînd, un cititor neavizat nu va afla că Esenin n-a fost numai un mare poet rus, ci și un mare poet sovietic. Omisiunea e cu atît mai supărătoare, cu cît articolul amintit a apărut într-un moment în care, pe plan mondial, era în toi polemica aprinsă (ce continuă încă) în jurul moștenirii lui Esenin, ca și în jurul aprecierii altor scriitori sovietici a căror creație aparține în cea mai mare parte epocii 1917—1930. O serie de „specialiști" burghezi, iar pe urmele lor și revizioniștii de tot felul, se luptau din răsputeri să convingă lumea că prin contactul cu realitatea sovietică poezia lui Esenin s-ar fi „degradat". De altfel, aceasta a fost și părerea ce a stat la baza poeziei imaginiștilor de altădată, mică școală de ratați ce încerca să-și cîștige capital poetic reclamînd aderența — mai mult declarativă, în ultimă instanță — a lui Esenin. Imaginiștii tunau și fulgerau ori de cîte ori Esenin scria cîte o poezie politică; ei hăituiau amestecul partidului, datorită căruia Esenin înceta — pasă-mi-te—de a mai fi Esenin etc. E ciudat, dar și în articolul de care ne ocupăm nu se face nici o referire la vreo poezie politică a lui Esenin, deși această latură, cea mai valoroasă în creația poetului, e bogat reprezentată în volumul de traduceri al lui George Lesnea („Rusia Sovietică", „Toboșarul ceresc", „Lenin", „Balada celor douăzeci și șase", „Ana Sneghina" și altele).

Se știe că poezia lui Esenin se bucură și azi, mai ales în rîndurile tineretului, de o popularitate pe deplin meritată. Excepționala spontaneitate lirică, bogăția și prospețimea imaginilor, darul unic de a însufleți peisajul și mai ales intensitatea răvășitoare, debordantă, a sentimentelor — iată doar cîteva din calitățile poeziei lui Esenin, care fac ca versurile sale să nu fie doar citite ci și învățate pe de rost, repetate, declamate. Se știe de asemenea că poezia lui Esenin este, în conținutul ei, foarte contradictorie. Legat prin originea și prin fondul pur al inspirației sale de sufletul și viața simplă a poporului, lui Esenin i-a fost dat să trăiască o viață aventuroasă, în lungul căreia geniul său a fost solicitat de toate sclipirile înșelătoare ale lumii burgheze, mai ales de „boema" ei, de falsul miraj al „libertății absolute" și al „superiorității" poetului. Între cele două forțe care-l atrăgeau deopotrivă de puternic, sufletul poetului oscila, luminîndu-se complet mai ales atunci cînd era nevoit să recunoască, întorcîndu-se în satul natal că

„Străin mi-e graiul ce-l aud
și-mi pare
Că-n țara mea și eu-am
ajuns străin".
(„Rusia Sovietică").

De altfel, tocmai abaterea între simțirea generoasă și dragostea de țara care-l împingeau pe Esenin către viața eroică a constructorilor socialismului, pe de o parte, și veninul dulce al boemei pe de altă parte, stă la baza poemului „Omul negru", în care Al. Philippide n-a găsit altceva decît o asemănare tematică cu Edgar Poe și Dostoievski. Cum puțin. Tocmai pentru că în opera genială a lui Esenin, în multe dintre poemele sale, setea vieții și veninul morții se amestecă inseparabil, sîntem datori, dacă vrem să răspundem în fapte și nu numai în vorbe de educația socialistă a tineretului, să-l ajutăm să înțeleagă ce trebuie să prețuiască și ce trebuie să respingă din moștenirea marelui poet.

★

În nr. 8/1957 al revistei „Steaua" a fost publicat un ciclu de poezii de Leonida Neamțu, închinat minerilor. N-am citit nici un studiu sau măcar vreun articol închinat acestor versuri; nu i-aș acorda nici eu o atenție specială, dacă în toate recenziile despre numărul respectiv al revistei poeziile amintite n-ar fi fost enumerate în șirul „elementelor pozitive", și această numai pentru că ar fi „de actualitate". Și, într-adevăr, ce poate fi mai nobil decît să cînți truda oamenilor de azi! Dar să citățm una din aceste producții „de actualitate":

AURUL, METAL BLESTEMAT

Aurul, metal blestemat...
Flăcări galbene naște văzduhul
aproape de tine
Flăcări galbene lucesc
în ochi negri
Flăcări galbene se oglindesc
în pumnale
Flăcări galbene dănțuiesc pe orașe
Aur, metal blestemat...

Aur, metal luminos
Munca de veacuri a omului
sub pămînt
Ți-a spălat toate păcatele
Aur, metal luminos.

Și mă întreb: ce e actual în versurile de mai sus? În ce măsură concepția ce stă la temelia lor nu putea fi împărtășită și pe vremea lui Slavici sau Budai-Deleanu, din moment ce și astăzi contradicția dintre munca nobilă a acelora care scot aurul și scopurile nedemne ale acelora ce-l folosesc ar fi rămas neschimbată? Nu pot să citez tot ciclul, dar cine dorește se poate convinge mergînd la sursă. În tot ciclul închinat muncii minerilor de astăzi nu găsim nici o aluzie la ordinul socialist în care lucrează acești. În poezia „Mîinile", poetul constată că aceleași mîini care altădată „izbeau în roțile dure / înarmate cu o unealtă informă", astăzi străpung munțele „înarmate cu ciocanul pneumatic". Și adaugă:

„Între strofa întîia și a doua
Sînt vreo trei mii de ani".

Adică singura măsură a timpului o oferă progresul tehnic. Că înăuntrul „celor trei mii de ani", foarte aproape de zilele noastre s-a produs o răsturnare mai importantă decît toate revoluțiile tehnice, omenirea ieșind din preistorie ca să intre în adevărata ei istorie — despre asta poetul nu suflă nici un cuvînt — „munca minerului" a rămas neschimbată:

„Din adîncul fără aripi și vînt
Munca minerului vine spre mine,
Munca minerului vine spre tine
Mare și simplă, fără cuvinte".

Că poetul a avut o atare viziune statică, incrementită, aproape apocaliptică a muncii minerilor de azi, e desigur foarte dureros. Dar de ce trebuia apreciată o atare poezie ca un model de încorare în actualitate?

★

Analiza conținutului unei opere literare presupune deci descifrarea clară a mesajului ei ideologic și raportarea lui la marile idei ale epocii noastre. Critica noastră e o critică partinică, ceea ce înseamnă că e o critică pe care o fac luptătorii pentru comunism. Ei nu pot să nu aprecieze lucrările literare în primul rînd din punctul de vedere al rolului (pozitiv sau negativ) pe care-l joacă în lupta pentru comunism. Nu este inutil, poate, în această fază a discuției noastre, să reamintim cunoscutele cuvinte ale lui Mao Tze-dun:

„Prin urmare avem pe de o parte criteriul politic, pe de alta pe cel artistic. Ce raport există între ele? Politica este altceva decît arta, și concepția generală despre lume nu este identică cu metodologia creației artistice. Noi nu recunoaștem valabilitatea unor criterii abstracte și invariabile aici în politică și nici în artă. Fiecare societate își are criteriile ei politice și artistice, dar de orice societate bazată pe clase și de orice clase a unei astfel de societăți ar fi vorba, criteriul politic trebuie să ocupe primul loc, iar criteriul artistic locul al doilea. Burghezia adoptă întotdeauna față de operele literare și artistice proletare, indiferent de valoarea lor artistică, o atitudine ostilă. Așadar, proletariatul trebuie și el să adopte față de operele literare și artistice burgheze o poziție prin care să condamne caracterul lor politic-reacționar și să accepte, sub rezerva criticii, numai caracterul lor artistic".

De bună seamă, atunci cînd e vorba de critica curentă practicată de aceia care au de apreciat literatura contemporană din Republica Populară Română, ea nu prea mai are de luat atitudine față de „operele artistice și literare burgheze". Dar și la noi apar lucrări cu puternice infiltrații ale ideologiei burgheze. Pe de altă parte, nu toate lucrările scrise în spiritul socialismului combat cu aceeași eficiență pe fronturile principale aie luptei. Iată de ce îndemnul lui Mao Tze-dun își păstrează în întregime actualitatea.

Mihai Novicov

IOSIF ISER — „Plajă"

LUCIA PISO — „Copii de țăran"

RĂSPUNDEREA NOASTRĂ

(Urmare din pag. 1)

juca piese străine, lipsite de miez și de duh, lipsite de adevăr și inutile, nu e mai ușor de trecut cu vederea, pentru că o poate împărți cu Direcția Teatrelor din Ministerul Culturii care a înțeles că a da libertate de alegere în repertoriul teatrelor, înseamnă a închide ochii și a aștepta să constați mai tîrziu ce s-a întîmplat.

Alături de scriitorul care de bună voie și din totală convingere merge pe calea realismului socialist, regizorul și pictorul scenograf nu se pot abate de la această cale fără a nu deservi profund un text teatral. Fantezia, îndrăzneala, mijloacele noi despre care s-a vorbit mult în ultimii doi ani (după părerea mea părere, prea mult, ca despre niște idealuri de sine stătătoare) nu trebuie, fără îndoială, să fie respinse, dar ele trebuie orientate spre aceleași țeluri spre care se îndreaptă literatura. Ele sînt create ca să servească un text, ca să-i pună în lumină ideile, atmosfera, ca să-l facă înțeles, emoționant, cuceritor, nu ca să-l încarce, deformeze sau falsifice, nu pentru a trăi alături de el în chip independent și nici pentru a i se suprapune. Un decor nu e un tablou cu o viață proprie, ci un cadru adecvat la o anumită piesă și nu la alta, tot așa cum regia unei piese e strict legată de acea piesă anume, și marele ei merit e de a fi bună, nu originală. Originalitatea se naște singură dintr-o privire adîncă, din mijloace constîte și puternice, și îndeobște n-o găsește cel care o caută, pentru că nu e de găsit nicăieri înafară de individ, ci se naște din muncă și talent.

În privința „noului" de care am vorbit cu toții în ultima vreme, a formelor noi, lucrările Consfătuirii au lămurit poziția cea mai sănătoasă. Acest nou nu se poate „găsi" alergînd după el, el nu e numai at formei, — așa cum înclinau unii să creadă — și el nu e nici de ocolit cu spaimă, ca o primejdie. Principiile, ideile noastre sînt acelea pe care le cunoaștem și pe care nu e niciodată zadarnic să le mai studiem încă. Noi sînt anumite fenomene de viață, de creștere, de evoluție, așa cum e firesc să fie în etapa de construire a socialismului. Acest nou trebuie căutat cu sete, acest nou care apare în viața de la sate și de la orașe, în gospodăriile colective, în uzine și pe șantiere, în munca ardentă a intelectualilor devotați și acest nou din viață, înzestrat cu ceea ce meșteșugul nostru scriitoricesc, actoricesc regizoral, a cîștigat în ultimii ani, îmbogățit cu toate accentele sincerității noastre, ale emoției noastre în fața necontenitelor prefaceri revoluționare, va genera mereu forme noi, adecvate lui, bogate, expresive.

Teatrele noastre vor continua, fără îndoială, să pună în repertoriul lor piese clasice românești și piese străine, cînd aceste piese aduc un aport cert de gîndire progresistă, date de viață adevărată, fără să păgubească prin numărul lor, prin predilecția pe care le-o arată (în luxul montării, în calitatea distribuției, în frecvența punerii pe afiș) nici literatura românească de actualitate, nici piesele care ne vin din Uniunea Sovietică și din democrațiile populare. E firesc ca acestea să aibă precădere, pentru că ele ne vorbesc despre noi, oamenii de azi, despre viața noastră, despre munca și elanurile noastre. Ele ne dau putere și ne limpezesc problemele noastre proprii.

Literatura noastră dramatică trebuie să devină mereu mai deplin o literatură fermă, care să nu ocolească nimic, care să pună în lumină evenimentele cele mai semnificative, caracterele cele mai expresive, o literatură care să combată, să demaște, să slăvească, să arate drumul, într-un cuvînt o literatură care să construiască. Călătoriile de documentare făcute cu seriozitate, viețuirea în anumite locuri în care se muncește mult și se trăiește cu adevărat, nu i-ar strica azi scriitorului care a început să trăiască prea mult în oraș, în biroul lui și să scrie cu predilecție despre intelectuali, sub pretextul că „îi cunoaște mai bine". Să mai cunoască scriitorul și alți constructori ai vieții noi!

Ceea ce trebuie să ne preocupe acum pe noi, scriitorii de teatru, este înfățișarea actualității în aspectele ei esențiale, cu toate puterile noastre. O înfățișare plină de autentic, o literatură combativă și caldă, o literatură care să fie față de sine exigentă la maximum din punctul de vedere artistic. Nu putem ceda nimic, nici din ceea ce avem de spus, nici din chipul cum trebuie să spunem. Nici una dintre aceste două laturi ale artei noastre nu se poate ascunde îndărătul celeilalte, ca să fie scuzată de ea pentru slăbiciunile ei. Laolaltă cu toți oamenii de teatru: actori, regizori, pictori scenografi, directori de teatru, conducători ai teatrelor din Ministerul Culturii, noi, scriitorii, trebuie să dăm o mare ofensivă pentru promovarea literaturii de actualitate, a unei literaturi puternice, emoționante și convingătoare.

Viața adevărată stă în fața noastră. Dacă pătrundem în ea cu dragoste și cu dorința sinceră de a o înțelege și de a o zugrăvi, vom fi vrednici de sarcinile măreț care ne stau în față.

Lucia Demetrius

VITRINA

(Urmare din pag. 1)

în vălmășagul ei, astfel vei cunoaște această lume mai bine". Dar „Creanga de aur" nu rămîne numai romanul unei experiențe de viață în momentul istoric al prăbușirii unei religii și al triumfului alteia, ci o pildă brodată cu aurul legendei și al fantasticului, despre marea forță pe care o reprezintă oamenii aceștia mulți și neștiuți și o filipică împotriva celor ridicați să cîrmuiască prin forță și vicleșug noroadele.

De la Kesarion Breb, înțeleptul și cumpătatul călător prin împărățiile lumii, cunoscător al tainelor naturii și oamenilor, Sadoveanu a trecut nu peste multă vreme la figura unuia din cei mai mari oameni ce s-au născut ne meleagurile acestea: Ștefan cel Mare. Patetica monografie literară aduce în paginile ei, scrise cu atîta vibrație și putere de evocare, chipul acelui care a îngenunchiat în fruntea poporului său semeția sultanilor otomani și a altor năvălitori. Evocarea lui Ștefan cel Mare în acei ani, a exemplului său strălucit de patriotism fierbinte și dăruire totală luptei pentru libertatea patriei sale, avea un sens profund acuzator. Viața lui Ștefan cel Mare este mai degrabă un magnific poem în proză despre frumusețile Moldovei, despre vitejia locuitorilor săi, despre alesele lor însușiri morale. Scriitorul evocă jalea, durerea, vremelnica bucurie, dîrzenia, energia și neclintirea de stîncă a oamenilor însuflețiți în lupta lor de Ștefan. Încheind paginile cărții sale, Mihail Sadoveanu spune că puterea lui Ștefan cel Mare trăiește dincolo de moarte în inimile urmașilor acelor plugari care s-au jertfit la Valea Albă sau în Codrii Cosminului. Și parcă pentru a dovedi acest lucru, în același an Sadoveanu scrie „Nopțile de Sînziene", minunată împletire de feeric și real, a cărei acțiune se petrece în munții ce altădată i-au servit drept aliat și sprijin lui Ștefan. Patru veacuri mai tîrziu, acești codri ai Borzei trebuiau să cadă sub securea domnului Antoine Bernard, industriaș și financiar francez. Fagii seculari, doborîți la pămînt, curățați de podoabele lor, aveau să plece spre țărmuri îndepărtate pentru a acoperi datoriile nevolnicului boier Mavrocosti. Rezistența acestor oameni ai pămîntului, pădurarul Peceneaga, haiducul Liță Florea, vor zădărnici intențiile lui Antoine Bernard. Peceneaga sau Liță Florea semnifică pentru Sadoveanu rezistența oamenilor simpli la procesul oneros de subjugare și jefuire a patriei lor. Acestor oameni ai locurilor li se alătură ca un aliat de neînvins întreaga natură a țării, reprezentată prin codrii nemăsurați ai Borzei. Nu știu dacă celebrele cuvinte pe care Eminescu le punea pe seama lui Mircea cel Bătrîn: „De aceea tot ce mișcă-n țara asta, riul, ramul, mi-e prieten numai mie, iară ție dușman ți-este" și-au găsit o mai fidelă tălmăcire în literatura noastră. Acoperită în horbota ironiei sadoveniene, în atmosfera ei de poezie diafană, amenințarea aceasta venită din partea omului, a codrului, a păsărilor cerului, a stihiilor naturii, se revarsă cu o putere de neînchipuit asupra celui ce s-a gîndit să îngenunche semeția codrilor Borzei și a pădurarului Peceneaga ori a haiducului Liță Florea.

Citite laolaltă, aceste mari poeme închinate eroismului și înțelepciunii conturează și mai deplin luminoasa figură a neîntrecutului scriitor care a mers mereu pe drumul ascendent al poporului.

Valeriu Rîpeanu

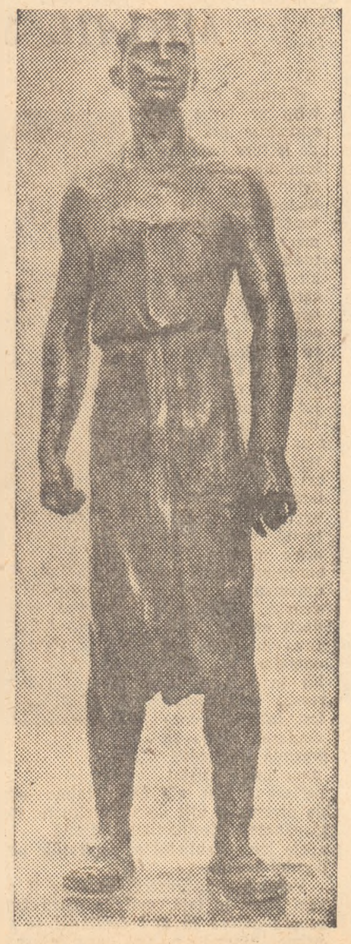

N. GRIȘAN — „Vasile Roaită"

CRONICA LITERARA

O carte artificială: „Sub arșița verii" de Letiția Papu

Născută parcă pentru scriitori, viața socialistă le oferă un material inepuizabil cu o singură condiție, să fie respectată. Beneficiară și ea a generozității realității, Letiția Papu a acumulat date creatoare pentru un roman palpitant. A încălcat însă pactul, construind un conflict artificial.

Tînărul muncitor și comunist Andrei Nicoară a plecat voluntar la sate într-o gospodărie agricolă de stat. Evidențiindu-se în munca de partid și profesională devine un concurent pentru șeful său de atelier, Iantzer; iar cînd e pe punctul de a demasca amestecul fostului plutonier din armata hitleristă în furturile comise de magaziner, Nicoară este exclus din partid ca urmare a mașinațiilor acestuia.

Cum s-a ajuns aci, cum s-a ajuns ca cinstitul să cadă victimă necinstitului? Iantzer îi convinge pe Jila, secretarul organizației de bază și pe Ciobanu, inginerul șef — oameni îngăduitori— să nu-l dea pe magaziner pe mîna miliției, să-l concedieze numai. O dată arestat, complicele ar fi putut să-l trădeze. Obținînd să fie respinsă invenția lui Gilbert sprijinit de Nicoară, Iantzer își valorifică tehnicitatea în dauna „rivalului" care apare prezumțios în rîndurile unor colegi invidioși. Profitînd de dragostea tractoristei Persida pentru Nicoară, el colaborează din plin la discreditarea morală a adversarului. Încă o împrejurare îi ușurează împlinirea intenției. Tractorul pe care lucra Persida se defectează în plin cîmp. Nicoară — care tocmai o ajuta — ca să nu piardă timp și să pericliteze astfel execuția în termen a secerișului, primește propunerea unui chiabur de a-i munci ogorul în schimbul unei piese corespunzătoare. De unde acuzația că ar fi sprijinit dușmanul de clasă. Compromiterea lui Nicoară o obține însă instructorul regional Fuiorea sub presiunea șantajului lui Iantzer care fusese martor al unui episod din trecutul său legionar. Exploatînd slăbiciunea de caracter a lui Jila, conformismul unor membri de rînd ai organizației, silindu-l și pe chiabur să declare a-l fi plătit pe acuzat cu bani, determină eliminarea nevinovatului din partid.

Admițînd ca veridic fiecare pas al lui Iantzer, inclusiv bizara coincidență prin care acesta, avînd nevoie de bani, furase piesa tocmai de la tractorul Persidei în locul căreia pusese pe cea cu pricina; acceptînd și celălalt termen al problemei, lașitatea secretarului care-l condamnă pe Nicoară împotriva convingerilor sale și frica comuniștilor înaintea propriilor lor organe conducătoare, gata să credem că și instructorul putea foarte bine să fie un nemernic, în fine închizînd ochii cu o bună știință la tot acest lanț de conjuncturi defavorabile eroului, nu mai putem conveni asupra pasivității și credulității întregii regionale. Nu es e măcar de presupus că excluderea unui membru de partid atît de destoinic ca Nicoară n-a întîlnit nici cel mai elementar răsunet, de nu un protest vehement în interiorul unui for superior de partid ca regionala unde, după cum ne asigură chiar autoarea, cel puțin prim-secretarul era un cap vigilent și unde se știa că Fuiorea trebuie privit cu circumspecție deoarece fusese trimis aci în mod disciplinar. Numai graba cu care Fuiorea operează infamia — tot romanul se petrece de altfel în cursul a două luni — înverșunarea depusă de el împotriva cuiva complet necunoscut ca Nicoară era normal să dea de bănuit. Oricît de abilă ar fi fost urzeala instructorului, sărăcia faptelor, lipsa probelor concrete, votul organizației însăși — cinci pentru, patru împotrivă — nu puteau să nu fie semnificative pentru neconcludența dacă nu netemeinicia acuzațiilor și cu atît mai mult a verdictului în ochii oricărui om de bună-credință și cu atît mai mult al unor conducători experimentați în lupta politică.

Urmărind dramatizarea indiferent de mijloace și de consecințe, Letiția Papu nu și-a pus astfel de întrebări. Ca și cum nu ar fi fost de ajuns atîtea nenorociri pe capul cel frumos, cu păr creț, fața îngustă și ochii verzi al lui Nicoară, scriitoarea îl mai încarcă cu o povară. Personajul rămîne singur și în familie, lipsit de sprijinul soției care, reținînd din drama bărbatului doar imaginara legătură cu Persida, se transformă din tovarășa admirabilă de viață, într-o geloasă rigidă, obtuză. Reacția nevestei, plauzibilă în sine, apare în contextul catastrofic ca impusă exclusiv de condeiul autoarei. Pe deasupra, Oedipul nostru este și retrogradat și numai mîndria sa de comunist îi va dicta să rămînă pe loc.

Tragedia eroului din „Sub arșița verii" este, prin caracterul ei confecționat, un eșec artistic și, prin concepția postulată, o deformare a adevărului vieții, o denaturare a sensului socialismului. Dacă drama lui Nicoară nu găsește ecou la cei apropiați și în primul rînd la factorii imediat răspunzători de soarta sa, deci la partidul în care el și-a investit întreaga ființă, concluzia e că omul chiar cel mai bine intenționat urmează să sufere singur, să fie condamnat tocmai de regimul pentru care militează. Scriitoarea nu a dorit, firește, o asemenea interpretare. Spre a o evita a pregătit, tot în pripă însă și mai puțin convingător, elementele reabilitării eroului. Dintr-o dată, conspirația răului care părea generală și triumfătoare, se vede destrămată. Grație cumva inițiativei partidului, a vreunuia dintre membrii biroului regionalei? Nu. Grație eroului însuși a cărui fire de luptător nu consimte să abandoneze terenul? Stimulat de îndemnul unui prieten și totodată unul dintre cei ce au votat împotriva excluderii, Nicoară face o contestație și hotărîrea de a munci mai departe acolo unde consideră a fi postul său de comunist, în gospodărie, deși pe o treaptă inferioară posibilităților sale, îl dezvăluie ca un caracter tare. Atît. Disprețul sau neîncrederea față de Jila îl face să ocolească sediul organizației, să refuze invitațiile repetate ale secretarului binevoitor și, cu atît mai mult, să bată la ușile etajelor superioare ale partidului. Grație atitudinii lui Jila? Șovăitorul are, e adevărat, remușcări, dar voința îi este pusă în mișcare de Persida care reușește să stîrnească în fine interesul primului secretar al regionalei pentru cazul Nicoară, desfășurînd o energie uimitor de tenace pentru ea, fată firavă, timidă, dezarmată în fața birfelilor. În absența ei, destinul lui Nicoară ar fi fost pecetluit Așa, cu ajutorul ei și, tardiv al lui Jila, regionala — după ce se părea că va sancționa rezoluția organizației — o va dezaproba, Nicoară va reintra. Fuiorea va fi iarăși transferat (de ce numai atît? Pentru ca totul să nu fie complet idilic?), Iantzer va apărea și el ca autor al năpastei abătute asupra lui Nicoară, pe baza intervenției de ultimă oră a lui Gilbert. Veronica, sub influența lui Jila, se duce după bărbatul care, soț credincios, o încredințase deja pe Persida de zădărnicia nădejdilor ei. Iar drept semn suprem al schimbării radicale a lui Jila, feciorul său părăsește casa chiaburească a maică-si pentru cea părintească. Secretarul cel „moale" are deci confirmarea puterii sale de influență, deși autoarea insinuează că mai degrabă decît autoritatea tatălui, pe flăcău l-a sedus perspectiva vieții de licean la Timișoara. Cu excepția Persidei care, după ce a încercat să-l uite pe Andrei petrecînd o noapte cu Gilbert, se mută în altă comună, toți eroii se pot lăuda cu un deznodămînt fericit. Happy-end-ul este însă inutil, neputînd șterge impresia de elaborat factice a tragediei lui Nicoară și nici „compensa" erorile de optică și interpretare a vieții, erori artistice și politice.

★

Nu sînt totuși posibile situații ca acelea ale lui Nicoară? Oare „O chestiune personală", piesa lui Al. Stein, nu prezintă un caz identic? Cine ar răspunde da cu gura plină ar judeca în afara elementelor concrete, a trăsăturilor personajelor, în afara modului cum apar ele în cărțile respective.

Învinuirile mîncinoase aduse eroului sovietic au un conținut mai adînc, grav, referindu-se la un obiect mai serios — era vorba de un secret de stat — decît istoria lanțului unui tractor și nu puține aparențe pledează împotriva lui Hlebnikov. Jocul denigratorilor era mult mai iscusit și efectiv mai primejdios pe cînd procesul înscenat lui Nicoară era cusut cu o ață prea groasă ca să nu fie vizibilă și prea putredă ca să nu fim de la început convinși că va fi ușor de rupt. De aceea, și formele de apărare ale lui Hlebnikov erau mai complicate, mai puțin evidente decît mijloacele replicii sale autohtone. Pe dușmanii lui Hlebnikov îi simțim puternici, îi simțim nu ca pe niște ariviști oarecari sau biete rămășițe ale vechiului, ci realmente dușmanii oamenilor sovietici, ai noului, ai partidului. Vrăjmașii lui Nicoară sînt, prin comparație, meschini, lamentabili în clipa prăbușirii. Nostalgia epocii fasciste în care Iantzer sorbea și el o picătură din beția aroganței, a puterii soldățești pare un atribut forțat, „lipit" de autoare, spre a-l face fioros, pe fața lui de om mărunt pînă și în învîrteli, temător de postul său și de situația familiei, bicisnic (cerșește îndurare lui Gilbert). Tavernek farmacistul, fostul său comandant și mentor e mai agresiv, mai periculos virtualmente, dar e o fantomă episodică, avînd sarcina geniului rău. Fuiorea, la rîndu-i, e un carierist răbdător, amator de venituri „suplimentare", care provoacă răul doar cînd e atacat personal și, în împrejurarea dată, cam fără motiv. O spune și autoarea că, după ce a satisfăcut pornirea lui Iantzer, își dă seama că acesta nu putea fi pentru el un izvor de mari încurcături. (Atunci de ce a făcut-o?) Numai așa s-ar explica și de ce a fost menținut în funcție. Să zicem însă că nici acesta nu e un argument, că niște nemernici — chiar neiscusiți — pot preface albul în negru lesne, în ciuda evidenței. Cum apar atunci forțele ce li se opun? În piesa sovietică, eroii pozitivi sînt oameni în întreaga accepție, de la Hlebnikov la prietenul și soția, familia sa, pînă la instructoare care, restabilind lucrurile, se dedica reabilitării cu o pasiune de comunist pentru care „dosarul personal" reprezintă viața, pentru care destinul acestuia este o cauză a întregii societăți, a partidului. Atitudinea ei ne întărește fidelitatea față de idealurile socialiste, încrederea în victoria adevărului, a dreptății, în cadrele noii orînduiri, în fundamentul umanist al societății, al partidului care o conduce. În „Sub arșița verii" ambele categorii de protagoniști sînt mult inferioare exigențelor unei tragedii. Talentul Letiției Papu nu merge dincolo de scene izbutite ca cele de familie sau amoroase, ca ședința de excludere, ciocnirile lui Nicoară cu vrăjmașii, ca momentele în care, disperat sau dîrz, el vorbește cu sine însuși. În materie de caractere, moralmente și literar, cel mai închegat și mai complex este al inimoasei Persida. Nicoară, dacă n-ar fi simplificat, obligat să se comporte uneori șablon, s-ar fi putut apropia de nivelul propriei lui drame. Jila, de asemenea, din cauza „anexei" personale, menită să lumineze rădăcina slăbiciunii sale, este handicapat iar revirimentul final este superficial și „adhoc". Prietenul eroului, Mathias, are un rol convențional, de stimulent mai mult oral, fiindcă nu acționează în sprijinul lui Nicoară și prim-secretarul Sergiu apare fugar, în postura de instanță binevoitoare, incapabil să figureze pregnant în „dosarul personal" chipul cadrelor partidului, luptător împotriva putregaiului de oriunde.

„Sub arșița verii", prin caractere, acțiune și atmosferă, trebuia să ascundă patos, să aibă tensiune. Este numai sentimentală, mediocră.

Mihail Petrovsanu

ŞOSEAUA NORDULUI

Fragment din romanul „Calea Negustorilor"

Maşina stopase brusc. Se auzise mai întîi un scîrţîit, ca şi cînd cineva ar fi rupt o şipcă, apoi vocea şoferului, mai aproape de fereastra zăbrelită, înjurînd cumplit.

— De ce umblaţi cu farurile stinse? întreba cineva.

Motorul scrîşni din nou, se simţi accelerarea şi cei dinăuntru căzură unul peste celălalt. Însoţitorii se ridicară în picioare cu puţină spaimă stringîndu-şi mai bine mauserele negre. Asfaltul şoselei era lovit de copitele unor cai şi pe suprafaţa durâ se tira o bucată de fier. „Erau să se izbească de o căruţă" gîndi Mareş şi îşi închipui într-o clipă accidentul. Se vede treaba că şoferul era obosit de atîtea drumuri. Poate era la al treilea sau la al patrulea transport. Lîngă el, Dobre se mişcă încet ca şi cînd ar fi vrut să-şi apropie picioarele de ale lui. „Nu i-o trece prin minte să-mi spună ceva tocmai acum", surise trist în întunericul vag al dubei bărbatul. Prin ferestruica îngustă, cu zăbrele, se zărea pulberea nopţii de toamnă luminată de lună. Mirosea a cîmp peste care căzuse bruma, un miros amărui şi trist de fân cules. Bucureştiul rămăsese de mult în urmă, zgomotele sale se pierdusera pe rînd. Auziseră ultimele clopote de tramvai, acum un sfert de ceas, cînd nu era nici miezul nopţii şi o dirâ iute de benzină arsă îi însoţise pînă la o barieră. Huruirea oraşului, cu murmurul vag al mulţimii întîrziate care se întorcea de la cinematografe sau de la teatre, cu mugetul mecanic al claxoanelor sugrumate sub prima umezeală a lui septembrie, se stinsese pe nesimţite odată cu apropierea de marginile oraşului. Luminile roşii, galbene şi verzi, scînteile albăstrui ale troleibuzelor frecate de cabluri se văzură tot mai rar, şi după aceea urmară cinci minute de aşteptare în faţa unui canton de cale ferată, nu la linia de centură, ci mai înăuntru, în apropierea mahalalelor dinspre care se auzea scîrţîitul unei viori şi cîteva voci de oameni. Fusese un răstimp chinuitor, cîntecul auzit de departe sub noapte, strecurîndu-se pînă la ei îi iritase, condamnaţii începuseră să se mişte, alarmîndu-şi paznicii.

După aceea, maşina porni din nou, grăbită, cu un spor de viteză, cu o lăcomie de a înghiţi spaţiul. Podelele aspre, tocite şi frînte pe alocuri ale dubei zuruiau, caroseria de fier a maşinii vibra, oamenii dinăuntru simţiră un gust aspru de rugină pe limbă, un praf de fier vechi care plutea în aerul puţin şi se aşeza pe feţele, pe mîinile şi pe părul lor scurt.

Drumul se strică dintr-o dată, se auzi schimbătorul de viteze şi autobusul îşi micşoră goana. Dar asta nu dură prea mult, destul însă pentru a-i nelinişti pe condamnaţi. În apropiere erau cîteva păduri: Săftica, Băneasa, Andronache. Poate făceau economie de timp şi atunci numărul transporturilor din noaptea aste era acela pe care-l bănuise Mareş cu cîteva clipe mai înainte. Numai după zece sau şapte minute, ori mai puţin, timpul pentru ei nu mai avea nici o importanţă, asfaltul se simţi iar, sub roţi şi plutirea lină reîncepu. Mareş îşi auzi tovarăşii răsuflînd adînc şi ghici că gîndiseră cu toţii acelaşi lucru. Acum simţea lîngă palma lui, mîna lui Dobre, păroasă, uscată şi rece. Îşi frecară un timp degetele unul de altul, ca doi orbi care se recunosc în întuneric după anumite semne neştiute de nimeni, săpate în carnea lor. Nu puteau să-şi spună nimic pentru că fuseseră avertizaţi încă din clipa în care se urcaseră în maşină că le este interzis să scoată vreun cuvînt. Şi nu îndrăznise nimeni să rupă acest consemn pentru că nici unul dintre ei n-ar fi putut suporta bătaia călăilor tocmai acum, înaintea morţii apropiate. Gîndi că ar putea muri cu semne pe obraz, cu amintirea loviturilor în corp li se părea fiecăruia o insultă. Şi semnul mut, bărbătesc, plin de dragoste şi încredere al celuilalt, îl mişcă pe Mareş.

Pe lîngă ei treceau, tot mai rar alte maşini cu un vîjîit prelung, mai întîi stins, apoi tot mai violent, ca traiectoria unui obuz de artilerie, prefăcîndu-se după aceea într-un ţiuit subţire, amestecat cu plescăitul cauciucurilor şi scurtele eliminări de gaze care otrăveau aerul pur de cîmp. Urma iar liniştea, monotonia drumului, bîzîitul continuu al genţilor închise sub anvelope şi foşnetul pomilor din marginea şoselei, aşezaţi la intervale regulate, parcă prea apropiaţi unul de altul din pricina vitezei cu care duba străbătea noaptea, un freamăt continuu de frunze, smulse din ramuri din pricina aerului spart de botul maşinii, vîrtejul de praf căzînd, abia aşezindu-se pe suprafaţa asfaltului, lăsat în urmă şi iar liniştea nopţii nesfîrşite în cîmpurile alăturate, la spaţiile goale, fără pomi în margine, cînd duba părea că decolează şi că se va înălţa în curînd deasupra pămîntului, pierzîndu-şi greutatea, şi un fel de ameţeală dulce, sentimentul plutirii, mai puternic decît frica ascunsă undeva în suflete, uitată cu premeditare, încercarea fiecăruia de a nu se gîndi la ceea ce va urma, efortul repetat şi reluat cu încăpăţînare de a te agăţa în amintire de ceva plăcut, evocarea unor ceasuri fericite şi apoi scuza sfîrşitului inevitabil, străduinţa de a justifica apropierea sau fatalitatea datei, iluzia că totul va fi scurt şi nedureros; un zgomot de gloanţe scăpate pe o ţeavă de pistol automat şi, dincolo de el, o arsură iute în piele, o spaimă şi apoi nimic în afară de gîndul că ai pierit făcîndu-ţi datoria, că într-o zi curajul, încercarea de a răsturna un sistem politic odios, lupta neegală cu funcţionarii, comisarii şi călăii lui, se terminase deocamdată, în ceea ce te privea, dar că dincolo, în noapte, în oraşul lăsat în urmă şi în alte oraşe, o armată întreagă, alţi oameni la fel de curajoşi, gata să moară oricînd, continuau lupta. Ei nu erau nici primii şi nici ultimii.

Mareş simţi un miros de gaze arse pătrunzînd de undeva, prin găurile prost sudate ale caroseriei. Poate se întîmplă ceva, poate momentul acela va mai întîrzia puţin, poate va gîndi exact ce trebuie să facă atunci, înainte de a nu fi prea tîrziu, pentru că de încercat să facă ceva trebuia încercat. Este foarte uşor să spui, acum am fost prins, mi-e indiferent ce se întîmplă, voi muri într-o jumătate de oră sau mai puţin şi cu asta, gata. Dar a te lăsa ucis şi stăpînit de gîndurile astea, cu mulţumirea că ţi-ai făcut datoria, însemna aproape o trădare. Erau patru, Mareş presupunea că din o sută de şanse, existau foarte puţine ca unul dintre ei să scape. Poate era absurd, dar trebuia să creadă.

Uite, de pildă acum, dacă motorul ar lua foc, dacă maşina ar face explozie, dacă paznicii înarmaţi cu Mausere negre, bine unse, s-ar speria puţin şi ar încerca să lase cît se poate de repede din această cuşcă de fier în care ar arde cu toţii, atunci, poate, una din şansele acelea, puţine, s-ar ivi, şi poate n-ar muri toţi, poate unul dintre ei ar reuşi să-şi dezlege picioarele şi mîinile şi dincolo de marginea drumului ar fi cîmpul, noaptea prea luminoasă totuşi pentru o evadare, anume aleasă de paznici.

Dar el ştia bine că motorul nu va exploda, că maşina nu va lua foc, pentru că era absurd şi se întîmple asa ceva. Ieşiră şi de călăi care stăteau liniştiţi pe banca lor, în întuneric. Îşi continuă gîndul, retrăindu-l şovăitor, vrea să facă asta împreună: patru morţi, patru soldaţi mai puţin în trupul strîns al comuniştilor, patru oameni cinstiţi, patru locuri goale care trebuiau luate de alţi patru torţionari şi îşi aminti cît de greu este cînd lanţul acela nevăzut se rupe într-un loc, cît de dificil era să se reconstituie legăturile şi la cîte trădări erau expuşi ceilalţi. Nu era vorba numai de moartea lor, de pierderi a patru comunişti, ci de primejdiile, de moartea probabilă a cîtor ştie cîtor alţi comunişti.

Mareş se sălea să-şi stăpînească. Privea din cînd în cînd profilul palid al celui din dreapta lui. Numele îi scăpase la proces: Lupu Marcel.

Mai tîrziu ascultase actul de acuzare dictat de preşedinte în care se stabileau vinile pentru care trebuiau condamnat mai apoi acuzatul Lupu Marcel...

Mareş află că tînărul evreu încercase cu luni în urmă împreună cu tovarăşi să arunce în aer un tren german cu muniţii, şi că lucrase prost, numai pentru că o schijă îi doborîse în apropierea locului unde se petrecuse catastrofa. Şi după aceea făcuse socoteala că de fapt el se află în acelaşi fel în mîinile lui, el, Mareş, contribuind într-un timp foarte îndepărtat la procurarea explozivului de care Marcel Lupu se servise.

Dar Mareş căuta acum să-şi amintească numele lui adevărat. Interiorul maşinii se lumină din ce în ce mai mult. Luna bătea din stînga, se afla undeva deasupra copacilor de pe marginea şoselei şi lumina o pătrundea prin deschizăturile înguste de aerisire: nişte dîre argintii care străbăteau întunericul dubei, mişcîndu-se odată cu distanţa parcursă, mustind şi fasciculele albe către pereţii de care se sprijineau călăii. Unul dintre ei fuma, cu arma între picioare. Fumul iute de ţigară ieftină se ridica spre tavanul jos de tablă, vopsit de mult, cu coaja ei chimică, crăpată, mirosind însă a spirt vechi. Ciupercă albicioasă de fum se împrăştia, destrămîndu-se, şi lua drumul de aer al ferestrei. Înăuntru rămînea numai o ceaţă albăstrie, cu miros stătător. „Asta trebuie că-l scoate din sărite pe Cojocaru, gîndi Mareş, el a cerut pînă acum soldaţilor cîte o gură de fum..." Şi repetîndu-i numele se întrebă pentru a doua oară în noaptea aceea: cui trebuia să-i spună ce avea de spus la coborîrea din maşină în aşa fel încît să nu fie auzit de către ceilalţi, de păzitorii ursuzi din fundul dubei? Socoti meticulos că dintre cei trei, singurul pe care ar fi trebuit să se bizuie era tot Lupu Marcel. Acesta era mai tînăr, ar fi putut să se mişte mai uşor, numai dacă nu cumva loviturile primite la Siguranţă nu l-au făcut mai greoi. Dobre, mai mult decît probabil, nu putea să fugă pentru că era rănit la picioare şi fiecare pas pe care-l făcea însemna pentru el o suferinţă. Rămînea celălalt, Cojocaru, ceferistul. Mareş se gîndi că are peste 40 de ani, părea mai înalt decît ei toţi, vorbea cu greutate şi se mişca aşa cum se mişcă un animal mare, dar dacă i-ar fi spus...

În clipa aceea înţelese că, de fapt, trebuia să le strige tuturor, nu numai unuia să fugă, cînd îi vor dezlega şi li se va spune să meargă în întuneric pe şosea, drept înainte, fără să se abată în vreo parte... Era singura încercare pe care trebuiau s-o facă, şansa unică, unul din cele o sută de mijloace de a încerca să mai rămîi în viaţă, o tentativă aproape fără speranţă, pentru că era limpede că altfel nu va scăpa nimeni...

Lumina lunii cădea acum mai de sus, zăbrelele argintii de lumină erau mai scurte şi luminau numai picioarele condamnaţilor. Mareş văzu pantofii fără şireturi ai lui Dobre şi ghetele greoaie ale ceferistului. „Astuia o să-i vină greu să fugă", îşi spuse. Lupu Marcel avea numai nişte pantofi de tenis, albi, pătaţi de ulei, i se vedea o glezna umflată caraghios. Nu purta ciorapi, îşi lăsaseră şireturile, nu le insufla frică de o sinucidere, paznicii fiind siguri că „anarhistul" n-o să se spînzure. Erau nişte şireturi roase, subţiri, destrămate. „Numai de l-ar ţine, de nu l-ar împiedica la fugă..." Şi pe urmă gîndul reveni iar: „Pe Dobre îl vor găsi mîine de dimineaţă descuţi, într-o baltă de sînge, ca şi pe mine, pentru că şi mie mi-au luat şireturile şi primul lucru pe care trebuie să-l fac dacă fug este acela de a lepăda perechea de pantofi cu tălpile sparte pentru că altfel mă voi împiedica şi asta înseamnă moartea mea..."

Tot se mai auzea fîşîitul copacilor, freamătul stins, continuu, al frunzişului ars, cu miros amărui care pătrundea prin fereastra îngustă. Luna aflată undeva deasupra acoperişului de tablă al dubei nu se mai vedea. Înăuntrul maşinii părea acum mai întuneric şi Mareş încercă să-şi închipuie cum trebuie să fie afară pe drumul neted şi pustiu, cum trebuie să strălucească banda de asfalt, acoperişul de tablă vopsit de mult, cu găuri mici, cu suprafaţa turtită pe alocuri şi apoi copacii pe care nu-i vedea, cu coroanele lor arămii, roşii, în văpaia nopţii de septembrie. Şi deslusi în depărtare un orăcăit de broaşte, prelung, impudic, avînd în el o chemare străine de dragoste, un cor de masculi care-şi chemau femelele de sub apă la lumina lunii şi aproape văzu faţa acelui lac necunoscut, plin de lişiţă, mirosind puturos, şi auzi mişcarea apelor domoale, fărîmarea malurilor de lut, eroziunea înceată a ierbii putrezite. Ca să nu se mai gîndească la toate acestea, la poienile înnoptate, pustii, de altădată, unde la vremea asta bate primul vînt rece de toamnă, mişcînd crengile uscate de vreme care scot un zgomot sec, trist, privi chipul paznicului din faţa sa care fuma nepăsător. La lumina ţigării, un foc mic, roşu, un punct ce se mişca de sus în jos, Mareş îi văzu faţa proaspăt bărbierită şi ochii negri, întunecaţi. Lîngă el stăteau alte trei umbre nemişcate, nişte chipuri palide, cu un contur alb, ca într-o biserică observată din depărtare, printr-o uşă deschisă, cînd afară este soare şi înăuntru e penumbră şi nu mai distingi decît ovalul feţelor pictate. Mai jos, la înălţimea unde se aflau ei, se zărea lucirea stinsă a cizmelor, nişte cizme lungi, pînă sub genunchi. Paznicii nu erau îmbrăcaţi în uniforme, aveau nişte scurte de piele care luceau şi ele stins în întuneric, ca muşamalele unei bucătării în care intri seara, fără să aprinzi lumina. La cîte o adiere mai tare de vînt, condamnaţii le simţeau respiraţiile grele cu iz de rachiu. Băuseră înainte de asta, nici nu se putea altfel, dar nu spuneau nimic ca şi cînd alcoolul nu reuşise să le clatine indiferenţa, încremenirea chipurilor nemişcate în întuneric.

În faţă, lîngă şofer, stăteau alţi doi. Mareş abia le zărise feţele în lumina săracă a curţii interioare a închisorii. Acolo, toţi şase le vorbiseră cu o veselie curioasă, nervoasă. Nu se puteau înşela. Era limpede, oricît ar fi vrut să se mintă, că paznicii erau prea mulţi pentru acest transport nocturn. Transferul la altă închisoare se făcea de obicei ziua şi fără atîţia oameni. Pentru fiecare dintre condamnaţi era limpede că peste cîteva ceasuri „vor fi scăpaţi de sub escortă".

Mareş nu le auzise vocile prin peretele subţire care-i despărţea şi astaţi făduse încă de la plecare siguranţa că îi duceau la execuţie. Călăii se temeau parcă de tăcerea nopţii de septembrie, de ceea ce trebuiau să facă şi liniştea sinistră a dubei începu să-l enerveze, se mişcă intenţionat ca să atragă atenţia paznicilor, dar aceştia nu se ridicară în picioare şi nu spuseră nici măcar: Staţi liniştiţi. Nu se auzea decît fîşîitul exasperant al genţilor şi frecarea cauciucului tocit de suprafaţa lustruită a asfaltului. În jur, prin fereastra strîmtă, cu limbi oblice, ca solzii unei perdele de şipci, se vedea o pată pătrată, cît conturul îngust, o pată albăstruie, decolorată, argintie, o bucată de cer luminat de lună. Dacă motorul ar fi tăcut, condamnaţii ar fi putut să audă şfîrîitul focului lunar în atingere cu suprafaţa acoperişului.

Cel care fuma îşi mai aprinse o ţigară, ridicînd chibritul deasupra capului ca să-i privească pe condamnaţi. Interiorul dubei păstră puţin pe pereţii cenuşii lumina palidă, şovăitoare. Mareş se uită o clipă la chipurile tovarăşilor săi, aşezaţi cu spatele la uşile metalice. Ca şi el, erau palizi, aveau pupilele mărite din pricina luminii neaşteptate şi gurile strînse, nişte linii vinete, uscate. Dobre, cu capul aplecat puţin, părea resemnat, împăcat, căzut într-o amorţire somnolentă, deşi tresări se o secundă la frecarea chibritului. Privirile mecanicului căzură pe mîinile legate în faţă, aţîrnînd în deschizătura picioarelor, întinse pe podelele murdare. Chibritul se stinse şi, în momentul acela, Mareş îşi aduse aminte de chipul lui Marcel Lupu. Îi zărise o clipă ochelarii cu lentile groase, rama lor subţire, albă, de metal ieftin, şi genele gălbui, decolorate ca şi părul. Nu mai exista nici o îndoială, „anarhistul" lui era fiul stămbarului Haim, din Calea Griviţei, stămbarul care abia scăpase cu viaţă în ianuarie 1941, dormind două zile şi două nopţi în podul croitorului lotici care-l sculase noaptea la două vărat era Sami Haim şi că poate nimeni nu aflase lucrul acesta pentru că „anarhistul" lui avea să dacă cu sine în mormînt secretul, apărînd astfel viaţa tatălui său, poate şi a altora...

Maşina claxona îndelung, încetinindu-şi mersul. În cele din urmă se opri şi auziră cu toţii zumzetul înfundat al nopţii de toamnă. Răcoarea unei păduri din apropiere se simţea pînă în interiorul maşinii. Aşteptau în faţa altei bariere, probabil în marginea extremă a liniei de centură. Şoferul claxona într-una voind să-l silească pe cantonier să ridice pentru cîteva secunde braţele de lemn tăcut alb cu negru pentru ca să treacă. „Nu mai au răbdare, au început să se enerveze", gîndi, „vor să termine mai repede, aşteptarea îi oboseşte ca şi pe noi". Se scurseră cîteva minute. Nu se auzea nici o mişcare dincolo de pietrişul rambleului. Numai un fosnet apropiat de salcîmi care răspîndeau în jur mirosul lor amărui. Din faţă, printr-o fereastră deschisă a cantonului, se auzea glasul unui crainic citind ultimul radio-jurnal, cel de la orele 24.

Condamnaţii ciuliră urechile. Se anunţau bombardamente în Germania şi bătălii scurte în Nord. Pe urmă spicherul citi comunicatul Marelui Stat Major romîn care anunţa că pe „frontul de Est au loc lupte locale de puţină importanţă..." Nimic schimbat, acelaşi comunicat stereotip de fiecare zi care-i scotea din sărite pe cei mai puţin răbdători.

Mareş îşi dădu seama că ascultaseră un radio cu baterii şi vru să controleze bîzîitul continuu al elementelor pe care nu-l mai auzi însă din pricina zgomotului îndepărtat al unui tren ce se apropia. Osiile garniturii scoteau un zgomot de fier frecat, desluşiră cu toţii izbiturile tampoanelor neîncheiate bine cu ancorele de fontă şi scîrţîitul lemnăriei vechi de panopliile. Pe ferestruica îngustă se prelinse lumina unui felinar, dar numai o clipă, apoi trecu şi iar se auziră vagoanele, ciocnîndu-se unul de altul în mers. Mareş le numără în gînd. Erau peste treizeci. Transportau cherestea, simţise în nări mirosul aţîţător de brad proaspăt, de sipci abia tăiate de fierăstrău. Îşi aminti de o după-amiază de vară cînd călătorise de la Ciulniţa pînă la Constanţa, deasupra unei stive de scînduri, privind cerul larg, albastru, cu mîinile sub cap. N-avea bani, se ferea de razii şi trebuia să preia un sac plumbuit în care nici pînă în ziua de astăzi nu ştia ce se afla, de la un tovarăş care lucra la Depoul de locomotive Constanţa şi să-l aducă la Bucureşti...

Trenul trecu, se auzi ridicarea parîmelor, felinarele legate de hulubele barierei se ridicară mai sus de fereastra zăbrelită zăngănind şi maşina trecu repede peste şinele de fier. Drumul nu mai era asfaltat, viteza dubei descrescu. Mareş îşi spuse că din momentul acela nu trebuia să se mai gîndească la nimic altceva decît la ceea ce avea de făcut atunci cînd vor coborî din maşină. După cîte ştia, li se vor dezlega mîinile şi picioarele şi vor fi lăsaţi liberi, de-a lungul unui drum pustiu. Vor merge cinci sau zece paşi şi pe urmă se vor auzi închizătoarele pistoalelor automate. Atunci, dacă nu-i vor fi înţepenite încheieturile va trebui să fugă cît poate în stînga sau în dreapta drumului, în zig-zag, aplecat înainte, culcîndu-se în primul tufiş, dacă va fi un tufiş în apropiere şi după aceea imediat va trebui să se ridice şi să alerge unde va vedea cu ochii, fără să mai privească înapoi, aşteptînd numai să simtă arsura glonţului în spate, în ceafă...

Sîngele i se urcă în cap, un val fierbinte zvîcni sub tîmple. Paznicii bătură cu degetele în peretele subţire de tablă care-i despărţea de cabina şoferului. De dincolo se auziră cîteva ciocănituri de răspuns. Condamnaţii îşi simţiră sudoarea alunecînd de-a lungul spatelui. Zgomotul eşapamentului era acoperit acum de fîşîitul continuu al copacilor de pe margini. Se stîrnise vîntul şi pomii mari şi negri acopereau luna. În interiorul maşinii se făcu întuneric, nu se mai deslusi decît focul mic şi roşu al ţigării celui din faţa lor. Unul dintre călăi umblă sub haina scurtă de piele şi se auzi deşurubarea unui dop de ebonit şi apoi în dubă se răspîndi un miros sec de spirt. „Rom", gîndi Mareş, „un rom prost din acela care se găseşte în birturi mărginaşe, un rom ieftin, călăii nu erau plătiţi cum se cuvine. La un asemenea eveniment se cerea măcar puţin coniac". Urmă un plescăit scurt, şi sticla trecu din mînă în mînă. Paznicii băură pe rînd cîte un gît.

Se auzi apoi un glas spart, întrebînd:

– Mă, bolşevicilor, care vă e frig, mă, să beţi o gură de rom?

Nu răspunse nimeni. Mareş simţi mîna lui Dobre aproape, tremurînd uşor şi înţelese că el ar fi vrut, dar ceva mai puternic, o scîrbă neînfrînată îl oprise la timp.

— Luaţi, mă se auzi iar vocea, că vă face bine, dă curaj...

Omul cu ţigara rîse scurt şi spuse pentru toţi:

— Lasă-i! Dă-mi mai bine mie...

Pe urmă iar se auzi un plescăit şi zgomotul genţilor, frecarea cauciucurilor de pietrele ascuţite care săreau într-o parte şi alta a drumului. Maşina înceti se de tot, se aflau pe un drum strîmt, de cale, cu maluri neregulate pentru că arcurile se lăsau cînd pe o parte, cînd pe alta. Se auzea tot mai distinct fîşîitul copacilor şi aerul era rece, ie îngheţa pielea umedă. Iar Mareş îi amorţiseră genunchii şi începu să şi-i mişte tocmai pentru ca să-şi simtă circulaţia bine sîngele. Aerul din maşină se rări se, fumul gros de ţigară se lăsa din ce în ce mai jos. Fereastra cu zale de metal nu reuşea să-l absoarbă şi ceilalţi paznici începură să tuşească zgomotos.

„Cîte minute încă?" se întrebă Mareş încordat, cu o durere ascuţită sub genunchi. Maşina frînă brusc, se auzi de deasupra un ţipăt de păsare şi un bufnet. Cineva coborî şi condamnaţii simţiră frica ascunsă pînă atunci sub o nepăsare aparentă sau sub osteneala ultimelor zile. Mareş aşteptă să audă cheia în gura strîmtă a uşilor şi vocea comandantului, spunîndu-le simplu:

— Daţi-vă jos!

Trecură cîteva clipe.

Cel care fumase pînă atunci strivi ţigara în peretele de tablă şi îşi strînse centironul. Se auzi clănţănitul Mauserelor, alunecarea încărcătoarelor în teaca lor metalică. Mirosea a ulei de armă şi a cîlţi, a fier ruginit şi dincolo de pereţii dubei se auzea talazul de frunze mişcate de vînt, parcă o cădere de apă de la înălţime. Cineva umbla în jurul maşinii, alegea probabil locul execuţiei. Se scurseră cinci sau şase minute, apoi uşa se trînti din nou, simţiră cum cel care cercetase împrejurimile se aşează pe banca de piele şi motorul bîzîi uşor, ca zborul unui fluture în jurul unei lămpi. Duba se mişcă încet, parcă cu prudenţă, înainte. Se mergea cu zece sau cincisprezece kilometri la oră, evitîndu-se gropile drumului de pămînt deasupra căruia fuseseră aruncate cărute de pietriş. Nu spunea nimeni nimic, ca şi mai înainte, dar în tăcerea aceasta se ghicea încordarea şi disperarea. După încă cinci minute, maşina se opri din nou. De data aceasta uşile metalice fură deschise şi întorcîndu-se instinctiv, toţi deodată, văzură feţele celor doi: comandantul şi ajutorul său. Nu spuneau nimic, priveau numai amîndoi interiorul negru al dubei. Paznicii se sculară de pe banca lor şi aşteptară. Urmă un minut de tăcere în care nu se auzi decît carburatorul încins, lepădînd puţină apă pe pietrişul drumului şi păsările de noapte trecînd deasupra pădurii.

— Coborîţi, zise înăbuşit comandantul cu o linişte nefirească, ţeapăn. Coborîră. Aveau picioarele legate cu o frînghie subţire care le permitea mişcarea. Stăteau tot cu mîinile atîrnînd în faţă, strînse una lîngă alta. Aveau genunchii amorţiţi şi la atingerea pietrelor, tălpile le tresăriră dureros. Mareş avu grijă să piardă unul din pantofii largi, fără şireturi. Spera să nu fie observat, deşi călca aproape şchiopătînd. Făcură cîţiva paşi în spatele dubei uitată cu uşile larg deschise. Soferul nu coborîse, lăsase motorul să duduie, controla frînele, îşi cunoştea după cum se vedea bine rolul, pentru că voia să facă cît mai mult zgomot.

Se aflau într-un luminiş aproape rotund, în marginea drumului de ţară, neregulat, cu gropi, presărat cu pietre mari de cale ferată, nişte pete albicioase în noaptea limpede de septembrie. Aerul era pur, rece, se auzea distinct vîntul, acolo unde talpa mecanicului găsi iarba, simţi prima rouă a zorilor încă îndepărtate. Nici nu-i veni să creadă, poate erau numai urmele unei ploi vechi, strînse în găurile de lut ale drumului prost.

Paznicii se adunaseră în faţa lor, erau şase umbre neliniştite, cu spatele bătute de lună, lăsînd urme lungi pe drumul stricat. Unul dintre cei şase se apropie. Rîdea tare, fără motiv, cu un fel de bunăvoinţă care cerea milă condamnaţilor, o scuză nejustificată, ceva absurd ca un cîntec la o înmormîntare, un cîntec indecent, porcos. Călăul mirosea a rom, un miros de etil, ceva ce aducea cu parfumul puturos al benzinei, al gazelor strecurate prin găurile caroseriei. Nici nu se uitară la faţa lui Vorbea, bolborosea ceva neînţeles, îi era frică. îi tremurau mîinile cînd le desfăcu legăturile pe rînd. Mareş îşi spuse că o să vadă că-şi pierduse un pantof, dar se înşelase, el desfăcea numai legăturile de la mîini şi îi strigase lui Cojocaru, matahală nemişcată, bărbat puternic, cu braţele acum libere, să se aplece la glezne şi să-şi deznoade singur legătura, să poată umbla, şi acesta se aplecase cu o resemnare tristă, dar fără frică acum, cu o împăcare şi o aminare a gesturilor ce nu mai înşela pe nimeni, pentru că aici era vorba de cîştigat cîteva secunde de viaţă, atît cît să mai ai timp să contempli luminişul bătut de lună şi drumul de asfalt care se vedea undeva în stînga, departe, o linie argintie sub lună, ca ţărmul unei ape, ca linia fixă, metalică, oxidată a unui ocean liniştit.

Ceilalţi cinci, comandantul mai într-o parte, nemişcat, atent, cu ochii măriţi, supraveghind operaţia meticuloasă, enervantă, a celui de-al şaselea, şi restul, patru umbre fără chip, ca nişte siluete de tir, înalte păpuşi în haine, numai conturul unor oameni fără nume, aşteptau într-o tăcere tristă. Stătuse şi vîntul, nu mai treceau nici păsări. Condamnaţii se strînseră unul lîngă celălalt, cu umerii foarte apropiaţi. Mareş reuşise să-şi scoată şi celălalt pantof din piciorul încălţat şi acum pîndea încordat, desculţ, ceea ce avea să urmeze. Simţea un gol în stomac, ca după o lovitură în plex, într-o clipă îşi aminti de o mie de lucruri risipite, trase cu lăcomie aer în piept, îşi mişcă uşor picioarele să-şi dea seama dacă nu-i sînt amorţite încheieturile, ca înaintea unei alergări pe care voia s-o cîştige. Dacă nu s-ar fi gîndit să fugă peste cîteva clipe numai, şi-ar fi ales un cuvînt grosolan, o înjurătură pentru călăi, înainte de a simţi arsura morţii, dar acum i se părea absurd să plătească această poliţă a fiecărui condamnat. Unii muriseră cîntînd „Internaţionala", poate numai cîteva măsuri, cine ştie, dar aceşti patru, el, Cojocaru, evreul acela cu faţa palidă, curajos, şi Dobre, mai bătrîn, poate puţin înspăimîntat, fără s-o arate, vor muri în tăcere, numai cu braţele unul lîngă celălalt, simţindu-şi mai plină pielea fierbinte, cu sîngele zvîcnind în artere, într-o tehritate ultimă, un sînge care, peste cîteva momente numai, va curge pe pămîntul glodu os, şi cel rămas în corp, se va răci apoi încet, încet...

Mareş îşi simţi ochii uzi. Lăcrima fără să simtă vreo durere a inimii, era numai un protest mut în faţa absurdităţii acestei situaţii fără ieşire, necazul nu că în curînd totul se va sfîrşi, ci că e nedrept ca şi tovarăşii săi în faţa acelor arme, lucind scurt în lumina săracă a nopţii.

— Gata? întrebă comandantul.

Cel de-al şaselea terminase şi se îndepărtase cu paşi mari, fericit că a terminat cu o treabă stupidă, neplăcută, asigurat că nu i se mai poate întîmpla nimic, aflat lîngă ceilalţi.

— Întoarceţi-vă! spuse comandantul, aspru, gîtuit.

Condamnaţii se întoarseră. Erau acum cu spatele spre luna nevăzută, ascunsă undeva după frunzişul pomilor înalţi, cîţiva stejari bătrîni, cu coroane neregulate, ca nişte baloane antiaeriene, negre şi foşnitoare. Îşi văzură umbrele în iarba umedă, aplecate spre stînga, dincolo de malul de lut al drumului îngust. Aşteptau într-un rînd rărit, ca şi cînd le-ar fi fost frică să nu cadă unul peste celălalt cînd vor fi doboriţi. Călăii rămaseseră pe loc, nu le auzeau paşii. La cîţiva metri depărtare, într-un con de umbră, duduia motorul dubei încălzit la maximum. Deodată se auzi şi claxonul, un strigăt continuu, metalic, umplînd aerul de vibraţii.

Mareş spuse fără să întoarcă deloc capul:

— După cinci paşi, fugiţi, cît mai departe unul de celălalt!

Nu răspunse nimeni. În marginea din dreapta drumului era Cojocaru, la mijloc Lupu Marcel, şi Dobre lîngă Mareş, aflat în stînga.

— Mergeţi! porunci comandantul.

Se urnirâ, rărind instinctiv rîndul, depărtîndu-se unul de altul ca să oferе o ţintă cît mai proastă celor şase din spate. Mareş privi înainte, înţelegînd de ce călăii aleseseră locul acesta. Peste şapte sau opt metri se afla o răspîntie, drumul se bifurca, urcînd. Dincolo de acest orizont apropiat se zărea cerul, o mare fîşie goală, albăstruie, cu stele galbene, clipind mărunt. Mecanicul simţi în urechi un ţiuit, ceva care aducea cu senzaţia celor ce se îneacă, o astfixie, o astupare a urechilor, o apăsare aproape dureroasă pe timpane. Făcusera cinci paşi, înmărmuriseră fiecare mecanic. „Acum trebuie să tragă", îşi zise Mareş şi aşteptă cu puţină resemnare să audă închizătoarele. Nu se auzi nimic şi ştiu că dacă ar fi pierdut orice speranţă, în clipa aceea ar fi trebuit s-o piardă, cînd se simţise nehotărît, cînd o lene ucigătoare îi înmuiase voinţa.

Se opriseră toţi patru fără să vrea, nedumeriţi, ezitînd, aşteptînd ca unul dintre ei să fugă primul. Dar nu numai aceasta era prima nehotărîrii lor. Tresăriseră în acelaşi timp pentru că auziseră un alt zgomot de motor care venea din faţă, de pe porţiunea acoperită a drumului care se bifurca, şi nu ştiură cîteva secunde din care parte anume sosea într-o viteză redusă un alt vehicul, alarmat de claxonul dubei trasă într-o parte. Mareş ghici că paznicii nu auziseră încă acest duduit înfundat de motor şi îşi făcu repede socoteala că într-o zecime de secundă se vor vedea farurile celeilalte maşini şi vor fi pierduţi dacă nu fug exact în momentul în care luminile puternice din faţă se vor proiecta pe chipurile călăilor surprinşi.

— Mergeţi înainte! se auzi iar vocea poruncitoare a comandantului şi auziră clănţănitul metalic al armelor...

— Acum! strigă Mareş. Fugiţi, tovarăşi!

În aceeaşi clipă văzură dîrele albe ale farurilor maşinii din faţă. Săriră într-o parte: întîi Lupu Marcel, aruncîndu-se aproape pe burtă, atît cît să nu fie atins de prima salvă, pe urmă Dobre, greoi, prăbuşindu-se imediat, lovit în spate, strigînd scurt, zvîrcolindu-se puţin şi ceilalţi doi: Cojocaru făcînd doi sau trei paşi înainte, lovit şi el, împiedicîndu-se, tîrîndu-se, şi Mareş, cu o arsură în muşchii spatelui, ajungînd dincolo de locul luminat puternic acum de farurile maşinii necunoscute care înfrînă bruse. Se auzi un zăngănit de geamuri sparte de gloanţele trase la înălţimea motorului, un răcnet de surpriză şi de moarte, ţipătul comandantului care nu găsea nimic altceva mai bun de făcut decît să spună aproape tînguitor:

— Înapoi! Înapoi!

În clipa următoare, Mareş se afla dincolo de un şanţ, bîjbîind între doi copaci. Simţise glonţul pătrunzîndu-i în carne, îşi făcu socoteala că poate avusese noroc să fie atins numai într-o margine a plămînului şi înţelese că vor fi urmăriţi şi hăituiţi şi el şi Lupu Marcel, deşi apariţia neaşteptată a celeilalte maşini îi încurca teribil pe călăi. Se auzeau voci amestecate, înjurături şi vaiete. Un nor de praf se ridică deasupra locului. Un far se stinse, celălalt aruncă un şuvoi de lumină argintie între copacii de peste drum. Se auzeau foarte aproape ciznele călăilor călcînd şi rupînd nişte crengi. Cineva alerga bezmetic prin apropiere. Mecanicul nu simţea nici o durere, doar o căldură umedă, căzînd de sub omoplat, sîngele probabil. Începu să alerge cu prudenţă, aproape tîrîndu-se, îndepărtîndu-se de cele două maşini. Se mai auziră două focuri răzleţe, nu era o serie de pistol automat, ci împuşcăturile trase una după alta de către comandant. „Poate îl vînează pe Lupu Marcel", gîndi Mareş şi după aceea auzi paşii următorilor. Se aplecă, luă un bolovan de pămînt, greu şi aspru, abia umezit la suprafaţă de roua nopţii şi îl aruncă în direcţia de unde plecase. Se auzi un trosnet de crengi frînte şi glasul următorilor care strigau:

— Pe aici, pe aici!

Se întoarse şi se îndepărtă de locul unde se afla, cu paşi neauziţi. Alergă cît putu de repede, privi răspîntia aflată în întuneric şi mai văzu umbra unei autocamionete, aproape răsturnate într-o parte: maşina salvatoare care apăruse pe neaşteptate. Îşi făcuse o socoteală simplă: ştia că întîi îl vor căuta în pădure pentru că era firesc să se ascundă într-un loc acoperit, dar pădurea era întinsă şi vor pierde cel puţin un sfert de ceas pînă îşi vor da seama că au fost păcăliţi.

Era la aproape cincizeci de paşi de următorii care apucaseră în direcţie opusă, dar părăsind marginea pădurii, umbra ei, putea fi văzut de cineva; trebuia să se tîrască

RĂDĂCINILE

CAP. XXVI

OROȘ (IV)

Mor stelele. Arborii morlerburile. Fluturii. Mor și oamenii.

Nu știm dacă stelele și fluturii se gîndesc la moarte. Nu știm dacă ierburile și arborii se gîndesc la moarte. Nu avem cum să știm.

— Dar oamenii? Oamenii se gîndesc la moarte?

— Uneori se gîndesc. Însă gîndul morții e departe de ei tocmai atunci cînd moartea le dă tîrcoale.

Intors în celulă, după confruntarea cu ceilalți arestați și după ce fusese pus față în față cu Dragalina Farcaș, Licu Oroș fu năpădit de o sumedenie de gînduri. Grunz încercase să-i păcălească și să-și bată joc de ei. Dragalina Farcaș îi trădase, devenise unealta supusă și plină de frică a lui Grunz. Totuși Grunz îl bătuse pe Farcaș și-l acoperise de rușine. Fu mîndru de Gavril Toduță și de Minu Uibaru. O văzuse și pe Marișca Balint și inima i se umplu de bucurie.

— Fii cinstit cu tine, Oroș, cum ești cinstit și cu ceilalți. Fii cinstit. Oroș! Oare inima ta e plină de bucurie pentru că ai văzut-o pe Marișca Balint? Tu te bucuri pentru că l-ai văzut și pe Gavril Toduță. Tu te bucuri pentru că l-ai văzut și pe Minu Uibaru. Tu te bucuri pentru că toți ceilalți pe care îi știi nu au căzut odată cu voi. Tu te bucuri pentru că toți cei care n-au căzut continuă să lucreze pentru cauza care îți este ție atît de dragă. Auzi? Pentru toate acestea te bucuri tu, Licu Oroș. Și te mai bucuri, Licu Oroș, și pentru...

In frigul și întunericul celulei, omul se ghemui în colț, își alungă gîndurile ca pe un roi de viespi supărătoare și chemă somnul. Somnul veni. Licu Oroș adormi. Inainte de a adormi, se rugase nopții să-i dea somn adînc, netulburat de vise. Noaptea, copleșită de viscol și de vuiet, îi dărui somn adînc. Insă nu trecu mult și visele împletite cu vagi amintiri se năpustiră asupra lui. Apărură Grunz și Orbescu. Îi cunoscu după siluete. Grunz răsuci un buton tăinuit în pervazul ușii. Nu se aprinse nici un bec. Dar cei patru pereți vineți ai celulei dintr-o dată se luminară și străluciră ca soarele. Rămase vînătă și umedă podeaua pe care el, Licu Oroș, dormea. Și tavanul rămase vînăt. Burticosul, copleșit de atîta năvală de lumină, se sperie și-și agită picioarele lungi. Incepu să fugă pe tavan, căutînd năuc un ungher întunecos în care să se ascundă. Nu găsi. Toate ungherele erau lumnate. Grunz spuse, arătînd spre tavan:

— Il vezi, Orbescule, îl vezi?

— Il văd, să trăiți, domnule inspector.

— Și lui îi e frică de noi, Orbescule

— Da, să trăiți, domnule inspector. Și păianjenului îi e frică de noi.

— De ce i-o fi frică de noi, Orbescule? Noi nu avem nimic cu păianjenii, Orbescule.

— Da, să trăiți, domnule inspector. Noi nu avem nimic cu păianjenii. Noi avem ce avem cu comuniștii.

— Oroș...

Glasul inspectorului Grunz răsunase puternic. Oroș, deși cufundat în somnul cel mai adînc, îi răspunse:

— Aici!

— Ridică-te!

Oroș, plictisit, își simți trupul obosit, obosit... Ințelese că trupul lui nu mai vrea să doarmă. Își lăsă, deci, trupul să doarmă. Ieși din el ca dintr-un laveliș vechi care nu-i mai făcea decît o trebuință și se duse lîngă inspector. Grunz îl privi, îl privi, spuse:

— Vezi, Orbescule, vezi? Ti-am spus eu că nu e de-a bună cu Oroș?

— Mi-ați spus, să trăiți, domnule inspector!

— Un Oroș doarme în colț ghemuit și alt Oroș, parcă ceva mai tînăr și mai curat, stă de vorbă cu noi.

— Nu e de-a bună, să trăiți, domnule inspector!

— Orbescule!

— Da, să trăiți, domnule inspector!

— Intoarce-te în sus, Orbescule, ia stăi-te în sus!

— Mă tot, să trăiți, domnule inspector!

— Ce vezi, Orbescule?

— Păianjenul, să trăiți, domnule inspector, păianjenul...

— Și altceva ce mai vezi, Orbescule?

— Firele pînzei păianjenului, să trăiți, domnule inspector.

— Orbescule, ani o idee.

— Da, să trăiți, domnule inspector, aveți o idee. Totdeauna dumneavoastră aveți idei, domnule inspector.

— Trebuie să-l legăm pe Oroș cu picioarele în sus și să ne distrăm puțin cu el. Leagă-l, Orbescule! Spînzură-l pe Oroș cu picioarele în sus, Orbescule! Cu firele păianjenului să mi-l spînzuri pe Oroș, Orbescule!

— Am să-l spînzur, să trăiți, domnule inspector!

Orbescu întinse mîinile spre tavan. Și mîinile lui Orbescu se lungiră, se lungiră... Orbescu destăcu firele subțiri, le împletі și-l legă cu ele de picioare pe Oroș cel adormit.

Celălalt Oroș se retrase lîngă perete și privi. Orbescu scoase din buzunar un cîrlig și-l înfipse în tavanul vînăt. Firul fragila frînghie prin cîrlig. Grunz, care urmărea atent operația, strigă:

— Acum trage de frînghie, Orbescule, trage de frînghie!

Orbescu trase de fragila frînghie și Oroș cel adormit se întinse pe dușumea. Orbescu trase mai departe de frînghie și picioarele lui Oroș cel adormit se ridicară către tavan. Capul lui Oroș cel adormit atîrna ca la două palme deasupra dușumelii.

— Leagă frînghia, Orbescule!

— Da, să trăiți, domnule inspector, leg frînghia.

Oroș cel treaz nu se mira. Mai văzuse el așa ceva, ba chiar mai îndurase.

— Loveșle, Orbescule! Incepe dumneata, Orbescule!

Orbescu ridica piciorul drept, se încordă și vru să lovească cu botul pantofului capul lui Oroș cel adormit. Se uită din întîmplare spre tavan. Rămase cu ochii ațintiți în sus. Buzele începură să-i tremure. Abia șopti:

— Priviți, domnule inspector, priviți!

Grunz se uită și el în sus. Țipă înfiorat. Ochii i se holbară, i se holbară. I se holbară atît de mult încît Oroș cel treaz aștepta ca din clipă în clipă ochii lui Grunz să sară din orbite și să se rostogolească pe dușumea ca două mingi. Ochii lui Grunz însă nu ieșiră afară din orbite și Grunz se uită mai departe spre tavan ca vrăjit. Se uită spre tavan și Oroș cel treaz. Dar el nici nu țipă, nici măcar nu se mira. Dimpotrivă, zîmbi. Burticosul se umflă, creștea văzînd cu ochii, picioarele i se îngroșau și i se lungeau, iar ochii îi luceau în cap de parcă ar fi fost faruri. Pogorîndu-se pe un fir de aur, Burticosul se legănă cîteva clipe, își făcu vînt și se repezi asupra lui Grunz. Inspectorul găsi în el putere să se ferească. Burticosul se opri din legănat. Două din picioarele Burticosului se lungiră și în vîrfurile lor apărură două palme omenești, mari, păroase, avînd fiecare cîte cinci degete. Inspectorul se lăsă pe vine. Palmele însă crescură și mai mult, se lungiră, se apropiară de obrazul lui și începură să-l plesnească. Grunz căzu în genunchi. Incepu să plîngă și să se roage:

— Iartă-mă, domnule păianjen!

Cu un glas care semăna uimitor cu glasul lui Oroș, Burticosul vorbi:

— De ce bați oamenii, Grunz?

— Iartă-mă, domnule păianjen, n-am să-i mai bat!

— De ce omori oamenii, Grunz?

— Iartă-mă, domnule păianjen, n-am să-i mai omor!

Păianjenul îl întrebă pe Oroș cel treaz:

— Să-l cred, Oroș?

— Dacă vrei, poți să-l crezi, Burticosule! Eu unul nu-l cred.

— Grunz, auzi ce spune Oroș?

— Aud, domnule păianjen.

— Ce să fac eu cu tine, Grunz?

— Să mă ierți, domnule păianjen.

— Bine, am să te iert, Grunz. Dar trebuie să te fac să nu uiți.

— Fă-mă să nu uit, domnule păianjen!

Cele două mîini apucară urechile lui Grunz, le răsuciră pînă cînd le rupseră. Grunz își acoperi tîmplele cu palmele.

— Au, cum mă doare! Au, cum mă ustură!

— Să te doară, Grunz! Să te usture, Grunz!

Burticosul îl lăsă în pace pe Grunz. Il căută pe Orbescu. Orbescu, de teamă, se ascunsese în hîrdăul de lîngă ușă. Dar nu izbutise să se ascundă în întregime. Capul spilcuit, cu ochelarii pe nas, îi rămăsese deasupra hîrdăului.

— Unde te-ai ascuns, Orbescule?

— In hîrdău, să trăiți, domnule păianjen!

— Ține gura deschisă, Orbescule!

— O țin, să trăiți, domnule păianjen.

Păianjenul îi vîri în gură cele două urechi ale inspectorului Grunz.

— Mănîncă-le, Orbescule!

Orbescu le mestecă între măsele, le înghiți, raportă:

— Le-am mîncat, să trăiți, domnule păianjen!

Burticosul se făcu mic, mic, se legănă, se urcă spre tavan, se lipi de tavan. Pe sală se auziră pașii sentinelei: Boc, boc... Boc, boc... Pereții se întunecară, redeveniră vineți. Oroș cel treaz intră în omul ghemuit din colț. Oroș cel adormit oftă prin somn. Își trase genunchii înghețați la gură și dormi somn greu. Dormi adînc, dormi adînc. Apoi se văzu la el acasă, cu mulți, cu foarte mulți ani în urmă, pe cînd era copilandru. La Condor, în munți, toamna era, ca toate toamnele, de aur și de aramă.

— Bine că am scăpat de visul cu Grunz și cu Orbescu!

Se șterse la ochi ca să alunge orice urmă a visului urît. Surise:

— Mi-a plăcut cum l-a pălmuit Burticosul pe inspector.

Se mîră că poate vorbi în somn cu el însuși. Prin fața ochilor îi trecu un cortegiu de năluci, ale căror chipuri nu le recunoscu. Cortegiul trecu, trecu... Și după ce se isprăvi cortegiul, Licu Oroș își dădu seama că e copil. Să tot fi avut opt-nouă ani. Se uită peste munți și văzu că pe bolta înstelată răsărise mare, galbenă, rotundă, luna. Se bucură. Insă dintr-o dată bucuria i se întunecă. Își duse mîinile la fălci. Deși Rafira i le oblojise, tot îl mai dureau dinții.

— Vino lîngă mine, Licule, fucu-ți ochii!

Licu se duse lîngă Rafira și Rafira îl luă de mînă. Se plimbară mult timp amîndoi prin ocol, văzură vacile rumegînd și viteii oploșiți lîngă ugere. Văzură brazii pădurii și stelele care umpleau și luminau bolta. Rafira se așeză pe un stog de fin, îl luă pe Licu pe genunchi și-l legănă să-l adoarmă. Dar durerea îl împiedică pe Licu să doarmă. Copilul vorbi:

— Mămucă, mie mi se pare că odată cu genunchii tăi se leagănă și munții.

— Poate că se leagănă și munții, Licule.

— Mămucă, dar pămîntul stă totdeauna neclintit. Așa știu. Pămîntul cu munți și cu ape nu se clintește niciodată. Nu se leagănă. De ce mi se pare mie acum că odată cu genunchii tăi se leagănă și munții?

— Nu, Licule, pămîntul se mișcă și el. Numai că noi nu băgăm de seamă. Pe urîașa lui scoarță noi sîntem prea mici ca să simțim cum se clatină pămîntul. Pămîntul, Licule, se leagănă în văzduh.

— Și nu cade?

— Cum o să cadă?

— Să cadă în jos!

— Nu. Pentru că pămîntul e legat de lună cu fire de aur. Și cînd bate vîntul cel mare, pămîntul se leagănă, se leagănă... Așa cum te legeni tu pe genunchii mei.

— Și luna de care e spînzurat pămîntul de ce nu cade?

— Pentru că... Pentru că și luna e legată de cer.

— Și cu ce e legată luna de cer?

— Tot cu fire de aur, Licule.

— Și de ce nu se văd firele de aur?

— Sînt subțiri, Licule, subțiri ca firele de păianjen.

— Și dacă sînt subțiri de ce nu se rup?

— Firele de aur sînt tari și nu se rup, Licule.

— Mămucă!

— Da.

— Vreau să te mai întreb ceva, mămucă.

— Intreabă-mă, Licule.

— Cerul, cerul de ce este legat?

— Cerul nu e legat de nimic, Cerul e... cer.

Licu nu prea înțelegea. Dar se mulțumea cu răspunsurile pe care i le dădea mămuca.

— Mă dor dinții, mămucă.

— Rabdă, Licule, rabdă. O să-ți treacă.

— Cînd o să-mi treacă?

— Pînă mîine o să-ți treacă, Licule.

— Cînd o să fie mîine, mămucă?

— După ce apune luna, Licule, și după ce se sting pe cer stelele.

— Mămucă!

— Da, Licule.

— Tu ai putere multă, multă...

— Multă, Licule.

— Atunci, mămucă, suflă tu în stele și stinge-le. Și întinde tu mîna în sus și împinge luna dincolo de munți, să apună mai repede... Să vină mîine, să nu mă mai doară dinții.

— Vezi tu, Licule, suflarea omului nu poate să ajungă pînă la stele. Și nici mîna omului nu poate să ajungă pînă la lună. Luna e departe de noi. Și stelele sînt și mai departe de noi, Licule.

— Imi pare rău.

Privi luna, și i se păru că luna șugubață îi face cu ochiul. Privi stelele. Și i se păru că și stelele șugubețe îi făceau cu ochiul.

— Mămucă!

— Da, Licule.

— Cine m-a adus pe mine pe lume, mămucă?

— Eu, Licule.

— Și pe tine cine te-a adus pe lume, mămucă?

— Mămuca mea.

— Știu. Și pe mămuca ta altă mămucă, și așa mai departe. Dar atunci, la început, cînd nu era nici o mămucă pe pămînt, cine și de unde și cum i-a adus pe lume pe oameni?

— Cum cine i-a adus pe lume pe oameni? Nu i-a adus nimeni.

— Atunci cum s-au iscat oamenii pe pămînt?

— S-a frămîntat pămîntul. S-a frămîntat, multe zile și multe nopți s-a frămîntat pămîntul. Și pe pămînt s-au iscat ape. Și cîmpuri s-au iscat pe pămînt. Și din frămîntarea pămîntului s-au iscat dealuri... Și pămîntul s-a frămîntat și s-a frămîntat. Multe zile și multe nopți s-a frămîntat... Și din frămîntarea pămîntului au răsărit munții noștri. Și din munți au răsărit arbori. Și pe sub arbori și prin poiene a răsărit iarba. Și din iarbă au răsărit fluturi și gîngănii... Și după ce au răsărit și au crescut arborii, și după ce a răsărit și a crescut iarba, și pămîntul s-a umplut de gîngănii și de lighioane, din piatra munților, Licule, au răsărit și oamenii, așa cum răsăriseră iarba și așa cum răsăriseră copacii. Și după ce au răsărit din piatra munților oamenii, oamenii au crescut. Și după ce au crescut a suflat peste ei cineva și le-a dat viață. Și atunci oamenii s-au desprins de piatra din care răsăriseră. Și au început să umble. Și să-și ridice case. Și să pască turme. Și...

— Dar copacii de ce nu s-au desprins de piatră? De ce n-au început să umble și copacii? De ce asupra copacilor n-a suflat nimeni ca să-i facă să umble?

— Pentru că așa a fost rînduit de cel care a făurit lumea, Licule.

— Mămucă!

— Da, Licule.

— Vreau să te mai întreb ceva.

— Intreabă-mă Licule.

— Să-mi spui tu mie cine a făurit lumea? Și stelele și luna cine le-a făurit?

— Dumnezeu, Licule.

— Dumnezeu are mai multă putere decît oamenii?

— Are putere multă. Mai multă decît toți oamenii la un loc, Licule.

— Și unde stă Dumnezeu, mămucă?

— Acolo sus, în cer, Licule.

— Și mai sînt și alți Dumnezei pe acolo?

— Nu, numai Dumnezeu Sfîntu!. Singur.

— Și nu-i e urît să stea singur în cer?

— Nu-i e urît. El toată ziua și toată noaptea se uită la oameni.

— Și e bun?

— E bun, Licule.

— Și dacă e bun, de ce te lasă pe tine să plîngi? De cînd te știu, puști lupi și plîngi. Plîngi și puști lupi...

Rafira tace. Tace și își șterge lacrimile. Și asupra lui Licu pogoară de undeva din cer o mîhnire adîncă și o tristețe adîncă.

— Mă dor dinții, mămucă.

— Rabdă, Licule. Trece. Pînă mîine dimineață trece.

Veni o pînză de întuneric și acoperi visul. Omul adormit se răsuci încă o dată, se întinse, oasele îi trosniră, căscă, făcu ochi. Auzi vuietul viscolului în streașina mansardei. Auzi și goarna care suna deșteptarea la cazarmă. Il chinuia frigul. Il chinuiau și rădăcinile dinților. Dinții îi fuseseră rupți. Îi fuseseră rupte și măselele. Rădăcinile dinților și ale măselelor rămaseseră însă în gingii și-l dureau. Incepu să se plimbe prin celulă. Se mai încălzi. Sosi dimineața. Și odată cu ea omul care îi aduse pîinea și apa zilnică. Mîncă o parte din pîine. Bău o parte din apă. Cu hîrdăul și cu mirosul hîrdăului se obișnuise. Gîndurile se prăvăliră iarăși asupra lui. Il va mai chema Grunz? Il va mai confrunta? Și cu cine? Il va mai schingiui? Și apoi... Apoi ce va mai fi? Procesul... Ei... La proces va ști el ce să facă. Și apoi... Apoi... Inchisoarea. Iar după închisoare... Libertatea... Libertatea și poate triumful cauzei.

Atunci cînd va fi în libertate se va întîlni iarăși cu Neaga. Tocmai atunci? Cu Neaga se va întîlni și la proces. Neaga devenise una din piesele vii de care Grunz se va folosi negreșit în fața justiției militare. Neaga îl vînduse nu numai pe el. Neaga îi vînduse și pe ceilalți. Și dacă Neaga ar fi cunoscut și alte nume, n-ar fi întîrziat să le rostească. Dar cu fetișcana aceea, cu bulgăroaica aceea despre care spunea Farcaș că adusese ziarele și manifestele, se va mai întîlni oare? Unde? Cînd? Desigur, se va întîlni cu fetișcana aceea la proces și poate la o nouă confruntare. Dar ce era cu el? Ce se întîmpla cu el? Se pomenise șoptind:

— Ah, de-ar veni mai curînd o nouă confruntare!

De ce dorea el o nouă confruntare? Ii făceau plăcere confruntările? Nu, nu. Voia să-l vadă încă o dată pe Gavril Toduță. Voia să-l vadă încă o dată pe Minu Uibaru. Voia într-adevăr? Ori îi ducea dorul bunei Marișca Balint? Ce avea el cu Marișca Balint? De ce dorea el să o vadă încă o dată și încă o dată pe Marișca Balint? Nu, nu era asta la mijloc. Cît despre Dragalina Farcaș care îl trădase, nu voia să-l întîlnească decît mai tîrziu cînd vor fi toți în libertate. Dragalina Farcaș va trebui să-și plătească atunci trădarea. O va plăti. Dar Neaga? Și Neaga va trebui să-și plătească trădarea. Intre el și Neaga nu va mai fi niciodată nimic. Niciodată. Neaga trăia însă în carnea lui. Neaga își făcuse sălaș în carnea lui și nu se lăsa izgonită de acolo. Zdrobit și înghețat cum se afla, acolo în celulă, încă o mai dorea. Știa bine că-l trădase. Știa bine că Neaga îi vînduse și pe ceilalți. Și totuși. Fir-ar afurisită de carne să fie! El o mai dorea. Bănuie, nu, nu bănuie, e sigur că Neaga s-a încurcat cu Grunz. E sigur că Neaga trăiește cu Grunz cu aceeași lipsă de rușine care o făcuse să trăiască mai înainte cu mulți alții. Și totuși... Totuși el o dorea pe Neaga. O mai dorea.

— Cu timpul o s-o uit. O s-o arunc afară din inima mea...

S-o arunce afară din inima lui! S-o arunce afară din carnea lui! Era mai ușor de gîndit și de spus decît de făcut. Cum s-o arunce afara din inimă? Inima lui era inimă de om. Inima lui, ca orice inimă de om, avea și ea nevoie de dragoste. Inima lui nu voia să rămînă goală, pustie de dragoste. Nu voia.

Cu puțin timp înainte de a se lăsa prins în mreje de Neaga, din pricina tinereții lui, a lipsei lui de experiență și a singurătății în care viețuia, plecase într-o duminică de unul singur, la Berend, în Oaș. Petrecuse la horă cu flăcăii. Imprumutase de la cîrciumar un cuțit și dansase și el laolaltă cu ceilalți, străvechiul dans al cuțitului. Neștiind bine vechiul joc, uneori pierdea ritmul, alteori nu știa încotro să îndrepte vîrful ascuțit al cuțitului. Fuse cît pe aci să înțepe privitorii, care riseseră și se feriseră de el. O fetișcană îi și strigase:

— Hei, dumneata, din Condor, dacă nu știi, să nu te prinzi în horă, feciorule!

— N-o să mai mă prind, fată!

Nici nu se mai prinsese. Rămăsese pînă spre seară, cînd se spărsese petrecerea, pe margine, printre cascăgura. Fata aceea care se legase de el, cu fuste înfoiate și cu dinți ca mărgelele albe, — nici n-o întrebase cum o cheamă, — îi plăcuse. După ce se întorsese la oraș, zi și noapte se gîndise la ea, zi și noapte. O plăcuse numai? Poate că o și iubise. Voia să se mai întoarcă la Berend, s-o mai vadă, ba chiar s-o dănțuiască, s-o îmbrățișeze în focul dansului. Intîmplarea i-o scosese însă în cale pe meștera Neaga, care se aruncase asupra tinerețelor lui ca un lup flămînd. Pe fata din Berend o uitase. Abia acum își aduce aminte de ea. Bine că își aduce aminte și acum! N-o s-o mai uite. Are s-o caute după ce îi vor da drumul din închisoare. Dar oare la cîți ani îl vor condamna? La cîți ani? Nu trebuia să se gîndească la numărul anilor la care îl vor osîndi. La altceva trebuia să se gîndească. Acum e război. Războiul se va întinde. Va veni însă o zi în care războiul se va sfîrși. Poate că ziua în care se va sfîrși războiul va fi una cu ziua în care porțile închisorii se vor închide în urma lui. Poate...

Bulgăroaicei, pe care o văzuse la confruntare și căreia îi spuneau Iovca Silef, nici prin cap nu-i trecea probabil că el, Licu Oroș, se gîndea la ea. Era adevărat. De cînd o văzuse pînă acum, mereu se gîndise la Iovca Silef. Dar cine era fetișcana asta? Fără îndoială că Marișca Balint știa multe despre ea. El, Oroș, nu știa mai nimic. Poate că într-o zi va sti și el. Și atunci... Atunci...

Retrăi clipă cu clipă orele penibile ale confruntării. Dragalina Farcaș îl scîrbise. Era și el om, însă om asemeni lui Grunz și asemeni lui Orbescu. Cum de nu-l dibuise Marișca Balint mîrșăvia mai dinainte? Se părea că Marișca Balint îl cunoștea de multă vreme pe Farcaș. Aaa! O pune în discuție pe Marișca Balint! El, Oroș! Dar pentru ce tocmai el, Oroș, încearcă să arunce umbră asupra unei vechi comuniste ca Marișca Balint? El de ce n-a bănuit-o niciodată pe Neaga? De ce nu și-a dat osteneala s-o cunoască mai bine decît o cunoscuse? El, Oroș, trăise atîta timp lîngă Neaga, și nu-i cunoscuse sufletul.

— Sufletul... Parcă poți să cunoști vreodată sufletul omului...

— Poți. Dacă ai ochiul ager, poți. Adică ce voia el să spună cu asta?

In afară de Marișca Balint, care poate că avusese în inima ei vreo slăbiciune pentru Dragalina Farcaș, se mai afla acolo la confruntare încă o femeie. Nu, nu era o femeie. Era o fetișcană. O fetișcană oarecare. Era bulgăroaica aceea care adusese ziarele partidului și manifestele. Cum spuneau că o cheamă? Iovca Silef? Da, așa o chema. Sau așa pretinsese ea că o cheamă: Iovca Silef. Din pricina bulgăroaicei căzuseră ei în mîinile lui Grunz.

— Stai, stai! Cum adică din pricina bulgăroaicei?

— Păi, da. Dacă nu aducea bulgăroalca ziare și manifeste de la București, ei n-ar fi ieșit noaptea să le răspîndească. Și dacă ei, Oroș, n-ar fi fost prinș împrăștiind manifeste, Neaga n-ar fi avut prilejul să vîndă lui Grunz numele celorlalți. Așadar...

— Ce așadar? Nici un așadar...

— Atunci ce? Ce?

— Vai, Oroș, cît de jos te-ai prăvălit! Măi băiete, măi, tu nu înțelegi?

— Ce să înțeleagă? Nu era nimic de înțeles. De ce el, Oroș, care a îndurat toate bătăile și schingiuirile lui Grunz și ale celorlalți, și a tăcut milc, ca un adevărat comunist, se prăvălise? A? De ce? Și de ce vai?

— Cum de ce? Te mîndrești că ai tăcut? Află, băiete, că era de datoria ta să rabzi. Află, băiete, că era de datoria ta să taci. Cînd ai fost primit în partid te-ai angajat pe conștiința ta că în cazul în care vei fi prins și schingiuit, vei găsi în tine putere să rabzi și vei găsi în tine putere să-ți ții limba. Iată. A fost nevoie să rabzi și ai răbdat. Și a fost nevoie să taci și ai tăcut. Ai răbdat. Ai tăcut. Atîta tot. Nu cumva îți închipui că ai și devenit erou?

Oroș simți că i se aprinde obrazul de rușine.

— Erou? Oho! Mult îmi trebuie mie pînă să ajung erou!

— Aa! Va să zică te gîndești să ajungi erou! Oroș, Oroș! Abia ai intrat în partid. Ai participat și tu ca oricare altul la cîteva ședințe. Ai răspîndit și tu ca oricare altul ziare. Ai împrăștiat și tu ca oricare altul manifeste. Și ai fost prins, Oroș. N-ai știut să te păzești, Cros! Și te-ai lăsat prins, Oroș! Este adevărat, Oroș, că ai răbdat schingiuirile și ai știut să-ți stăpînești limba. Insă nevastă-ta te-a dat de gol nu numai pe tine. Nevastă-ta i-a dat de gol și pe alți tovarăși ai tăi. La asta te-ai gîndit, Oroș?

— Nu, nu vreau să devin erou. Vreau numai să devin un bun comunist și să ajut și eu după puterile mele la triumful cauzei partidului.

— Ai ajutat, Oroș. Ai să mai ajuți, Oroș. Ai tot ce-ți trebuie, Oroș, ca să ajungi un bun comunist. Insă

SÎNT AMARE

acum, tovarășe Licu Oroș, te-ai prăvălit jos, jos de tot.

— Cum m-am prăvălit și de ce m-am prăvălit?

— Simplu, tovarășe Oroș. Încerci să arunci vina căderii tale și a căderii celorlalți asupra fetișcanei, asupra bulgăroaicei...

— Dar ea a venit cu ziarele și manifestele.

— Și nu trebuia să vină, tovarășe Oroș?

— Trebuia...

— Și dacă nu venea ea, Iovca Silef, nu trebuia să vină altcineva?

— Da, ar fi venit altcineva. Dar de ce m-am prăvălit eu, Oroș, eu care n-am trădat, eu care am știut să tac?

— Tovarășe Oroș, dacă începi să gîndești greșit, dacă în cugetul dumitale încep să născcească păcate și să le arunci în capul tovarășilor tăi, ia întreabă-te, cam ce fel de comunist ești?

— Dar nu am spus nimănui nimic. Ce-am avut de spus mi-am spus mie însumi. Și încă în gînd.

— Odată ce-ai început să gîndești greșit, n-o să treacă multă vreme și o să începi să spui în dreapta și în stînga ceea ce gîndești. Ai să răspîndești printre tovarăși, printre cunoscuți, îndoiala în partid. Așa că de la gînd pînă la faptă nu mai este decît un pas.

— Pînă la ce faptă?

— Pînă la ceea ce ți-am spus. Și pînă la acreală. Și pînă la cîrtirea partidului. Și pînă la trădarea partidului.

Licu Oroș se uită la ziduri. Erau vinete. Cum le știa erau. Le visase luminînd și strălucind ca soarele. Se uită la tavan. Era întocmai cum îl știa. Înălță mîna și chemă păianjenul. Rămase multă vreme cu mîna în sus. Burticosul se lăsă nițel în jos, pe fir, ca să-i arate lui Oroș că încă e viu. Apoi se repezi în sus și se lipi de tavan.

— Nici tu, Burticosule, nu mai vrei să te apropii de mine. Nici tu, Burticosule. Eu sînt un om cinstit, cinstit...

Se plimbă prin mansardă. Se plimbă pînă osteni.

— Dar bulgăroaica? De ce am ciudă pe bulgăroaică. De cum am văzut-o am prins ciudă pe dînsa.

— Nu ți-a plăcut cum arăta la față?

— Ba mi-a plăcut. Avea o față frumoasă cum n-am mai văzut altă pe lume pînă acum. Era obosită fața ei. Era trudită fața ei. Dar poate că tocmai din pricina oboselii și a trudei fața fetișcanei avea o frumusețe neasemuită. Grunz o mai și chinuise.

— Nu ți-au plăcut ochii ei?

— N-am văzut alți ochi mai adînci, mai calzi și... și mai frumoși.

— Oroș! Poate nu ți-a plăcut trupul fetișcanei

— Era subțire și înaltă ca trestia.

— Ai privit-o mult, Oroș.

— Aproape tot timpul cît am stat acolo în fața lui Grunz și a celorlalți nu m-am uitat decît la dînsa. La Iovca Silef.

— Și acum, Oroș? Mi se pare că oricîte eforturi ai face să te gîndești la altceva, tot la Iovca Silef ți se întoarce gîndul.

— Este adevărat.

— Oroș! Ai adormit cu Iovca Silef în gînd!

— Este adevărat.

— Și te-ai trezit cu Iovca Silef în gînd, Oroș!

— Și asta este adevărat.

— Și nu te întrebi pentru ce, Oroș?

— Poate... Poate că... Pentru că astă-noapte, în timpul confruntării, am văzut-o întîia oară...

— Numai pentru atîta? Ia gîndește-te mai bine, Oroș! Ia gîndește-te mai bine, tovarășe Oroș!

— Am să mă gîndesc mai bine.

Pe fata din Berend o iubise. De cum o văzuse o iubise. Dar cît? Răsăriseră, în sufletul lui, mugurii iubirii. Dacă s-ar mai fi dus la Berend și ar mai fi văzut-o, dacă ar mai fi vorbit cu ea și ar fi cunoscut-o mai bine, mugurii dragostei lui ar fi crescut și ar fi înflorit. Avusese însă nenorocul ca în drum să-i iasă femeia care îl captivase. Cu mîinile ei catifelate, Neaga rupsese mugurii dragostei lui pentru fata din Berend. Acum, gîndindu-se la toate cîte i se întîmplaseră de cînd se încurcase cu Neaga, Oroș băgă pentru întîia oară de seamă că nevastă-sa rupsese în sufletul lui nu numai muguri, ci și crengi înflorite. Neaga îl ținuse departe de Condor. Neaga îl ținuse departe de munții lui. Neaga — acum trebuia să-și mărturisească și să recunoască și acest adevăr — îl ținuse departe și îl înstrăinase oarecum și de Rafira. Inima Rafirei sîngerase și deseori ochii frumoși ai Rafirei lăcrimaseră. Iar buzele ei nu o dată rostiseră:

— Ține-ți ochii, Licule, m-ai uitat, Licule.

Multe fuseseră care nu trebuiau să fie...

Înainte de a fi arestat, viața lui se desfășurase ca într-un fel de vîrtej de foc; munca la gară care îl istovea și-i dăula trupul puternic de bour; nopțile pe care le împărțea cu Neaga și care îl sleiau; ședințele de la Marișca Balint; convorbirile tăinuite și îndelungi cu tovarășii; activitatea lui de partid dusă în condiții grele, care îl silea să fie mereu cu urechile ciulite și să se ferească mereu pînă și de propria-i umbră. Nu prea avea timp să se gîndească nici la trecut și parcă nici la viitor. Era om întreg, obișnuit să muncească. La închisoare îi lipsea nu numai hrana îndestulătoare, îi lipsea nu numai patul de odihnă, îi lipsea și munca, îi lipsea și contactul cu alți oameni. Îi rămîneau gîndurile. Unele gînduri îl umpleau de amărăciune și căutau să-l slăbească, să-l descurajeze și să-l ducă demoralizat în fața lui Grunz. Cine trimitea asemenea gînduri asupra lui? Nu le trimitea nimeni. Gîndurile negre izvorau, ca și celelalte care îl bucurau și îl întăreau, din însăși ființa lui.

— Trebuie să mă lupt cu Grunz și cu uneltele lui Grunz. Dar trebuie să mă lupt și cu gîndurile mele nesănătoase.

— Socotești nesănătoase și gîndurile care-ți aduc mereu sub ochi pe Iovca Silef?

— M-am gîndit bine. Cred... Cred.. Că... de fapt... eu o iubesc pe Iovca Silef...

— Dar repede te mai aprinzi, Oroș! Repede te mai aprinzi, tovarășe Oroș!

— Nu te năpusti asupra mea cu ceartă! Sînt tînăr. Sînt atît de tînăr... De fata din Berend cu fuste înfoiate și dinți albi ca mărgelele a fost să nu am parte. Cu Neaga m-am înșelat. Ce să fac? Timpul nu-l pot întoarce înapoi. Nimeni nu poate să întoarcă timpul scurs înapoi și să-l trăiască încă o dată. Ce-a fost a fost! Frunza care a căzut a căzut. Fata din Berend s-o fi măritat. Ori dacă nu s-o fi măritat se va mărita. Cînd voi ieși din închisoare, o voi găsi cu un roi de copii în jurul ei. Neaga! De Neaga nici nu vreau să mai aud.

— Dar Neaga mai trăiește în inima ta. Și mi se pare că mai mult decît în inima ta, Neaga trăiește în carnea ta.

— Trăiește! Trăiește și în inima mea, trăiește și în carnea mea. Însă mai mult decît oriunde, Neaga trăiește acum în disprețul meu, în dezgustul meu. Pe cîtă vreme Iovca Silef...

— Iovca Silef a început să trăiască în inima ta, Oroș. Recunoaște!

— Recunosc. Deși nu-mi vine ușor. Recunosc că Iovca Silef a început să trăiască în inima mea.

— Și de aci pînă la dragoste...

— De aci pînă la dragoste nu mai e decît un pas. Ori poate mai puțin decît un pas.

— Nu cumva te joci cu vorbele, Oroș?

— Nu mi-a plăcut niciodată să mă joc cu vorbele.

— De ce, tovarășe Oroș?

— Pentru că... Pentru că, după cum spune un proverb, pe unde ies vorbele, iese și sufletul. Și eu nu vreau să-mi las sufletul — cînd va fi să-mi las — pe unde au ieșit vorbe neadevărate.

Inima, care asculta cum Oroș discutase cu Oroș, de parcă în făptura lui s-ar fi aflat nu unul ci doi oameni, se încălzi și se bucură. Inima auzi pași venind către ea. Auzi cum la poarta ei bate sfios un degel subțire. Își deschise poarta. Și în poarta ei inima lui Oroș o văzu pe Iovca Silef. Era o Iovca Silef cu obraji obosiți de nesomn, dar frumoși. Era o Iovca Silef cu ochi triști și obosiți de nesomn, dar neasemuiți de frumoși. Era o Iovca Silef cu mijloc subțire și mădios ca trestia. Și inima lui Oroș prinse grai și o întrebă pe Iovca Silef:

— Ce cauți tu, fetișcană, în pragul meu?

— Inimă a lui Oroș, vreau să intru în inima lui Oroș.

— Inimă a lui Oroș, vreau să intru în inima lui Oroș pentru că, fără să vreau, inima mea mi-a fugit din piept și s-a ascuns aici, în inima lui Oroș. Iar eu, inimă a lui Oroș, nu pot să viețuiesc decît acolo unde viețuiește și inima mea.

Inima lui Oroș zîmbi. Zîmbi și spuse:

— Poftim, Iovca Silef! Poftim! Intră și te așează aici, în inima lui Oroș, unde se află și inima ta, Iovca Silef!

Și Iovca Silef se descălță și-și lăsă dincolo de pragul inimii lui Oroș încălțămintea. Și Iovca Silef, cu obrazul ei obosit de nesomn, dar frumos, cu ochii ei triști de oboseală, dar frumoși, trecu pragul inimii lui Oroș, și pătrunse desculță în inima lui Oroș ca într-o încăpere largă, luminată, dar în care se aflau și unghere întunecoase. Și odată ajunsă înlăuntrul inimii lui Oroș, fetișcana își strigă inima ei. Și inima ei veni. Și fetișcana își luă inima în palmă și o privi îndelung. Și se miră ea singură cît de curată și de străvezie îi era inima. O puse într-unul din ungherele întunecate. Inima suspină și o întrebă:

— De ce m-ai aruncat? De ce nu m-ai pus în pieptul tău, acolo unde mi-e locul?

— Pentru că tu, inimă, m-ai părăsit. M-ai părăsit. Ai fugit de la mine și te-ai ascuns în inima lui Oroș.

— Mi-era dor de inima lui Oroș. Ce altceva puteam face?

— Trebuia să aștepți, inimă, pînă chibzuia mintea mea. Nu e bine ca omul să se ducă totdeauna după inima lui. Auzi?

Inima auzi. Și iarăși începu să suspine. Dar Iovca Silef o lăsă să suspine. Nu se mai uită la inima ei. Și nu-i mai spuse inimii ei nici un cuvînt.

— Inimă a lui Oroș, îmi îngădui să te cercetez?

— Îți îngădui.

Fetișcana se plimbă desculță prin inima lui Oroș. Se plimbă. Apoi se opri la fereastra din dreapta a inimii lui Oroș și se uită afară. Fereastra era limpede, limpede. Și uitîndu-se prin ea, fetișcana văzu munții sălbatici ai Maramureșului. Soarele fulgera crestele de piatră și le dăruia strălucire de argint și strălucire de aur. Păduri bătrîne fosneau. Și în poienile păduriior bătrîne urșii vechi, cu labe tocite de timp și cu ochi galbeni, se luaseră la trîntă ca oamenii și se luptau între ei încercîndu-și puterile. Și se uită mai bine fetișcana, și văzu cățărate pe creste casele de lemn din Condor. Și se uită și mai bine. Și văzu casa Rafirei. Și o văzu pe Rafira tînără, alăptînd la sîn un prunc nou-născut. Și Iovca Silef știu că dobolanul acela, puiul acela de om care sugea laptele era puiul de om din care timpul, în curgerea lui neîntreruptă, îl scosese pe Oroș cel drag, pe Oroș cel iubit, în a cărui inimă se afla ea acuma. Și o strigă pe Rafira cea tînără. Și Rafira cea tînără nu-i răspunse și nici măcar nu întoarse capul către ea. Și îl strigă pe Oroș cel cu părul cîrlionțat. Și Oroș cel cu părul cîrlionțat nu-i răspunse și nici măcar nu întoarse capul către ea.

Mîhnită, Iovca Silef se duse în cealaltă parte a inimii lui Oroș și se uită afară pe fereastra din stînga a inimii lui Oroș. Și fereastra era limpede, limpede. Și uitîndu-se prin ea, fetișcana văzu orașul de margine de țară în care o arestaseră oamenii lui Grunz. Și văzu că orașul era biruit de viscol. Și ciuli urechile cum le ciulește fiara urmărită de vînător. Și auzi vuietul viscolului. Și se uită mai bine. Și o văzu pe Rafira cea de azi. Luneca, se ridica, și deși se sprijinea în toiag, Rafira cădea iarăși și iarăși abia se ridica din zăpadă. La toate casele se uita. Mergea, cădea, se ridica, iar mergea. Și nu rămînea casă pe care Rafira să n-o cerceteze cu ochii.

— Inimă a lui Oroș, spune-mi, ce caută în orașul acesta Rafira?

Și inima lui Oroș îi răspunse:

— Ciulește-ți urechile și mai mult, fetișcană! Și vei auzi gîndurile Rafirei.

Iovca Silef își ciuli și mai mult urechile și auzi gîndurile Rafirei.

— Mai trăiește fiul meu, Licu?

— Licule, țucu-ți ochii, Licule, în care din casele acestea blestemate ești închis, Licule?

— Iesi pentru o clipă, Licule! Să-ți țuc ochii, Licule. Să-ți țuc obrajii, Licule.

Casele orașului rămîneau mute și oarbe. Și Rafira mergea, cădea, se ridica, iar mergea. Și o scălda recea sudoare. Și o înfășura viscolul. Și Rafira mergea, cădea, se ridica, iar mergea, către toate casele se uita cu ochi triști.

Iovca Silef prinse glas și o strigă. Și Rafira auzi. Și Rafira întrebă:

— Cine mă strigă?

— Eu, Iovca Silef!

— N-am auzit de dumneata

— Ai să auzi.

— Ce vrei cu mine?

— Vino lîngă mine!

— Dar unde te afli dumneata?

— Eu? În inima lui Oroș mă aflu.

Auzind, Rafirei i se lumină chipul. Fugi, căzu, se ridică, iarăși alergă. Și ajunse la poarta inimii fiului ei. Fetișcana se grăbi și-i deschise poarta. Și în pragul porții inimii lui Oroș, Rafira Oroș își aruncă straiele cele groase și pline de zăpadă de pe ea, își lepădă broboada și-și scoase cizmele. Și intră în inima lui Oroș curată și desculță. O privi pe Iovca Silef și o întrebă:

— Dumneata, fată, ce cauți în inima fiului meu?

— Inima mea l-a văzut pe Licu. Și cum l-a văzut, m-a părăsit. A fugit de la mine. A venit aici și s-a ascuns aici. Și eu m-am luat după inimă. Am venit să-mi găsesc inima. Și să mi-o iau îndărăt. Ori să rămîn lîngă ea.

— Și dumneata, fată, ți-ai găsit inima?

— Am găsit-o

— Aș vrea s-o văd. Arată-mi-o și mie!

Iovca Silef se duse, își luă inima și și-o puse în palmă. Inima încetă să suspine și zîmbi. Dar Iovca Silef nici nu se uită la inima ei. I-o arătă Rafirei.

— Dumneata, fată, vrei să-mi dai inima s-o țin în palma mea, să mă uit la ea mai de aproape?

Iovca Silef îi dădu inima ei Rafirei și Rafira luă în palma ei inima străină și o privi. O privi îndelung. Zise:

— N-am văzut, fată, inimă mai limpede și mai curată ca inima dumitale. Inima dumitale, fată, e tot atît de curată și tot atît de limpede ca lacrimile pe care le-a vărsat Maica Domnului lîngă crucea fiului ei.

Iovca Silef își lăsă capul în jos. Și șopti:

— Uită-te mai bine la inima mea!

Și Rafira se uită mai bine. Și zise:

— Da, fetișcană. Ai dreptate, fetișcană. Văd în inima ta, într-un colțișor, ca într-o oglindă aburită, chipul unui tînăr. Ce cauți dumneata, fată, în inima fiului meu, dacă în inima dumitale porți icoana altui tînăr?

Cu capul în jos, Iovca Silef șopti:

— Tînărul acesta a fost. A fost și nu mai este. Îl chema Ile. Lucra pentru aceeași cauză ca și mine. L-au prins. L-au chinuit. L-au frînt șira spinării. Noaptea l-au aruncat în curte, pe pavaj, de la etajul șapte. Mi-au spus că s-a aruncat singur. Era și logodnicul, nu numai tovarășul meu. Mi l-au dat să-l îngrop. L-am îngropat pe Ile. L-am plîns pe Ile. Pînă mi s-au uscat ochii l-am plîns.

Se închina de trei ori Rafira. Spuse:

— Mă închin, Doamne, pentru odihna sufletului acestui tînăr. Mă închin, Doamne, pentru odihna sufletului acestui sfînt.

O luă pe Iovca Silef de mînă.

— Ia să vedem, fetișcană, ce se mai află aici, în inima fiului meu?

Rafira și Iovca începură să umble prin inima lui Oroș. Se țineau de mînă, voind parcă să nu se piardă una pe alta. Și umblau încet, cu grijă. Văzură o umbră fumurie prinsă pe unul din zidurile inimii lui Oroș.

— Ce chip s-o fi aflînd sub acest fum închegat?

Rafira întrebă, iar Iovca îi răspunse:

— Aș vrea ca pe zidurile inimii lui Oroș să nu se găsească nici o umbră.

— Și eu aș vrea, zise Rafira.

Iovca Silef se apropie de fumul închegat și suflă. Fumul închegat se destrămă și se risipi. Și pe zidul inimii lui Oroș se arătă Neaga. Și Iovca o întrebă pe Rafira:

— Cine să fie femeia aceasta?

— Neaga este, îi răspunse Rafira.

— Și ce caută ea în inima lui Oroș?

— I-a fost soție fiului meu. Și după lege îi mai este încă.

Și pe cînd ele se uitau la fața spălăcită a femeii cu păr de hîrtie, se ivi alături de Neaga făptura grăsună a lui Grunz.

Rafira o întrebă pe Iovca Silef:

— Dumneata, fată, îl cunoști?

— Îl cunosc, îi răspunse Iovca.

— Îl cunoști și totuși mai trăiești

— Da, îl cunosc și totuși mai trăiesc. Dar nu știu cît voi mai trăi. Deși are chip de om acesta e un ciine care mănîncă oameni.

Grunz o apucă pe Neaga de git și începu să-i muște umerii goi.

Rafira duse mîna la ochi să nu vadă ce se va petrece mai departe. Spuse:

— Să nu-i lăsăm, fată, să spurce inima fiului meu.

— Să nu-i lăsăm. Ar fi păcat dacă i-am lăsa.

Rafira o luă pe Neaga de mijloc și nu i se păru nefiresc că Neaga e ușoară ca un fulg. O purtă pe sus pînă la poarta inimii lui Oroș. Pe Grunz îl luă și-l purtă pe sus pînă la poarta inimii lui Oroș fetișcana. Și văzîndu-le cum se apropie de ea, poarta inimii lui Oroș se deschise singură. Rafira se uită afară. Se uită afară și Iovca Silef. Și amîndouă văzură că afară viscolea. Și amîndouă auziră cum vuia viscolul alb. Și pe cînd ele se uitau afară, veniră prin viscolul alb și prin cumplitul vuiet, în zbor pripit, un corb negru și o corbiță neagră. Corbul negru își strînse aripile și croncăni. Lîngă corbul negru se așeză corbița neagră și își strînse și ea aripile și croncăni. Și Rafira îl întrebă pe corbul negru:

— Corbule negru, o vrei tu pe Neaga?

— O vreau, răspunse corbul.

Și deschise ciocul. Și Rafira o zvîrli pe Neaga. Și corbul negru o prinse în ciocul lui. O prinse în ciocul lui corbul negru pe Neaga și așteptă. Și atunci Iovca Silef grăi:

— Neagră corbiță, îl vrei tu pe Grunz?

Și neagra corbiță răspunse:

— Îl vreau.

Și deschise ciocul și așteptă. Și Iovca Silef i-l azvîrli pe Grunz. Și neagra corbiță îl prinse în ciocul ei pe Grunz. Și corbul negru se uită la corbiță și neagra corbiță se uită la corbul negru. Și amîndouă păsările negre filfîiră din aripi și zburară în viscolul alb, și fură prinse de viscolul alb. Și odată cu viscolul alb, pe amîndouă păsările negre le prinse și vuietul. Și se depărtară negrele păsări prin viscolul alb. Se depărtară pînă nu se mai văzură. Și atunci poarta inimii lui Oroș se închise singură. Iar cele două se întoarseră în inima lui Oroș. Și odată întoarse în inima lui Oroș se ținură de mînă și se apucară să colinde. Și colindară... și colindară... Pînă cînd văzură că unul din zidurile inimii lui Oroș era acoperit cu o pînză subțire de argint.

— Iată o pînză de argint, spuse Rafira.

Iovca Silef privi pînza de argint. O pipăi cu buricele degetelor și zise:

— Da, pînza e de argint. Nu se putea să fie decît de argint pînza.

— S-o ridicăm, zise Rafira, să vedem ce se ascunde dincolo de ea.

— S-o ridicăm, încuviință și Iovca Silef.

Rafira prinse între degetele ei colțul din dreapta al pînzei de argint, iar colțul din stînga al pînzei de argint îl prinse între degetele ei Iovca Silef. Se uitară una în ochii alteia și-și făcură semn și ridicară lin, lin, pînza de argint. Și li se arătă dănțuitoarea din Berend. Și ele amîndouă văzură că dănțuitoarea din Berend avea fustele înfoiate și dinții albi ca albele mărgele. Și ele amîndouă văzură că ochii fetei din Berend erau triști. Și ele amîndouă văzură că și obrazul și spunînd acestea, o tristețe și mai mare se scrise pe chipul Mariei din Berend. Și spunînd acestea, o tristețe și mai plină de neguri îi învălui ochii.

— S-o acoperim cu pînza de argint a uitării, spuse Rafira.

— S-o acoperim, spuse și Iovca Silef.

Și ținîndu-se de mînă ca două copile, cele două plecară să colinde mai departe prin inima lui Oroș. Și colindară, și colindară... Și se opriră cînd văzură că unul din zidurile inimii lui Oroș era acoperit cu o pînză de aur pe care mîini meștere țesuseră miriade de stele roșii.

— Pînză de aur, șopti Rafira. Pînză de aur galben.

— Și stele de aur, șopti Iovca Silef. Stele de aur roșu ca flacăra focului.

Tăcură mult timp. Tăcură. Apoi Rafira zise:

— Dincolo de această pînză de aur trebuie să fie un altar.

— Da, șopti Iovca Silef. Dincolo de această pînză de aur înstelată trebuie să fie un altar. Orice om are în inima lui un altar.

Și iarăși tăcură. Și după ce se săturară amîndouă de tăcere, Rafira șopti:

— Să ridicăm această pînză de aur înstelată, să vedem ce tăinuie în altarul inimii lui, fiul meu.

— S-o ridicăm, zise Iovca Silef.

Rafira prinse între degetele ei colțul din dreapta al pînzei de aur înstelate, iar colțul din stînga al pînzei de aur înstelate îl prinse între degetele ei Iovca Silef. Se uitară una în ochii alteia, își făcură semn și ridicară pînza de aur înstelată. Și amîndouă priviră în altarul inimii lui Oroș. Și văzură... Rafirei nu-i venea să-și creadă ochilor. Întrebă cu glas tremurat:

— Ce se află acolo între munți, fetișcană?

— Acolo? Doftana.

— Și ce este Doftana?

— Închisoare.

— Și cine sînt oamenii aceia înlănțuiți și zăvoriți în odăi strîmte și întunecoase?

— Tovarășii fiului dumitale și tovarășii mei.

— Și acolo, sub acel deal, ce se află? Parcă ar fi o cetate.

— Aiudul.

— Și ce este Aiudul?

— Închisoare.

— Și cine sînt oamenii aceia înlănțuiți și zăvoriți în odăi strîmte și întunecoase?

— Tovarășii fiului dumitale și tovarășii mei.

— Și acolo ce este?

— Închisoare.

— Și acolo ce este?

— Închisoare.

— Și toți oamenii aceia care sînt internițați sînt comuniști?

— Comuniști.

— Multe închisori sînt în țară, fată. Și mulți tovarăși are fiul meu. Și mulți tovarăși ai dumneata, fată.

— Adevărul îl grăiești, spuse Iovca Silef.

Priviră și tăcură. Tăcură și priviră. Și pe urmă Rafira spuse:

— Să lăsăm pînza de aur înstelată peste altarul din inima fiului meu.

— S-o lăsăm, mămucă.

Lăsară pînza de aur înstelată peste altarul din inima lui Oroș. Și Rafira o prinse pe Iovca Silef de mîini. Îi zise:

— Mi-ai spus mămucă...

— Da, ți-am spus mămucă.

— N-am nici o fată. Numai pe fiul meu îl am.

— Știu, mămucă.

— Vrei să fii fata mea?

— Vreau, mămucă.

Oroș mîncă pîine și bău apă în timp ce la cazarma din apropiere gornistul suna masa de prînz. Îi invidie pe ostașii care se îndreptau acum spre sala de mese. Aceia mîncau nu numai un colț de pîine, ci și o gamelă de ciorbă de fasole. Dori să soarbă și el ciorbă de fasole. Și dori atît de mult încît i se păru că aburii dulci ai ciorbei îi și gîdilă nările.

Pe cînd fusese ostaș, Oroș urîse ciorba. Acum o rîvnea. Ei, dar multe mai rîvnea el acum cînd se afla închis. Trebuia să se învețe să nu mai rîvnească la nimic. Trebuia.

Mestecă un dumicat de pîine în gură. Îl scoase și-l frămîntă în palmă, îl făcu gogoloaie. Îl chemă pe Burticos. Burticosul pogorî, își luă poția, se urcă și o puse în plasa lui de lîngă tavan. Pogorî din nou Burticosul. Oroș sufla ușor asupra lui și Burticosul începu să se dea în leagăn.

Goarna care sunase în apropiere masa de prînz îi aduse aminte lui Oroș nu numai de ciorba fierbinte pe care o sorbeau acolo soldații, ci și de cîntecele pe care le învățase el de pe la cei de prin alte ținuturi. Nu mai cîntase de mult. Îi veni chef să cînte. Cîntă încet, pentru el și pentru Burticos, un cîntec dobrogean. Și se gîndi că poate și Iovca Silef știa cîntecul acela, și poate că și ea îl îngîna în celula ei chiar acum.

Pescarii plecau pe mare. Și marea era ca oglinda. Și două bărci goale lăsaseră pescarii pe țărm. Și copiii pescarilor se urcaseră în ele. Și plecaseră și ei vîslind pe oglinda albastră a mării. Și din senin se iscase furtuna. Și valurile...

Oroș auzi pași pe sală. Tăcu.

Se deschise ușa celulei și se ivi Orbescu.

— Cînți, Oroș?

— Am cîntat.

— Nu e voie să cînți, Oroș.

— N-o fi.

— Dacă spun eu că nu e voie să cînți, nu e voie, Oroș.

— Și de ce te superi dumneata? N-o să mai cînt.

Oroș suflă iarăși asupra Burticosului și Burticosul se legănă, se legănă...

— Dar ce faci tu acolo, Oroș?

— Mă joc cu păianjenul.

— Aaa! Te joci cu păianjenul? Ia să-ți văd și eu păianjenul, Oroș!

Orbescu se apropie de Oroș. Burticosul se legăna, se legăna... Orbescu întinse mîinile și și le plesni una de alta, ca și cum ar fi vrut să prindă și să strivească între ele o muscă. Firul păianjenului se legănă singur în gol. Orbescu se uită în podul palmelor. Își sîmți podurile palmelor ude. Și văzu că purtau pe ele cîteva fire subțiri, lipicioase, albicioase. Își arătă palmele lui Oroș.

— Uite ce-a mai rămas din păianjenul tău, Oroș. N-ai voie să ai păianjen în celulă, Oroș. Nu e voie să te joci cu păianjenul în celulă, Oroș. Trebuie să stai singur, singur. Ai înțeles, Oroș?

Își căută batista în buzunar să-și șteargă palmele. N-o găsi. Își șterse palmele pe straiele lui Oroș. Oroș se ridică liniștit, se apropie de ușă și o închise. Îl întrebă încet pe Orbescu:

— De ce mi-ai omorît păianjenul? Ce rău îți făcea păianjenul?

Și fără să-i îngăduie lui Orbescu să facă o singură mișcare, Oroș se năpusti asupra lui, îl luă de git, îi astupă gura și începu să-l dea repede cu capul de perete. Și în timp ce-l da cu capul de perete, îi spunea:

— De ce mi-ai omorît păianjenul? Ce rău îți făcea păianjenul?

Slăbit o clipă din strînsoare, Orbescu izbuti să scoată un strigăt plin de spaimă.

Năvăliră paznicii. Licu Oroș se luptă cu ei cît se luptă. Îl pocniră cu tocurile pistoalelor în cap și-l ingenunchiară.

Cînd se trezi, bägă de seamă că e pus în lanțuri. Inspectorul Grunz, din pragul celulei, tocmai le spunea lui Landră, lui Pocal și lui Găman:

— Sînt mai mult ca sigur că au organizat sub ochii noștri răzvrătirea. Acesta e al doilea caz de răzvrătire în celule pe ziua de azi. Al doilea caz, băieți, al doilea caz...

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Expoziția Bibliotecii Academiei R.P.R.

se deschide cu o sugestivă vitrină în care sînt prezentate, alături de fotocopia actului de înființare a Societății literare române și fotografiile lui Ion Ghica, V. A. Urechia, A. Treboniu Laurian, Timotei Cipariu și Al. Odobescu — primii donatori ai viitoarei biblioteci academice. Au trecut de atunci 90 de ani. Înghebată inițial prin donațiile unor entuziaști, Biblioteca Academiei R.P.R. reprezintă, după nouă decenii de activitate, un adevărat oraș cultural. Cîteva cifre sînt grăitoare: dacă în anul 1879 Biblioteca nu avea decît vreo șapte mii de volume, astăzi ea adăpostește cca. 3.500.000 volume. Față de anul 1891, cînd Biblioteca achiziționase doar 900 de manuscrise, astăzi ea se mîndrește cu un fond de aproape 13.000 manuscrise, 600.000 documente și 100.000 scrisori ale marilor oameni de cultură din țara noastră și de peste hotare. Vitrinele expoziției înfățișează și alte bogății ale Bibliotecii Academiei: cîteva exponate din cele 110.000 gravuri, desene, albume și fotografii ale Cabinetului de stampe, apoi feluritе exemplare rare aparținînd Cabinetului numismatic.

T. Mîlcoveanu

Saadi a scris „Grădina florilor" în romînește?

Duminică 6 iulie a.c. la ora (după program: 19.05) adică la ora 19,35 fix — telespectatorii au avut bucuria să vadă și să audă o scenarizare televizată după „Golestan" („Grădina florilor") capodopera poetului persan SAADI, din Șiraz, emisiune cu prilejul sărbătoririi a celor 700 de ani de la apariția „Golestan"-ului.

Televiziunea noastră a scenarizat cîteva istorioare din „Golestan", fapt pentru care merită elogii.

Dar (lar pîrdalnicul „dar"!) spre mirarea subsemnaților traducători ai „Golestan"-ului ce apare pentru prima dată în limba romînă, spre uluirea amîndorura, Televiziunea n-a binevoit să anunțe telespectatorilor noștri și numele celor care asudă de luni de zile și nopți la tălmăcirea „Golestan"-ului după originalul pers-arab. Totuși, emoționanți, ambii am nădăjduit că de pe buzele salvatoare ale crainicei vor unitori și pîrîtele noastre nume. Dar în zadar ne-a fost zgîirea ochilor și ciulirea urechilor. Crainica a înșiruit numele actorilor (pe care îi felicităm pentru realizarea „Saadi din Șiraz"), a rostit apoi și numele regizorului, al tehnicienilor, apoi s-a autorecomandat și... „emisiunea noastră s-a terminat". Confratele iranian Puia Piruz a zîmbit politicos și m-a întrebat: „Saadi a scris „Golestan" în romînește?"

Puia Piruz și George Dan

O casă memorială Ion Slavici

Cu sprijinul Muzeului regional din Arad, la Șiria se lucrează la organizarea unei case memoriale Slavici. Din volumul lumea prin care am trecut reiese cît de mult a iubit scriitorul regiunea sa natală, ce atașament plin de căldură a simțit față de țăranii ce-și munceau glia, din viața și graiul cărora și-a plămădit nepieritoarea operă. Eminescu a fost entuziasmat de „șiriana" prietenului său, îndemnîndu-l să scrie în acea limbă, curată ca unda izvorului dintre pădure.

Din păcate casa unde s-a născut Slavici nu mai există. Muzeul, în curs de amenajare, va fi adăpostit în fostul palat Bohus, azi cămin cultural.

Acum aproape două decenii i s-a ridicat lui Slavici, la Șiria, un bust, sculptat de un amator. În curînd se va deschide un concurs pentru o nouă compoziție sculpturală închinată prozatorului.

Petre Pascu

Sistem preferențial?

Cu cîtva timp în urmă i s-a reproșat „Editurii tineretului" că la volumul „Tigrii din Himalaia" de Fritz Rudolph reproducerea hărților de pe contracopertele originalului german a fost făcută doar pe forzaturile exemplarelor cartonate (tiraj 5050 volume), iar cititorii celor 15.100 volume broșate au fost văduviți de cunoașterea acestor prețioase auxiliare în urmărirea itinerariilor străbătute de eroii cărții.

Cu „Fii Marei Ursoaice" (de ce mărei ?) de Liselotte Welskopf Henrich, „Editura tineretului" persevereză în promovarea acestui procedeu. Într-adevăr, și în acest caz, 12.000 cititori care au intrat în posesia volumelor broșate se pot plînge, pe bună dreptate, că nu sînt tratați pe picior de egalitate cu cei(alți 3.500 care, procurîndu-și exemplarele cartonate, au la îndemînă atît harta cu locurile unde se desfășoară acțiunea cît și reprezentarea grafică a diferitelor arme și obiecte indiene pe care le folosesc personajele cărții.

E ușor de înțeles că printr-un astfel de „sistem preferențial" se aduce un flagrant deservicțiu masei largi de cititori, cărela îi este opusă — volens-nolens — o mînă de... privilegiați. Or, nu credem că editura și-a propus cu tot dinadinsul asta.

Emilian Georgescu

Cine-i?

Cine-i acela „pentru care universul pare să nu mai aibă nici o taină" ? Cine e acela care „știe precis cum s-a format sistemul solar" ? Cine e acela care „știe precis cum se va ateriza în Lună și în Marte și desenează aparatele așa cum desenează orice ingineri o schemă de motor Diesel" ? Acela, care „cunoaște principiile cibernetici, amănunte cu privire la anul geofizic, teoriile lui Einstein și descoperirile". Apoi, cine este, „antisentimental, mereu lucid, mereu ironic" ? E același care „imortalizează lupta speciilor și momentul epocal cînd omul coboară din copac"...

Nu vă speriați! Cei care posedă toate aceste formidabile calități este... Gopo, regizorul desenului animat „Șapte arte". Am aflat toate acestea însă nu din cronica închinată vreunui film de al lui Gopo, ci... filmului cehoslovac după caricaturile lui Effel.

(Vezi cronica Ecaterinei Oproiu — „Facerea lumii" în „Contemporanul").

A. C.

ESTETICIANUL DOGMATIC

(Urmare din pag. 1)

avut totdeauna o înaltă misiune morală și orice adevărată operă artistică o îndeplinește".

La prima impresie, o categorică afirmare a misiunii morale de elucidare și înălțare a poporului nu poate apărea decît ca o acceptare a ideii ca pe calea artistica își pot deschide drum idealurile și tendințele sociale, de înaltă ținută etică, ce vizează îmbunătățirea multilaterală a vieții poporului.

In realitate, însă, răspunsul atît de categoric al lui Maiorescu afirmă cu totul altceva. Adeseori termenii unei discuții apar echivoci și, fără anticipata elucidare a lor, cea mai definitivă contrazicere poate părea cel mai perfect acord, termenii fiind înțeleși diferit. Logician magistral, și, în cazul de față, mai interesat să-și explicziteze termenii discuției decît în cazul egoismului, Maiorescu precizează numaidecît că „rămîne să ne înțelegem în ce consistă, în ce poate consista acea influență morală a lucrărilor de artă". „In ce consistă dar moralitatea artei?"

Iar răspunsul explicitat al lui Maiorescu rupe de fapt orice legătură a artei cu etica, moralitatea artei în genere și a oricărei opere de artă în particular fiind de o natură aparte, intrinsecă. Arta e morală prin sine, cînd este efectiv artistică, prin aceea că-l smulge pe om din realitatea concretă, îl ridică deasupra ei și-l face să uite interesele cotidiene. Cu cuvintele lui Maiorescu: „Orice emoțiune estetică, fie deșteptată prin sculptură, fie prin poezie, fie prin celelalte arte, face pe omul stăpînit de ea, pe cîtă vreme este stăpînit, să se uite pe sine ca persoană și să se înalțe în lumea ficțiunii ideale". Arta creează acea „stare sufletească în care egoismul este nimicit pentru moment", în sensul acesta constituind „o înălțare morală".

Arta nu are deci, în concepția lui Maiorescu, alte scopuri morale decît acela conținut în însăși esența ei de a fi o ficțiune care scoate pe om „în afară și mai presus de interesele lumii zilnice, oricît de mari ar fi ele în alte priviri". Arta deci nu slujește nici unei acțiuni sociale, nici unui ideal social, nici unui „egoism", nici măcar aceluia care se cheamă patriotism, adică nici măcar conștiința/ interesîor comune ale unui popor. Patriotismul însuși, chiar precizează Maiorescu într-o frază des citată, „nu are ce căuta în artă, ca patriotism ad-hoc, căci orice amintire reală de interes practic nimicește emoțiunea artistică". Singura moralitate a artei este de a se sluji pe sine, de a realiza la maximum emoția artistică și, prin ea, „înălțarea impersonală". Iar: „înălțarea impersonală este însă o condiție așa de absolută a oricărei impresii artistice, încît tot ce o împiedică și o abate este un dușman al artei..."

Așadar, conținutul ideologic și moral al artei este indiferent, opera de artă fiind morală prin valoarea ei intrinsecă, de artă, oricare ar fi problematica directă, concretă, a ei. In schimb, devine imorală orice operă de artă care exprimă fie și cea mai înaltă năzuință umană și socială. După Maiorescu, existența tendințelor în opera dramatica, de pildă, „este imorală în înțelesul artei, fiindcă aruncă pe spectatori din emțiune impersonală a ficțiunii artistice în lumea reală cu cerințele ei și, prin chiar aceasta, îi coboară în sfera zilnică a egoismului". (Aici e mai clar ca oriunde ce se înțelege prin „egoism").

In ceea ce privește raportul artă-societate, găsim în acest articol unele precizări semnificative. Maiorescu nu contestă că realitatea socială și națională servește sau poate servi ca sursă de inspirație, dar numai în vederea unei tratări „ideal-artistice", adică în afara problematicii concret istorice: „Subiectul poate să fie luat din realitatea poporului, dar tratarea nu poate fi decît ideal artistică fără nici o preocupare practică". Idealul clasicist al tipizării universale și atemporale fi slujește lui Maiorescu drept suport pentru scoaterea autorului de sub influența mediului social și național a timpului său și a propriilor sale idealuri, pentru impersonalizarea creatorului pînă la anonimizare. Pe aceste considerente Titu Maiorescu acceptă valabilitatea artistică a poeziei populare, pe care o interpretează ca pe o expresie impersonală a unor sentimente veșnice și universale, fără pecetea autorului și a societății sale: „Fapta lui devine fapta lor, el însuși piere necunoscut.. Din poezia lui îți vorbește însăși durerea și însăși bucuria, dar nu un individ care suferă, un individ care se bucură".

Homer, credea Maiorescu, a putut fi contestat ca autor al marilor epopei antice „într-atît poetul celei mai frumoase epopei s-a consumat și s-a pierdut fără vreo urmă a individualității sale în lucrarea ce a produs-o..."

Absurditate denunțată de orice exegeză modernă a literaturii homericel Astfel, cum orice exegeză științifică a poeziei populare constată diferențierea emoțională a poeziei populare, trădînd un anumit suflet care aparține unui anumit popor, unei anumite epoci, unei anumite poziții sociale...

Cu asemenea constatări, geniul critic al lui Maiorescu nu se prea manifestă. Dar despre criticul Maiorescu, în numărul viitor.

Savin Bratu

BALOGH PETER *„Odihnă"*

UN PROMETEU RUS

(Urmare din pag. 1)

Dobroliubov etc. etc., pot avea un rol capital.

In general, creația democraților-revoluționari este de o mare diversitate. Ne aflăm în fața unor spirite enciclopedice care pun o cultură temeinică și variată în slujba revoluției sociale împotriva țarismului.

Cernîșevski este filozof, istoric, economist, estetician, critic literar și romancier, pentru a numi disciplinele mari în domeniul cărora s-a afirmat. Uimitoare la el este nu atît diversitatea mare a problemelor cercetate, cît faptul că a creat o operă uriașă în condițiile unei existențe întiorător de chinuită. Epoca de libertate civică destinată creației (nu poate fi vorba despre libertate de creație sub țarism) nu depășește pentru Cernîșevski un deceniu. In 1853 el își termină dizertația „Arta și realitatea din punct de vedere estetic", iar în 1862 este întemnițat.

Viața lui Cernîșevski este, ea însăși, o extraordinară operă de creație, în sensul revoluționar cel mai pur și înalt cu putință.

In 1854, ca o continuare a dizertației sale, Cernîșevski începea să scrie o lucrare „Despre sublim și comic" (rămasă neterminată) în care, la fel ca și despre conceptul de frumos, el demonstra faptul că sublimul, tragicul, eroicul nu sînt pure abstracții ale minții umane, ci manifestări concrete, perfect reale, datorită prezenței omului în lume. Sublimul, tragicul, eroicul înainte de a exista în artă, există în viață. La un moment dat, Cernîșevski scrie: „Așadar, adevăratul sublim sălășluește chiar în om, în viața sa intimă. Omul are voință, are diferite aspirații. La unii oameni voința este atît de neclintit îndreptată spre un anumit țel, aspirațiile lor sînt atît de intense, încît acești oameni ne par infinit de puternici în comparație cu toți cei din jur... Asemenea oameni sînt sublimi, asemenea aspirații sînt sublime".

Așternînd cu simplitate aceste rînduri pe hîrtie, filozoful nici nu bănuia că vorbește despre sine. De altfel acest om, de excepțională inteligență și simplitate, n-ar fi îndrăznit niciodată să-și dăruiască atribute pe care, analitic, el le conferea marilor eroi ai umanității. El își atribuia numai obligații și îndatoriri aspre, străbătute de un suflu eroic: „Eu nu-mi voi cruța viața pentru triumful convingerilor mele, pentru triumful libertății, egalității, fraternității și prosperității, pentru destiințarea săracilor și a viciului, dacă voi fi convins că părerile mele sînt adevărate și că vor triumfa; iar dacă voi fi sigur că vor triumfa, nu voi regreta că n-am să văd ziua triumfului și a domniei lor și nu voi muri împăcat decît dacă voi fi convins de acest lucru".

Sînt puține existențele celebre, în care să existe o astfel de strictă concordanță între idei și practică. In acest sens, Cernîșevski însuși, ca om, este o excepțională creație a umanității. La vîrsta de 20 de ani este zguduit de tumultul mișcărilor europene de la 1848. Este epoca în care conștiința sa se radicalizează, capătă o frumoasă și timpurie maturitate. Intr-o însemnare de „Jurnal" din septembrie 1848 el face o netă distincție între liberalism, ca demagogie a libertății, și adevărata luptă revoluționară pentru libertate: „Nu-mi plac acești domni, care rostesc libertate, libertate și limitează această libertate la simpla rostire a cuvîntului și la scrierea lui în legi fără să-l introduca în viață. Ei vor să destiinteze legile care vorbesc despre inegalitate, dar nu destiinteză orînduirea socială în care nouă zecimi din popor sînt sclavi și proletari. Chestiunea nu constă în faptul dacă va fi sau nu un țar, dacă va fi sau nu o constituție în relațiile sociale, ci în faptul ca o clasă să nu mai sugă sîngele alteia". Și ceva mai departe, în același „Jurnal": „...Iată imaginea ideii mele despre Rusia: așteptarea de neînvins a revoluției apropiate și setea după aceasta, cu toate că știu că multă vreme, poate foarte multa vreme, nu va ieși nimic bun din aceasta, că poate pentru multă vreme va crește numai oprimarea etc. Ce contează! Omul care nu este orbit de idealizare... nu se poate teme de aceasta... Eu știu că fără convulsii nu se poate face niciodată un pas înainte în istorie. Oare sîngele nu se mișcă în om, în mod convulsiv? Oare bătaia inimii nu este convulsivă? Omul merge fără să se miște? Nul Cu fiecare pas el se apleacă, se clatină și calea lui este o înlănțuire de asemenea aplecări..."

Cînd în anul 1848 el scrie în „Jurnal": „Mi se pare că în convingerile mele cu privire la țelurile finale ale omenirii, am devenit adeptul hotărît al socialiștilor, comuniștilor și republicanilor radicali", el trasează linia eroică a existenței sale. Socialist și comunist utopic, în teorie, prin însăși forța condițiilor istorice în care a creat și în lipsa unei ample mișcări muncitorești, el este totuși comunist în exemplara conduită a vieții sale.

La 7 iulie 1862 este arestat și închis în celula cu numărul 11 a fortăreței Petropavlovsk[1]) cea mai teribilă temniță a Rusiei țariste. Aici stă timp de doi ani de zile, pentru că autoritățile sînt incapabile a găsi elemente concrete, pe baza cărora arestatul să fie condamnat. Este adevărat că arestatul făcuse agitație revoluționară, tipărise violente manifeste antițariste, organizase cercuri de revoluționari și simpatizanți, dar toate acestea cu un extraordinar simț al activității ilegale, cu un tact și o subtilitate a mișcării subterane atît de desăvîrșite, încît anchetatorii nu aveau la îndemînă nici o dovadă palpabilă, în afara unor martori cumpărați și a unor scrisori false. în cele din urmă, el este condamnat, împotriva tuturor normelor judiciare, la 14 ani muncă silnică în mine și apoi la deportare pe viață în Siberia. Minele Cadainsc (la frontiera mongolă) — temnița din Viliuiscul înghețat (Iacutia) — fierbintele Astrahan: acestea sînt punctele cardinale ale existenței lui Cernîșevski timp de 27 de ani. Mai mult nu se poate spune în cîteva rînduri. Ce s-a întîmplat în aceste aproape trei decenii de fantastică detențiune, prin asprimea ei, ar putea fi spus numai într-un mare roman sau poem dramatic. Detențiunea era atît de severă încît trei încercări succesive de eliberare, pregătite de către prieteni, printre care una (în 1870) din inițiativa lui Karl Marx, sînt sortite eșecului.

In 1874 (după doisprezece ani de muncă silnică și temniță grea) un demnitar al autorităților țariste îl vizitează la Viliuisc, propunîndu-i să adreseze țarului o cerere de grațiere, pe care i-o prezintă de altfel gata redactată. Deținutul trebuia să pună numai o semnătură pentru a fi liber.

Cernîșevski ia hîrtia, o citește cu atenție și apoi, cu un calm care l-a înspăimîntat pe înaltul demnitar: „Vă mulțumesc. Dar nu prea înțeleg pentru ce anume trebuie să cer grațiere? Aici este o problemă. Am sentimentul că surghiunul meu se datorește faptului că între capul meu și capul șefului de jandarmi Șuvalov este o mare deosebire — dar pentru aceasta se poate oare cere grațiere? Vă mulțumesc încă o dată pentru osteneală. In ce privește însă cererea, refuz cu hotărîre s-o semnez".

Cernîșevski a murit la 17 octombrie 1889, după 27 de ani de temniță, muncă silnică și deportare. In tot acest timp a scris enorm și el însuși a distrus o bună parte din cele scrise, pentru a nu cădea în mîna călăilor săi. O altă parte s-a pierdut în drumurile hazardate pe care manuscrisele au fost trimise, doncolo de cercul de fier al detențiunii sale.

O singură clipă de-a lungul acestei existențe de infern, buzele sale nu au rostit un cuvînt de deznădejde. Scrisorile către soție și fiii săi sînt pline de elan, de îndemnuri optimiste.

In acest om de geniu, ideile nu s-au transformat numai într-un cîntec covîrșitor prin subtilitate, dar și într-o tărie morală uimitoare. El a crezut atît de mult în viața viitoare a ideilor sale, încît suferința sau moartea nici nu au mai existat pentru el.

Plehanov, cînd vorbește despre Cernîșevski, îl numește „un Prometeu al literaturii". Nici nu poate fi numit altfel. El a demonstrat prin propria-i existență, că marile mituri nu sînt numai vestigii ale unor realități pierdute dar și anticipări ale altora viitoare.

Aș adăuga doar că a fost un Prometeu rus. Aceasta ca un omagiu adus poporului care a dat naștere unui astfel de om.

Ion Vitner

1) După 16 ani discipolul său, Gherea, va fi întemnițat în aceeași fortăreață, în celula cu n-rul 19.

TRADUCERE NEIZBUTITĂ

Se vede că Teodor Pică a vrut să infirme tradiția „Cărții ruse" care ne-a oferit de cîțiva ani încoace traduceri în versuri de bună calitate. E cu atît mai regretabil că volumul, în traducerea căruia i s-a împletecit condeiul, a fost tocmai „Cîntarea eroică" de Musa Djalil, una din operele cele mai emoționante și mai pline de patos cetățenesc pe care le-a dat în ultima vreme literatura sovietică.

In primul rînd, traducătorul face greșeli elementare de înțelegere a textului rusesc. De pildă, în tălmăcirea poeziei „Cîntările mele" citim: „M-am înălțat împlinind o comandă / Dată de inimă / și de popor / Pentru prieten — sfîntă ofrandă / Trădnet — dușmanului nerușinat!"

In original însă versurile corespunzătoare au următorul înțeles: „Fie ca inima-mi să răsune de cîntec / De adevărul ce-i este atît de scump / Cu cîntec mi-am alinat prietenii / Cu cîntec am nimicit dușmanii".

In poezia „Călărețul" verbele din prima strofă ar fi trebuit traduse cu optativul („Chiar de m-ai întemnița, chiar de m-ai vinde... chiar de mi-ai tăia capul..."), în timp ce în poezia „Condamnatul" substantivul „fiica" nu trebuia substituit prin „flu". Tot așa și în „Cîntec" nu se știe de ce traducătorul a înlocuit „fiica" (ea e aceea căreia i se adresează poetul în strofa a treia) cu „țara". In originalul poeziei „Hadicea" portarul este asemuit cu o cîrtiță, ce doarme adînc sub pămînt, iar traducătorul scrie: „Ființă portarul doarme dus / Ca ursul sub pămînt". Greșeli numeroase de înțelegere a textului original găsim și în poezia „Despre pol".

T. Pică are predilecție pentru neologisme și expresii pretențioase, comparații nefirești. Intr-o poezie cu afirmată nuanță populară citim: „Cu mîna tandră, dulce / și tăcută / Mi-alintă vîntul părul răsfirat..." („Intîia ploaie"). Dacă mîna poate fi „tăcută", apoi nu ne mirăm că tot în aceeași poezie „de după munte norii străvechi". In alte versuri ale tălmăcitorului găsim expresii ca acestea: „imboldurî vechi spre pol mă răsucesc", „i-a fost o baltă sumbră viața-ntreagă", „în vorbă însă tot lenesc ca mutul" etc. Și pentru a da o imagine edificatoare asupra valorii „artistice" a traducerii mai citez următoarea strofă, care vulgarizează în mod condamnabil textul original:

„In colțul meu îmbătrînesc azi lent,
Inima-mi rece abia, abia, vegheză.
Batistă am la mine permanent
Și mă feresc să nu stau în curent.
Însă iubirea nu mă vizitează".

Nici pe T. Pică se pare că nu l-a prea „vizitat" muza cînd a lucrat la traducere.

Tatiana Nicolescu

Romanul „Setea" și o interpretare excentrică

(Urmare din pag. 1)

măsură solitudinea interioară a învățătorului Teodorescu. Așadar, reflectarea luptei de clasă în viața satului, cu momentele patetice înfățișate, suferă din pricina fizionomiei dubioase a personajului central, care era destinat în compoziția romanului să fie forța motrice a acțiunii. Vinovată ar fi predilecția psihologistă excesivă a autorului.

Să fie oare valabile aceste supoziții caracterologice? A păcătuit Titus Popovici prin alterarea sensului clar al luptei comuniștilor? Mi se pare că vehemența criticii se unește aci cu o anume opacitate. Personajul nu e conceput liniar și implicațiile sufletești adînci nu pot incomoda pe cei care atîtdată exultau sondajul psihologic. Este posibil ca în zugrăvirea eroului, relatarea unor reflecții să fie de prisos, chiar și o oarecare insistență asupra infirmității produse de război. Deși nu fiecare gest al lui George Teodorescu are avantajul transparenței, cutez să afirm că învățătorul din Lunca e unul din cele mai izbutite profiluri de comuniști din literatura noastră. Titus Popovici a încercat să dezbată o problemă morală dificilă, determinată de conținutul istoriei contemporane. Nu numai frescu epocii ci și grandioasa prefacere a caracterelor omenești, în împrejurări sociale nemaiîntîlnite pînă acum. Noua structură a eroului contemporan se plămădește în situații inedite pentru vechiul realism. Raportul între individ și colectivitate, știința de a conduce mulțimile, antiteza între schema abstractă, rectilinie și practica revoluționară, complicată și originală, — iată cîteva frămîntarea lui George Teodorescu cuprinde aspecte esențiale ale formării eroului comunist. Cum se obține armonia interioară în intelectualul care a supus unui examen crunt trecuta sa formație spirituală, a participat la fazele zguduitoare ale răsturnărilor politice, a asimilat avid concepția revoluționară a marxismului și se străduie să-și aseze viața conform acestei concepții? Ideea armoniei interioare a omului aflat în etapa de tranziție spre o mentalitate socialistă l-a suscitat și pe Marin Preda. Ca să parcurgi traiectoria pînă la starea de detașare senină, înzestrat cu înțelegerea lucidă a mecanismului istoriei, trebuie să curmi patimile vanității, să te integrezi marelui șuvoi al necesității istoriei. Numai așa îți păstrezi și acea posibilitate de contemplare voioasă, fiind un militant înfocat ca Ilie Barbu. Altfel te așteaptă impasul tragic donquijottesc al lui Moromete.

La Titus Popovici alternativa stăpînește un personaj cu veleități intelectuale superioare, înclinat spre logică și sistematizare. Pretențiile polemicei impun refacerea antecedentelor biografice ale eroului în lumina sugestiilor oferite de autor. Înainte de război, George Teodorescu fusese un dascăl onest, efectuînd conștiincios obligațiile pedagogice, complăcîndu-se în orizontul închistat din mediul rural. Dispus să accepte supraveghere severă a rațiunii, învățătorul nu era liniștit decît dacă dobîndea noțiunea exactă a cursului evenimentelor, căreia i se conforma scrupulos. Vocația pentru ordine și simetrie îi acorda o gravitate funciară. Teribila confruntare cu viața, confruntare prin război, a răvășit universul logic al lui George Teodorescu. Au venit ani fiorosi de spaimă și acte necugetate, care au clătinat datinele străvechi. Pavăza făurită de erou nu era impenetrabilă.

(„... George nu voia să dea nimic acestor alți, nimic din ceea ce era el cu adevărat: trebuia ca învățătorul și omul normal, plin de bun simț să rămînă undeva, departe, iar în locul lui să se miște un fel de automat;... el își spunea că absurdului nu i se putea opune decît o rigurozitate geometrică, tot atît de absurdă"). *Ceea ce a înmagazinat în anii petrecuți pe front, asistînd, cu un ochi lucid și cast, la spectacolul degradării umane, era o povară de experiență de care puțini din locuitorii satului Lunca bănuiau. Acesta era primul handicap care îl despărțea de comuna lui natală. Întîlnirea cu oameni sosiți-i a dezvelit deodată învățătorului o altă perspectiva asupra lumii și asupra propriului destin. Mersul istoriei căpăta acum o succesiune stringentă și toate fenomenele își aveau compartimentul lor, ierarhizat după clasificări sigure. George și-a dat seama de obtuzitatea vechiului său umanitarism, de limitele onestității mic-burgheze. Era satisfăcută de astă dată, obiectiv și științific, nevoia lui elementara de dreptate absolută. Principalul criteriu devenea participarea la lupta socială, înregimentarea în partidul comuniștilor. Năzuind spre o ținută etică irepro șabilă, George Teodorescu își propunea să trăiască după modelul comandanților sovietici din lagărul de prizonieri. Apostolatul nu se mai reducea la îndeplinirea menirii de învățător, în hotarele educației apolitice, ci însemna dăruire în bătălia colectivă pentru eliberarea de sub exploatare. Cum rațiunea avea pentru George o forță imbatabilă, ea era aptă să epureze rapid prejudecăți mucegăite.*

Intors în sat, învățătorul era un alt om, nimerit însă într-un peisaj anacronic, cu moravuri și inerții mocirloase. „Se simțea străin de pămînt, de „proprietate" și acum își spunea că toată viața fusese așa, fără să-și dea seama, împlinind ritualuri". *Ascendentul lui era determinat tocmai de eliberarea lui spirituală, prin adeziunea la comunism. Readaptarea după privațiunile războiului și mai ales după ce a atins acea aversiune netă față de convenții și superstiții sociale i se părea groaznic de anevoioasă. De aci enorma complicație a actului său eroic, de aci frămîntarea interpretată arbitrar ca o tulburare neînțeleasă.*

Sarcina lui de partid era să ridice, împreună cu Ardeleanu și ceilalți comuniști, conștiința de clasă a țărănimii muncitoare, deslușindu-i, în haosul curentelor contradictorii, propriile interese: nimicirea forțelor reacționare ale partidelor istorice pentru a smulge pămîntul din stăpînirea moșierilor. In schema lui încă romantioasă asupra revoluției, George ignora la început o cerință indispensubilă propagării adevărului: necesitatea de a adopta o tactică. „Acest adevăr era — și asta o știe, așa cum știa că trăiește — adevărul unei întregi epoci care va veni. Nu trebuia să se întrebe dacă el era pregătit sau demn să-l comunice tuturor celor pe care-i iubea, sau nu. Avea un singur gînd și, în afară de asta, nimic nu mai era posibil. Și, undeva, în această împletitură, pe care din '43 nimic nu reușise s-o spargă, nici mizeria, nici războiul, nici prezența zilnică a morții, se zbătea ceva care i se opunea, de care se temea. Neputința de a-i face pe cei apropiați să înțeleagă, pe Emilia, în primul rînd".

Atașarea de oameni devine obiectivul strădaniei învățătorului. Revoluția nu se poate înfăptui prin olimpianism, ci prin comunicare. Ca să înlăture abținerî conservatoare, deșteptînd elanul revoluționar în conștiințele țărănești toropite, trebuia să menajezi obiceiuri și credințe consacrate, care abia mai tîrziu, cu vremea, se vor evapora. Pentru izbîndă se cereau manevre tactice, concesii momentane în serviciul principiilor de prim rang. („Poate nici nu era vorba de sinceritate, ci de dumnezeu știe ce deranjament al unei ordini pe care și-o distrusese în el, dar care, pentru alții, continua să existe, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Era adevărul lor, adevărul altora... necruțător și parțial".) *Cînd asculta spovedania țăcui lui Gavrila, speriată de barbarele precepte care guvernau relațiile între oameni în sat,* „din ce în ce mai încurcat George nu știa ce să facă, ce să spună; ar fi vrut să plece, să fugă de aici, dar nu se putea... oamenii trebuiau înțeleși, chiar dacă prin asta împărțeai cu ei durerile lor străine ție". *Apropierea de oameni este pentru George și o școală: el învață de la ei să înfrunte pieptiș viața, cîștigă un simț concret al muncii, împrumută din optimismul și tăria poporului.*

In formarea lui ca militant comunist, contactul cu practica luptei politice a dat conținut viziunii încă abstracte asupra revoluției. Pagini excelente ale romanului descriu „aerisirea" lui George, primenit în sudura cu poporul. Autorul nu a substituit comunistului un robot, angrenat în mecanismul empiric, rece și insensibil; el a înfățișat tocmai, prin abordarea problemelor terestre ale ciocnirii de clasă, revitalizarea unui om prea fixat de construcții teoretice.

Chinul lui George e de natură intelectuală, e un chin al cunoașterii („Știa că liniștea lui ar putea izvorî numai dintr-o înțelegere totală, fără rezerve, din acea armonie, fără compromisuri, de care rîdea amărît Suslănescu și pe care el o credea posibilă".). *Din această aplecare spre autoanaliză s-a putut deduce că învățătorul era un ins fără vlagă, secătuit de introspecție, nedotat pentru luptă. Greșit. Cînd șovăia, erau în joc doar interesele lui intime (de pildă, gîndul obsedant că și el e proprietar, stăpîn de pămînt). George e în primul rînd om de acțiune! Cine depune mai multă energie și tenacitate în înfăptuirea reformei agrare? Perseverența lui uimește pe țărani. Iar în clipele încordate ale conflictului de clasă (întrunirea de la Tîrnăuți, scena împărțirii pămîntului, bătălia în noapte cu teroriștii mașiști etc), George dovedește prezență de spirit și inițiativă de conducător încercat. Atunci se relaxează. Ciocnirea simplifică contradicțiile, luminează precis taberele armatelor, locul tranșeelor, valoarea muniției, starea de spirit a combatanților. Atunci George vede clar antagonismul și înlătură inhibiția. La marea adunare, în tîrgul de la Tîrnăuți, cînd învățătorul se decide să vorbească sătenilor, fața lui e înviorată de un surîs care îl face pe neașteptate foarte tînăr.* [„ — De ce rideți? se întoarse Ardeleanu, mirat, spre George. — Rîd, spune el, pentru că îmi pare bine. (Nici asta nu se putea spune. Aici se trăiește... Revoluția e aici, dintr-un cuvînt)"]. *Frămîntarea nu denotă asadar ezitare ci cumpănire în fața posibilităților grave deschise înaintea sa. E ceva din Hamlet în această constiință a misiunii sale selecte:* „Incurcătura lui venea din faptul că trebuia să joace un rol pentru care nimic nu-l pregătise și care-l depășea; iar de acum înainte tot ce vor face oamenii, toate gesturile lor, aparțin într-un sens istoriei, capătă o altă gravitate".

Deci crisparea provine din conștiința răspunderii. Cu multă finețe descrie autorul procesul de radicalizare a învățătorului. In luptă frămîntările se sfîrșesc. Descoperind resorturile care împing masele la actionitate revoluționara, George capătă o siguranță de neclintit. Învățătorul e privit mai întîi cu neîncredere, apoi calomniat, hulit, izgonit din casă, amenințat cu moartea și chiar urmărit într-o cavalcadă fantastică de huligani legionari. Cîtă fermitate partinică arată el în aceste împrejurări! Titus Popovici redă convingător forța încrederii în mase. In încleștarea politică dispar dilemele de prisos și erour, înțelegînd mobilurile acțiunii mulțimii, se sfîrșează fără descurajare în fața eșecurilor trecătoare, s-o urnească din letargie în scopul luptei de clasă. In bătălia pentru pămînt se sădesc germenii conștiinței revoluționare. Cu tact — și nu brutal, încendiar ca în primele întîlniri — el inoculează în Mitru semeția puterii, credința în victoria celor ce muncesc. Desfășurarea obiectivă a evenimentelor influențează hotărîtor pe țăranii săraci, dar George și Ardeleanu știu să accelereze metamorfoza. Marea încercare — încăierarea cu bandiții mașiști — strînge rîndurile răzlețite ale satului, apropie pe cei îmbibați de porniri individualiste. „George visa însă o altfel de solidaritate și aceasta era posibilă, atîta timp cît gruparea umană a comuniștilor va putea respira nestînjenită, într-o perioadă revoluționară de lungă durată".

S. Damian

D. DIMITRIU-NICOLAIDE *„Peisaj"*

Pe marginea revistei „Flacăra"

„Flacăra" e o revistă „social-politică și literar-artistică". Aspectul „literar-artistic" care ne interesează ca o modalitate specifică de exprimare a social-politicului se află din păcate în suferință. Cercetînd numerele apărute în ultimele două luni, „Flacăra" ne apare în ansamblu ca o revistă care manifestă o slabă exigență față de colaboratorii săi, din sectorul de care ne ocupăm.

Între poeziile publicate în răstimpul la care ne referim se află unele semnate de Radu Boureanu, Nicolae Tăutu, Cezar Drăgoi, Florin Mugur. Dacă aceste poezii nu reprezintă întotdeauna adevărata forță artistică a poeților respectivi, nu vom trece fireste întreaga vină asupra revistei. Vom reproșa însă redacției faptul că versurile semnate de poeți tineri, cu puține excepții, sînt exerciții care nu meritau să vadă lumina tiparului. Încurajarea poeților tineri nu trebuie să ia forma lipsei de exigență, cum se întîmplă la „Flacăra" și cum ne dovedește, de pildă, publicarea poeziei *„Fericită fii, copilărie"*, de Ion Horia Crețeanu, care se încheie într-un conștiincios stil școlăresc:

„Azi în casa noastră luminoasă
Fericită fii, copilărie!
Visurile tale-ntr-aripate,
Le-om turna-n poem de veșnicie".

La o lectură susținută a revistei apare evidentă lipsa poeziilor care să trateze teme de actualitate. Cele mai multe trec în tangență cu actualitatea, exprimînd un extaz și un optimism facil ca *„Istorice jobene"* de Mihail Cosma.

Într-adevăr, din nefericire, actualitatea este în general insuficient prezentată sub latura „literar-artistică". Reportajele care se ocupă de imediata realitate, nu satisfac, din punct de vedere artistic, nici chiar exigențele minime, cu rare excepții ca surprinzătorul — prin umorul nesilit, de calitate, care servește la reliefarea aspectelor pozitive — „Prometeu" semnat de Grigore Mihai. Dimpotrivă, multe dintre ele, ca spre exemplu „Simplu dar complicat" („reportaj de anticipație despre o problemă actuală") înregistrează faptele, aș spune, mecanic, tern, cu destul plictis. În schimb, reportajele cu adevărat artistice (vezi „Călătorului îi șade bine cu drumul" de S. Păstorescu) tratează mai rar teme de actualitate. Firește, notele de drum prin Japonia, ale lui Eugen Jebeleanu, trezesc interesul atît prin materialul impresionant care le stă la îndemînă cît și prin ținuta literară în care acesta este prezentat. Asemenea colaborări sînt însă prea puțin frecvente în paginile revistei.

Schițele sau fragmentele literare publicate de „Flacăra" nu imprimă nici ele revistei un caracter mai apropiat de preocupările zilelor noastre. Întîlnim în ultimele două luni semnătura lui I. Ludo („O stea de vechy la ghiață") și a lui Aurel Mihale („Sfîrșit de noapte") — ceea ce, în treacăt fie spus, este prea puțin pentru o revistă care publică literatura — dar cei doi scriitori se ocupă de probleme sociale aparținînd trecutului. Actualitatea este reprezentată prin schițe de o substanță artistică îndoielnică: „Autocritica sau o întîmplare pe nedrept uitată de povestitor" de Vasile Bolocan, „Mondena" și „Melomanul" de Liviu Maior etc. Schița „Mondena", de pildă, care tinde să realizeze un portret satiric, se remarcă tocmai prin lipsa de atitudine critică, totul rezumîndu-se de fapt la orgoliul masculin rănit, — se pare chiar al autorului; iar în „Melomanul" autorul încearcă să satirizeze un defect cunoscut fără să-l proiecteze însă pe un fond social. Un exemplu de escamotare a realității actuale este povestirea „Comoara" de Constanța Coporan. La început și la sfîrșit, apare un bătrîn, prosper colectivist, mulțumit de viața pe care o duce în prezent. Apariția acestui bătrîn este de fapt un pretext actual la adăpostul cărora se relatează o poveste duioasă și convențională despre un alt bătrîn, un țăran sărac, care n-a apucat vremurile de astăzi.

Deși în curs de apariție (deci ferit deocamdată de primejdiile ce vin din partea criticii) romanul-foileton „Farul 4" de Maria Roman nu se prezintă, în limitele convenționale ale genului, interesant. Acest roman dă o anumită vivacitate revistei. De asemenea povestirile științifico-fantastice, ca de pildă „Oceanul în flăcări" de Radu Nor, publicate cu mai multă consecvență ar putea spori vioiciunea și combativitatea revistei.

În ceea ce privește critica literară, redacția revistei dovedește un deosebit interes ciudat. În ultimele două luni „Flacăra" a publicat cu mare zgîrcenie asemenea articole. Traian Stoica semnează un articol despre volumul lui Marcel Breslașu „Cînd poezia este greșit înțeleasă", articol în care polemica este neconvingătoare deși justă în tendința ei, iar conținutul cărții de fapt escamotat. În afară de aceasta au mai apărut două scurte recenzii despre „Ala-bala portocala" de Octav Pancu-Iași și „Basmele mării" de Al. Mitru, un alt articol al lui Traian Stoica despre volumul lui Cezar Petrescu și cîteva note bibliografice. Dacă este în intenția redacției de a cultiva sectorul de critică și pe viitor — ceea ce ni se pare necesar — evident că zgîrcenia ei va trebui să se preschimbe într-o selecție foarte riguroasă. Firește, „Flacăra", prin specificul ei, este o revistă care nu suportă articole multe și ample despre probleme de critică literară. Totuși, socotim că este de datoria redacției să facă loc în paginile revistei unor articole de informare a cititorilor asupra mișcării literare. Iar acestea trebuie să reprezinte totuși o opinie hotărîtă în acest domeniu, adică să discute cărțile cele mai reprezentative și atunci să aducă puncte de vedere limpezi.

În general, reprosul cel mai serios pe care cititorii pot să-l aducă „Flacării" în ceea ce privește preocupările ei literare rămîne lipsa actualității. În paginile ei de beletristică se reflectă prea puțin realitatea vie, imediată, a construirii socialismului, pe care o vedem în ilustrațiile ce împodobesc revista.

G. Horodincă

MIRCEA ȘTEFANESCU „Docherul"
(proiect pentru monumentul din portul Brăila)

AFIRMAȚII ERONATE

Cunoscutul critic **D. I. Suchianu** a publicat, acum cîteva săptămîni, în „Contemporanul" (nr. 12/958), un articol intitulat promițător „Cuvînt și cinematografie". Presupunerea că ne aflăm în fața unui studiu concentrat despre raporturile dintre replică și logica secvenței, dintre sensurile și funcțiunile noționale ale cuvîntului și valorile vorbirii cinematografice, a făcut, după o prealabilă lectură, loc unei cu totul alte impresii. D. I. Suchianu a aglomerat într-un foileton — indiferent de intențiile de la care pornise — o serie de afirmații confuze sau eronate.

D. I. Suchianu începe prin a afirma: „La început a fost cuvîntul. Poate că această antică afirmație nu e tocmai adevărată. Cuvîntul... este o achiziție omenească relativ recentă. Există la om, ca să folosim expresia lui Pierre Janet, o inteligență anterioară a limbajului".

Dar unitatea limbii cu gîndirea a fost, după cum se știe, deseori subliniată de Marx și Engels. Sînt bine cunoscute textele lui Marx: „Ideile nu există rupte de limbă" și „Limba este realitatea nemijlocită a gîndirii. Ea este tot atît de veche ca și conștiința". În continuare, reluînd o veche butadă ce ține de necesitatea istorică a disimulării, în condițiunile opresiunii capitaliste: „vorbirea i-a fost dată omului pentru a-și ascunde gîndul". D. I. Suchianu întreprinde o ciudată pledoarie în favoarea ipocriziei, scrînd negru pe alb că butada la care ne-am referit „devine o profundă realitate". Prin urmare, după părerea d-sale, viața reacționalizează indiferent de circumstanțele social-politice valabilitatea butadei, cu atît mai mult cu cît, în alt loc, criticul ne încredințează: „...putem fără teamă afirma că omului i-a fost dat cuvîntul între altele și pentru a-și bate joc de gîndire" (!). Asemenea aserțiuni nu pot decît surprinde și îngrijora. Caracterul lor nociv și derutant, fiind de domeniul evidenței, apare de neînțeles de ce D. I. Suchianu le preia din arsenalul esteticii idealiste subiective.

Criticul face unele considerații despre rolul sugestiei în dialog, despre funcțiile poetice ale tăcerii ca mijloc de realizare a unei atmosfere intime în desfășurarea conflictului asupra cărora, principial, nu se pot face rezerve. Totuși, chiar și în acest context, de strictă specialitate, formulările confuze, echivoce, nu lipsesc: „Personajele vorbesc nu numai ca să-și ascundă gîndurile ci și pentru treburi mai mărunte" (ne vine greu să credem că invitația la filistinism e totuși apreciată ca o treabă mărunță, mediocră; doar însuși criticul își consacră o întinsă parte a foiletonului demonstrării aplicațiilor filistine).

Prelnind opiniile lui Pierre Janet, D. I. Suchianu consideră că „originea limbajului este comanda, porunca, ordinul". Aici eroarea (descusută teorie a voluntarismului) se împletește în fapt cu încercarea de a „corecta" tezele marxist-leniniste asupra originii limbii. Marx și Engels, după ce afirmă că „limba e tot atît de veche ca și conștiința; limba este de fapt însăși conștiința reală, practică" precizează că omul, ca și limba, au apărut în procesul muncii. „Limba, subliniază Lenin, este cel mai important mijloc de comunicare". Suchianu, inspirat de Janet, conferă cuvîntului și limbii un caracter de clasă, punîndu-le în legătură cu noțiunea de exploatare și „cu împărțirea oamenilor în comandanți și comandați". Astăzi este un dat științific faptul că limba nu are de fel caracter de clasă (ar însemna să cădem din nou în greșeala lui Marr). Din ceea ce spune D. I. Suchianu, se înțelege că limba apare determinată de procesul exploatării oamenilor, ceea ce ar însemna că pînă la sclavagism oamenii comunicau prin intermediul unor semne practic inteligibile.

În sfîrșit, în încheierea cercetării sale, D. I. Suchianu adaugă noi afirmații arbitrare, derutante. După ce face bizara recomandare: „cuvintele să nu fie determinate de evenimente", anulează dintr-o trăsătură de condei rolul reflexivității: „Hotărîrile noastre nu le luăm în viața reală ca efect al vreunor decisive conversații anterioare". Criticul încheie cu o invitație entuziastă la introducerea în dialogul cinematografic a zgomotului, element constitutiv „al traiului oamenilor în societate".

Publicînd articolul „Cuvînt și cinematografie", „Contemporanul" a făcut un rău serviciu autorului și cititorilor săi. Abandonarea criteriilor științifice și a fermității ideologice nu poate duce decît la eșecuri dureroase, precum în cazul de față.

H. Zalis

„Zbateri" zadarnice

Șa încetățenit de la o vreme falsa convingere că scriitorul poate obține din partea cititorilor certificatul „seriozității" numai dacă i se înfățișează cu un tom de proporții enorme și greutatea cărămizii. Voluminoasele apariții din ultimul timp semnalează pericolul, reclamînd măsuri pe care, fără îndoială, editurile nu vor întîrzia să le ia. Cartea lui Toma Spătaru e un exemplu elocvent în această direcție. Cele peste șase sute de pagini adunate sub titlul „Întîmplări din Mîndruța" formează — sîntem avertizați încă de la coperta interioară — volumul I al unui ciclu ce nu-și știe încă sfîrșitul. Totul e în funcție de sufletul scriitorului...

Negreșit „Zbateri" atestă un condei talentat, înzestrat cu reale virtuți de povestitor. Cartea nu e, în ciuda aparenței, un roman, lipsindu-i o linie epică. Scriitorul povestește într-o limbă moldovenească, nu lipsită de stridențe, cu destulă pricepere. Dar ceea ce viciază cartea din punct de vedere compozițional e incapacitatea autorului de a-și organiza materialul, de a-și ordona universul în care acționează. Întîmplările din Mîndruța sînt lăsate să se desfășoare... la întîmplare, includerea lor în volum neslujind întotdeauna unei logici anume. Numai obsesia dimensiunii, fuga de concentrație și poate goana după pitoresc cu orice preț pot explica prezența acelor lungi și diluate capitole ca „Primăveri în toamnă", „Ion Ailenii" și mai ales „Moș Precup". Ele nu fac decît să complice și să ramifice de prisos, obositor, firul acțiunii. Și evident, tot ca o consecință a acestei dezordini compoziționale, apare supraaglomerarea „demografică". Cartea e populată de multe zeci de personaje cu apariții foarte capricioase, lucru care, bineînțeles, nu concură la individualizarea lor. La aceasta contribuie probabil și faptul că prezentarea tipurilor e discontinuă și pronunțat discursivă. Ne referim la cele cîteva personaje lăsate să circule pe întreaga întindere a volumului; cele mai multe sînt silite să viețuiască însă numai în limitele înguste ale unui capitol, unde marea densitate demografică le înăbușă.

„Zbateri" vrea să evoce satul moldovean din anii treizeci ai veacului nostru. Autorul surprinde uneori sugestiv atmosfera mediului rural, mai ales sub raportul străvechilor obiceiuri, amendate acum, de „noutățile" civilizației. Din păcate însă totul este învăluit într-o ceață idilică, denaturînd adevărata fizionomie a satului rominesc din vremea aceea. De sărbători, fiii adunați la nași petrec la îndemnul lăutarilor și între două pahare „fac" politică. Petitul conceput negustorește, cu tocmeală, se încheie fericit numai dacă socrii mari nu țin la „palmacul" lor. Nunțile durează cîte o săptămînă încheiată și toamna pînă la lăsata secului și de cîșlegi satul vuiește de larmă și chiot. Duminică, în postul mare, cînd nu se face horă, de toloacă fincii mai mărișori și flăcăii bat mingea, jucînd, după o ierarhie a vîrstei, poarca, tica și oina. Iar țăranii „se omenesc" cu plăcinte, poale-n brîu, sarmale cu frunză de vie tînără, borș cu tăieței, malai dulce, miei la frigare și beau teraz, dacă se poate, fiecare din via lui.

Ceea ce surprinde în cartea lui Toma Spătaru e cromatica socială a satului. Cu excepții neînsemnate, peste Mîndruța domnește o prosperitate aproape unanimă. Foamea de pămînt devine la țăranii lui Toma Spătaru aproape o reminiscență atavică, ținînd mai curînd de tradiția țărănească decît de nevoi economice absolute. În Mîndruța, țăranii pot să trăiască cu pămîntul pe care-l au, sau cu cel luat în parte. Ar dori să aibă mai mult numai ca să trăiască mai bine. Procesul de diferențiere social-economică nu e un fenomen cunoscut în Mîndruța lui Toma Spătaru. Aceasta în dinamica conflictului epic. În afara acestuia, autorul, sezisînd probabil falsitatea imaginii realizate, introduce undeva, în două pagini, parcă după o lecție învățată pe dinafară, date asupra profilului real al procesului social al vremii. Aici sînt enumerate (acesta e cuvîntul) o serie de cauze ale procesului de diferențiere socială — datoriile la bănci, fărîmițarea loturilor în urma căsătoriei tinerilor etc. etc. Dar cum spuneam, numai în aceste subsidiare două pagini. Nimic nu e lăsat să pătrundă în acțiunea propriu-zisă. Este simptomatic și elocvent faptul că în întregul volum nu apare cu un rol mai important nici un țăran sărac. Gligore — de condiție săracă — nu întîrzie să capete cheag printr-o manevră iscusită — de fapt o adevărată lovitură de teatru — cumpărînd o întreagă pădure cu 5.000 de lei. („Gligore nu mai așteaptă să belească pe boieri, să le ia mosiile. El le cumpără").

Nu mai puțin stranii apar în aceste condiții și antagonismele de clasă în cartea lui Toma Spătaru. Cei mai înverșunați dușmani ai boierului nu sînt, cum am fi ispitiți să credem conform adevărului istoric, țăranii săraci, ci chiaburii și cei mai înstăriți dintre mijlocași. („Dușmanii boierului sînt cei care au pămînt. Ițil'alți, umplutură"). Lupta împotriva boierului Gănuță o conduce „fruntea satului", chiaburul Șchiopu, „fost notar, secretar, primar, viitor primar, șef de partid", iar această luptă nu urmărește scopuri economice. Ura lui Șchiopu e ura ancestrală, moștenită din părinți ca și setea de pămînt. Cît privește pe tovarășul de luptă al Schiopului, Iurașcu, acesta „ține mijlocia satului, însă-i dușman cu boierul, dacă s-ar putea spune așa, din principiu... Urăște și el pe boier, dar el îl urăște numai pentru că-i boier". Conflictul amintit nu are determinări social-economice și se limitează la o bătălie între partide burgheze (boierul e țărănist, Schiopu cu al lui — liberali). Țăranii săraci, apariții foarte, foarte episodice, sînt domoliți, resemnați ai sorții, neîndrăznind să iasă din cuvîntul celor doi potentați în jurul cărora se și grupează.

La propria lor sărăcie se referă constatativ, ca la o fatalitate.

Cititorul încearcă reale regrete după lectura volumului. Autorul dispunea de însușiri scriitoricești cu care ar fi putut realiza o carte capabilă să satisfacă exigențele. Lungimea supărătoare (cu totul disproporționată față de materialul de viață surprins) și deficiențele grave în reflectarea structurii sociale, de clasă, a satului din preajma celui de al doilea război i-au compromis în foarte mare măsură încercarea.

D. Olmazu

O confuzie regretabilă

În penultimul ei număr (26, din 28 iunie a.c.), „Tribuna" a oferit tov. I. Domșa o pagină întreagă pentru un articol intitulat „Un pseudonim necunoscut al lui Coșbuc". Pagina e ilustrată cu portretul poetului; redacția a acordat deci toată prețuirea contribuției colaboratorului său. Și se va fi considerat foarte îndreptățită s-o facă: e într-adevăr extrem de interesant să descoperi un pseudonim nestiut pînă acum al unui mare poet. Numai că articolul lui I. Domșa nu comunică o descoperire; nu e nici mai mult, nici mai puțin decît... o gafă. Autorul, cercetînd revista „Foaia interesantă", care a apărut la București din ianuarie 1897 pînă la începutul lunii noiembrie a aceluiași an (de la 1 iunie, sub îngrijirea lui Coșbuc), „descoperă" o poezie originală, Eroică hotărîre, și mai multe traduceri semnate M. Petru. Cine a fost M. Petru? Aglomerînd zelos o serie de argumente, reproducînd poezii întregi pentru demonstrație, I. Domșa conclude: M. Petru nu e altul decît Coșbuc. Se bucură, pe de o parte, că a putut stabili identitatea poetului necunoscut, iar pe de alta că a scos la iveală niște traduceri foarte frumoase uitate în paginile „Foii interesante", revistă atît de rară... În realitate, atît poezia originală cît și traducerile sînt foarte cunoscute. Cît privește pe M. Petru, el nu e Coșbuc, ci — fapt iarăși bine cunoscut și încă de multă vreme — Șt. O. Iosif. Poezia care, după I. D., are „mult umor, iz coșbucian și chiar referințe autobiografice" (ed.) a fost retipărită de Iosif în primul său volum de poezii, Versuri (Edit. „Librăriei școalelor", C. Sfetea, 1897, pp. 56—57). A fost reprodusă, între alții, de P. V. Haneș în ediția Șt. O. Iosif, Poezii, vol. I, pp. 119—120 (Edit. „Universul", Buc. 1943) și citată bibliografic de Serban Cioculescu în „ediția definitivă" din 1944 (vd. p. 372).

Cît privește traducerile, dacă Cel din urmă oaspe de Platen și Un vis de „Lermontof" au rămas în paginile „Foii interesante", Excelsior de Longfelow a fost retipărită de Iosif în „Floare-albastră" (I, seria II, nr. 34, 36 mai 1899, p. 3) și semnată cu inițialele sale: St. O. I., apoi în „Sămănătorul" (VI, nr. 10, 4 martie 1907, p. 182), cu mențiunea: „Trad. de St. O. Iosif". Aceeași traducere a mai apărut în Tălmăciri ediția antumă (Minerva, 1909, pp. 252—254), ca și în toate cele postume. În amintita ediție a lui Șerban Cioculescu se află la pp. 273—274. În mica noastră antologie (St. O. Iosif, Poezii Biblioteca pentru toți, E.S.P.L.A., 1952) Eroică hotărîre și Excelsior sînt citate în bibliografia anexă — de altfel incompletă (vd. p. 216 și, respectiv, p. 195).

Cu pseudonimul M. Petru (și M. Pătru), Iosif a semnat versuri originale și traduceri și în „Epoca literară" (1896) și „Epoca" (1897). Poetul obișnuia să-și publice versurile sau tălmăcirile și cu alte pseudonime (I. Darie, de pildă); multe le-a tipărit semnîndu-le cu inițiale sau le-a publicat chiar fără semnătură. E adevărat că bibliografii și editorii au ignorat colaborarea lui Iosif la „Foaia interesantă" (cuprinsul și bibliografia ediției critice a operei poetului, pe care o pregătim și al cărei prim volum a fost predat Editurii de stat pentru literatură și artă, înlătură această lacună). Dar „necunoscutul" pseudonim al lui St. O. Iosif putea fi totuși cunoscut lui I. Domșa, de pildă din cartea lui Paul I. Papadopol (Un sol al bîruinței, Cartea românească, 1930) sau din ediția lui Șerban Cioculescu.

Ion Roman

EXPOZIȚIA DE AFIȘ ȘI CARICATURĂ

Cine scrie despre o amplă manifestare colectivă cum e aceea de la Dalles se simte îndemnat să se oprească mai puțin asupra caracterizării fiecăruia din talentele strînse aici laolaltă, și să treacă, în schimb, în revistă aspectele generale, comune mai tuturor artiștilor adunați în expoziție.

Și totuși...! Totuși originalitatea își lese uneori așa de hotărît în întîmpinare, că te silește să faci popasuri îndelungi în fața cîte unei individualități. Unde, spre exemplu, în ce categorie, s-ar rîndui portretele lui Silvan? Avem măcar dreptul să le zicem caricaturi? Ne-am învățat, obișnuiți cu desenele lui Ross, să căutăm numaidecît într-un portret, o mască; de la o șarjă, așteptăm să ne ofere un chip mai degrabă frapant decît viu; și uneori gîndim că e obligatoriu pentru portretist să-și aranjeze modelul în profil, ca să dea trăsăturilor lui maxima vizibilitate. Nimic din toate acestea la Silvan: figurile lui sînt, mai ades, văzute din față. Nu se vor efigie cu contur tranșant, ci-s doar o rețea subțire de linii: năvod fragil care, aruncat pe albul hîrtiei adună totdeauna tresărirea vieții, în ochiurile lui neregulate, parcă rupte. Un chip căzut în firele acestei plase vibrante se vede tratat fără ceremonie; dar parcă, de asemenea, fără înverșunarea care e proprie caricaturii. Căci linia nu-i lăsată aci să se așternă, pornită, decisă; e numai o capcană în care să se prindă sufletul. Și simți că desenatorul care întinde această cursă e așa de absorbit, că pîndește așa de atent respirația unei vieți interioare, încît nu-i rămîn disponibilități pentru a cerica.

III

Există portretiști pe care ni-i putem închipui lucrînd și altceva decît portrete. Nu însă pe Silvan. La el desenul însuși se refuză reprezentării altei realități decît fluidul dinlăuntru ce se răsfrînge pe un obraz ori desțeaptă un gest. Linia sa nu e făcută să înconjoare obiecte; pare ușor dezadaptată cînd întîmpină stabilitatea materială a unui decor, a unor accesorii: accesoriile, de pildă, pe care artistul le notează dacă are a înfățișa actori în anume roluri, pe scenă. Portretele lui Silvan cer, împrejurul figurilor, un spațiu abstract;

Cronica PLASTICĂ

o dovadă, poate, că aceste imagini nu stau, cu toată palpitarea lor de viață, prizoniere ale instantaneului. Mobilitatea lor nu-i calchiată, de altminteri, după zvîcnirea clipei; o astfel de artă știe drumul ce duce spre permanențele umane.

Nicăieri nu se alunecă mai lesne, decît în caricatură, pe panta unor stereotipii formale. Am simțit, în destule lucrări de la Dalles, o factură prea asemănătoare. Ne-a apărut de ajuns de comună — căci n-am întîlnit-o numai la Gion, ci și la Arno, Poch și Gh. Marinescu —, o anume exterioară fermitate, o energie nițel ascuțită. De aceea, ne-am și oprit atît de insistent asupra portretisticei lui Silvan. Pentru că liniei sale nu-i afli forța afirmativă spre care tinde nu știu cîți alți desenatori din expoziție: fiindcă, nesigur la prima vedere, el are parte de o certitudine mai rară, ivită din miezurile gîndului; din bogăția unei prezențe sufletești. Te bucuri, de asemenea, să întîlnești la Dalles și graficieni ce se încred în expresivitatea curbelor: George Voinescu, de exemplu, ori un tînăr la care întrezărim putința unei promițătoare dezvoltări. E vorba de Constantin Cazacu, cel care a atins „Fără cuvinte", cu șfichiul unei linii foarte pure, năravuri de pretinși protectori ai naturii. Într-un copac cît o nuia, subțire și elastic, un ins a înțept un cui gigantic, ca să fixeze această inscripție: „Nu stricați pomii".

În fine, dacă discutăm despre originalitate, se cuvine a face loc, în elogiul nostru, și unor lucrări care sînt satiră, fără a fi caricatură. „Uneori uitați că în familia voastră crește un om și că sînteți răspunzători de el". Această frază din Makarenko i-a inspirat Getei Brătescu un ciclu de intenție deschis educativă: compoziții pe care le-am vedea foarte bine multiplicate, precum niște panouri. Căci limbajul artistei se arată sintetic, bărbătesc și franc, iar punerea în pagină adesea izbitoare. Una din piese, aceea care concretizează limpede semnificația întregii suite, e construită chiar pe o idee de afiș: silueta măruntă a copilului aruncă o umbră uriașă, de om mare. În acest ciclu, dacă vreți moralizator, Geta Brătescu mărturisește o căutare pe care am dori-o împărtășită de mai mulți din satiricii noștri: aceea a unui ton realmente major. Și, de asemenea, verificăm aici încă o dată cîștigul care, în desenul satiric, însoțește renunțarea la culoare. Tehnica aceasta în grisaille, în stare a sugera o ambianță gravă, ne amintește, în fond, de nobletea alb-negrului. În schimb, te supără adesea, în caricaturile expoziției, aspectul oarecum pestriț, vulgar, pe care îi-l imprumută culoarea. Exemple am putea culege destule, de la L. Darian, Poch, Gheorghe Th. Popescu ori de la alții. În opoziție cu ele, vom semnala sobrietatea sfielnică a culorii în caricaturile lui Chiriac. Sau efectul pe care-l scoate Cik Damadian cînd își compune portretele din puține tonuri, surde, întinse în suprafețe mari. El și-a făurit, în aceste portrete, o factură care îi se impune, chiar dacă uneori — cu privire la portretul maestrului Baba, de pildă — artistul ne dă temeiuri să-i reproșăm că e puțin cam exterior. O anume vigoare, un stil larg ne îndeamnă să recunoaștem uneori, la Cik ceva ca o sugestie de sculpturalitate.

Sculptura, de altminteri, ni se pare a constitui surpriza expoziției de la Dalles. Avem artiști — am înțeles acum — ce știu să atace ori să mustre glumeț și atunci cînd modelează lutul. Unii, Mircea Ștefănescu, de exemplu, vădesc vervă și pitoresc, alții se înalță chiar pînă la o viziune mai închegată: Bogdan Mircea, în cîteva din figurile reprezentînd eroi caragialieni precum Dandanache, Pristanda și Cațavencu. Dar, mai ales, ne-au încîntat statuetele lui Al. Benczedi. Instantanee, într-un fel, cele mai multe: oameni la meci, pieptănîndu-se, făcîndu-și masaj, sau arătînd un cal veterinarului. Dar cîtă admirabilă trăinicie are oricare din aceste grupurii Ce gravitate se ascunde în această artă care nu ocolește deloc ridiculele firii! Să fie pentru că sculptura, cum s-a spus odată, solemnizează totul? Asta e, în orice caz, adevărat pentru o plastică gîndită strict, în planuri mari, cum e aceea a lui Benczedi. Modelele lui le-aș căuta la Barlach sau, poate, mai departe. „Ipocritul", cu mîinile așezate cucernic pe piept, ne poartă gîndul, în nuda lui rigoare, spre statua chaldeeană a regelui Gudea; „Măcelarul", rotund și chel, cu un aer important, ținînd cuțitul ca pe o insignă, și-n cealaltă mînă un but asemenea unui trofeu, l-am pune în succesiunea egipteanului Șeik-el-Beled, celebrul „Primar al satului". Nu gestul, însă, ca atare, e comic îndeobște la Benczedi. Este rîzibil veterinarul ce caută la dinți un cal? Zîmbim, totuși, pentru că ne surprinde atenția încordată pe care o depune însul în această operație, să-l zicem trivială; fiindcă ne surprinde ingenuitatea cu care omul e grav. Bineînțeles, aici n-ar fi loc pentru satiră. Și mai toate lucrările lui Benczedi mărturisesc un umor bonom. Însă ne place să încheiem aceste rînduri semnalînd un lucru asupra cărula poate s-ar cuveni ca Benczedi să mediteze: izbînda sa cea mai întreagă, sculptorul a culeș-o tocmai în statuetele care se cheamă „Ipocritul" și „Om de importanță". Adică în domeniul satirei.

Dan Hăulică

CIK DAMADIAN

„Sf. Petru: — Alo! Uniunea Scriitorilor din R.P.R.? Îl cunoașteți? El susține c-a trăit în secolul XX!

ARTE

Ștefan Ruha

Nu știm de ce pe parcursul stagiunii 1957—58 nici una din orchestrele bucureștene nu a programat un concert tînărului violonist Ștefan Ruha. A trebuit să vină ultimele zile ale anului muzical, în căldura insuportabilă a sălii Ateneului, pentru ca orchestra Cinematografiei, dirijată de Sergiu Comissiona, să înscrie în programul său concertul pentru vioară de Ceaicovski, interpretat de tînărul laureat al recentului concurs internațional de la Moscova. În orice caz sîntem mulțumiți că ni s-a oferit chiar în asemenea condiții și chiar cu atît de multă întîrziere, posibilitatea să cunoaștem pe unul din cei mai talentați interpreți ai generației tinere din țara noastră. Cînd a apărut pe estrada Ateneului, Ștefan Ruha ni s-a părut un licean la prima sa întîlnire cu publicul. Are o înfățișare de adolescent studios, timid și emoționat; este un artist care se uită pe sine și se dăruie. La început ni se părea stăpînit de trac și am avut la rîndul nostru emoții, pînă cînd din vioara lui au izbucnit calm, cu siguranță, primele acorduri din acest atît de dificil concert. Am recunoscut de la bun început în Ștefan Ruha un violonist care nu merge spre efecte facile și care disprețuiește tot ce ține de poza ieftină, meșteșugărească. Arta lui interpretativă dovedește în primul rînd o căutare continuă de a pătrunde în esența operei de artă. Ștefan Ruha ne poartă pe aripile muzicii cu o discreție și o subtilitate remarcabile pentru vîrsta lui tînără. Nu e încă ceea ce obișnuit numim un tehnician de înaltă clasă. Amatorii interpretărilor strălucitoare, ai efectelor de mare virtuozitate, vor fi fost poate întrucîtva dezamăgiți. În mod cert, Ștefan Ruha mai are de învățat: în acest concert s-a luptat în special cu pasajele acute ale părților care n-au fost la nivelul interpretării generale. Dar noi am reținut capacitatea de transfigurare, posibilitatea de a reda nuanțele și farmecul părților ceaicovskiene. Ștefan Ruha este un artist prin excelență liric, receptiv îndeosebi la valorile poetice ale textului muzical. Nu e însă unilateral și aceasta ne-au arătat-o cele trei suplimentare acordate la sfîrșitul concertului. Entuziasmul publicului care a chemat în repetate rînduri pe tînărul violonist a fost pe deplin justificat. Ștefan Ruha va înțelege însă că la viitoarea sa întîlnire cu publicul bucureștean exigențele acestuia vor fi desigur mai mari. Sîntem convinși că nu va dezamăgi speranțele. Școala interpretativă românească are în persoana tînărului Ștefan Ruha un reprezentant de autentică valoare.

Violoncelistul Ștefan Ruha
văzut de SILVAN

Gheorghe Stănescu

Comentarii „originale"

Mă aflu printre numeroșii cititori ai revistei „Magazin" și urmăresc uneori cu interes materialele variate ce le cuprind ilustratele ei coloane, alteori, dimpotrivă, mă surprinde și mă nedumerește graba cu care sînt redactate unele articole, mai ales cele din pagina... literară și care amintesc din păcate uneori stilul vechilor fițuici teatrale.

Iată, de pildă, în unul din numerele trecute este prezentat un tînăr actor: Florin Piersic. După ce l-am putut admira profilul pe prima pagină, nu l-am putut admira și răspunsurile la un „interviu". Tînărul actor explică de ce îi place teatrul: „E așa de frumos!" Întrebat fiind de ce îi place mai mult filmul, răspunde la fel de înspirat: „Pe scurt, e mai greu de făcut, dar tocmai de aceea e și mai frumos!" E limpede. Din același „emoționant" interviu care dezbate „framîntările creatoare" ale unui tînăr actor, mai aflăm că: Florin Piersic nu crede că o să fie căsătorit așa de curînd și că mama sa, „e cea mai bună mamă din lume". Înduioșător și important pentru ca acest material să domine pagina. Însă în aceeași pagină, din păcate, există și materiale mai „teoretice". Cronicara Mariana Pîrvulescu își încearcă forțele cu Shakespeare, „bardul de la Stratford" (probabil prin comparație cu „bardul de la Mircești") după o ortografie personală. Aflăm din articol că „Măsură pentru măsură" e considerată de unii comentatori ca o lucrare mai slabă. M. P. ne lămurește spunîndu-și poziția: «Argumentele acestea „contra" sînt multiple și tot atît de convingătoare ca și cele „pro"». Clar? Mai aflăm despre „galeria fățarnicilor lui Shakespeare" și că „ai senzația că Shakespeare s-a jucat în această piesă" (dar nu și cronicara în articolul ce pare foarte „muncit"). Există și aprecieri despre spectacol. Se arată că regizoarea a pornit de la o idee care a fost: „Punctul de plecare și ținta". Punct. De asemeni M. P. constată documentată că „e puțin probabil ca un tînăr al Vienei sec. XVI vorbește uneori moldovenește". Posibil. În concluzie, o „spumoasă montare mustind de conținut". Inovațiile estetice sînt evidente și Marianei Pîrvulescu îi revine meritul de a le fi descoperit, arătînd că într-o piesă de conținutul poate musti ca o pară... Cititorii așteaptă însă altceva decît asemenea „perle" chiar atunci cînd sînt legate pe o „ață" doctă și pretențioasă.

Nici Florin Piersic și nici... Shakespeare n-au fost serviți de ultimul număr din „Magazin".

Al. Vasiliu

LEON MOUSSINAC

14 IULIE 1944 LA SAINT-CERE

In zori, pe crestele tăcute,
Un curcubeu de parașute
Se înălțase către soare —

Soli albi, venind în ajutor
Maquis-ului și tuturor
Părtașilor la lupta mare.

La Saint-Laurent, în turn urcată
(Unde-s războaiele de-alt'dată ?!)
Sta sora Anne, pîndind speranța.

În turnul amintirii-acum,
Vedeam cu ochii-n zare, cum
Dă buzna viitoru-n Franța,

Codanele, în mîndre straie,
Cu ochi de pară și văpaie,
Vindeau cocarde tricolore.

Semeți bărbații se țineau,
Iar clopotele vechi băteau
De pe la ceasul aurorei.

În ritmurile boarei, stranii,
Treceau în rînduri partizanii,
Nimbați de o tăcere dură.

Iar umbra morților, precum
Și sîngele — măr roșu-n drum,
Dădeau luminii-o calmă ură.

Un glas rosti, mișcat, cuvinte
De libertate. Pe morminte
Părea că iarba-i iarăși vie.

În soare armele sclipeau —
De un alt Iulie aminteau,
De porumbel, și de minie.

Apoi se înălță spre slavă
O „Marsilieză" clară, gravă,
Lăsînd prin lanuri diamante.

În inimile-aprinse iar
Suna, suna ecoul clar
Al clopotelor vechi, normande.

O, Franță, regăsește-ți gloria !
Însuflețească-te victoria
Pe ale păcii drumuri noi !

Răzbună-ți morții, fără-a plînge,
O, Franță, trandafir de sînge
Al rănilor căscate-n noi !

În românește de
Petre Solomon

CONTINENTE

DRUMUL COMPLEX AL UNEI LITERATURI

Nam apucat să ciocănim și ușa s-a deschis larg. Eram în brațele lui Rafael Alberti, cunoscut poet militant și eminent luptător pentru pace, unul din luptătorii de frunte ai Spaniei republicane, traducătorul lui Eminescu în limba spaniolă. Senora Alberti ne strînge mîinile și ea, se bucură și ne întreabă despre Romînia, despre vechile cunoștințe din lumea scriitorilor, despre redactorii „Gazetei literare", despre toate. În jurul nelipsitelor cești cu cafea neagră discuția se destășoară degajat. La ordinea zilei sînt sputnicul și propunerile guvernului romîn către țările balcanice, serata recital din poezia lui Eminescu ce a avut un succes răsunător și expoziția retrospectivă de pictură Lino Eneas Spilimbergo. Gazdele, mereu volubile, antrenează în discuție pe un bărbat înalt, tăcut, cu fața distinsă și gestul măsurat, cu ochi inteligenți și glasul moale. Este editorul Losada, cel care se ocupă de tipărirea lui Eminescu în limba spaniolă. Mi se arată ultimele corecturi, iar Alberti nu se poate reține să nu spună cu ochii închiși versurile pe care le-a simțit pînă în adîncul sufletului și pe care, de aceea, le-a și tradus impecabil. Nu-ți vine să părăsești atît de repede casa aceasta primitoare unde te așteaptă mereu un cuvînt de duh, o discuție aprinsă cu privire la literatură și mereu două inimi calde de prieteni. Nici nu am băgat de seamă cum au trecut două ore...

Cîteva zile mai tîrziu eram primit la Societatea scriitorilor. Clădirea nu e prea arătoasă iar sala prelungă, îngustă, pare rece, străină. Lume diversă: virstnici și tineri, poeți, prozatori. Nici un dramaturg. Aceștia își au asociația proprie. „Mai bogată decît a noastră", mi se spune cu o nuanță de invidie.

Ascultăm o expunere interesantă despre literatură actuală chiliană, apoi asistența se împarte în grupuri și, fără nici o planificare prealabilă, se desfășoară discuții pe diferite teme, probleme. Se dau informații, se schimbă idei. Fac cunoștință cu diferiți scriitori, mi se pun la dispoziție o serie de date cu privire la personalitățile de frunte ale literaturii.

Primele lucrări literare se semnalează prin secolul al XVI-lea. Dar abia spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea vor apare primele lucrări cu un caracter național propriu, lucrări legate de lupta de eliberare a poporului argentinian împotriva stăpînirii spaniole. De fapt acum încep să se cristalizeze cele două linii tematice care își vor pune amprenta pentru multă vreme asupra creației literare argentiniene: tema libertății, inspirată din avîntul național spre independență și tema gauchescă, aceea a luptei țăranilor liberi, păstori independenți, îmblînzitori de cai, oameni mîndri și curajoși, împotriva moșierimii creole care le răpea pămîntul și-i transforma în argați. Totodată în această perioadă vor apare lucrări care aduc în literatură chipul indienilor, moravurile și zbuciumul lor, opere scrise de pe poziția unei înțelegeri calde, a compasiunii și protestului împotriva exterminării la care sînt supuși.

Începutul secolului al XIX-lea se consumă sub semnul întîririi luptei împotriva colonialismului spaniol, pentru independența Argentinei. Era firesc să apară nu numai ecoul ei în literatură, ci și mai mult, lupta pentru independență să devină unul din mijloacele afirmării naționale. Așa se și întîmplă. Numai că de data aceasta rolul de frunte îl capătă poezia, în cea mai mare parte lirică, care cheamă pasionat la luptă, la rezistență. Cei mai mari poeți ai timpului sînt Bartolome Idalgo Esteban de Luca, Juan Crus Varella și Vicente Lopes i Planes, autorul imnului național argentinian.

În anii cumplitei dictaturi a lui Rosas, Esteban Echiveria, cea mai de seamă personalitate literară a epocii, a militat în fruntea partizanilor democrați. El a condus „Asociația din mai", organizație clandestină, care lupta cu înverșunare pentru răsturnarea regimului tiranic. Este de remarcat că programul acestei asociații cuprinde multe idei generoase care se apropie de socialism utopic. Cert este că, în vreme ce a existat și a fost promovată o literatură searbădă, conformistă, reacționară, din care istoria literaturii n-a reținut nimic valoros, mișcarea condusă de Esteban Echiveria a dat creatori ca Alverdi, cîntărețul gauchilor Ascasubi, poet cu deosebire remarcabil. În lupta împotriva reacțiunii lui Rosas a căzut victimă poetul José Marmol, care în exil fiind scrie romanul „Amalia" — prima operă valoroasă de proză argentiniană, purtînd amprenta specificului național.

Dar cel mai de seamă creator al acestei vremi e poetul epic José Hernandez, autorul monumentalului poem „Martin Fierro", scriitor considerat pe drept cuvînt drept clasicul literaturii Argentinei. Chipul viguros de gaucho, suflet larg și generos, însetat de libertate, dreptate, frumusețe, este făurit din trăsături dăltuite cu înaltă măiestrie. Odată cu eroul apare mediul în care trăiește, cu toate caracteristicile lui, obiceiurile, înclinațiile și tradițiile lui. Limba acestui poem este atît de adînc populară, presărată de imagini atît de strîns legate de specificul național argentinian încît multe pasaje sînt cvasi-intraductibile. José Hernandez a scris șase ani mai tîrziu continuarea, de data aceasta sub titlul „Întoarcerea lui Martin Fierro". Poemele lui au intrat în tezaurul literaturii universale: ele sînt traduse — în ciuda marilor dificultăți — în nenumărate limbi străine.

Spre sfîrșitul veacului trecut, în literatura argentiniană se conturează o orientare nouă care rupe de fapt cu poziția tradițională, militantă, cetățenească. Sub presiunea forțelor reacționare, în condițiile extinderii înăbușitoare a stăpînirii marilor latifundiari, în prezența amestecului nedeghizat al capitalului englez, tendința zugrăvirii realiste a gauchilor-luptători dispare treptat. Militînd pentru capitulare în fața spoliatorilor, în literatura argentiniană se conturează un fel de curent semănătorist, idilizant, care plăsmuiește un fel de personaj principal în chip de fermier — țăran pașnic și mulțumit. Acest păstor patriarhal, devine eroul unor peripeții și aventuri năstrușnice.

În ultimii treizeci și cinci de ani literatura argentiniană se dezvoltă sub semnul dominant al două curente contradictorii: Boedo și Florida. Sînt denumirile a două cartiere, două mari raioane ale Buenos Aires-ului. În vreme ce Florida este centrul elegant, monden și extrafin al descendenților nobilimii creole, Boeda nu e „decît" un puternic centru industrial, locuit de oameni săraci, cei mai mulți muncitori în fabrici, meseriași, hamali etc. Linia ideologică a Floridei este însă foarte semnificativă. Concentrați în jurul revistei „Martin Fierro" (numele nu a fost ales din întîmplare), militanții acestui curent revendicau tradiția gauchescă căutînd să se prezinte drept urmașii ei nemijlociți. În fapt însă, ocolind marele adevăr al dispariției gauchilor, ca rezultat al exproprierii pămînturilor de către marii latifundiari și transformării lor în salariați, ocolind aspectele reale ale contradicțiilor de clasă existente, în cea mai mare parte, conștient sau nu, scriitorii Floridei încetățeneau o viziune idilizantă asupra vieții din Argentina, căutau să opună satul orașului, cîntau „pitorescul" și „rusticul" vieții la țară, ignorînd revolta mereu crescîndă a maselor. Această orientare, influențînd puternic creația multor scriitori de real talent, înfățișa în fond poziția ideologică a claselor dominante și cultiva ancorarea în evazionism, în romantism reacționar.

Boedo, curentul celor legați de mase, sau cum li se spunea „cei fără cămăși", s-au grupat în jurul revistei „Gînditorii". În ciuda unor confuzii, orientarea grupului era profund democratică. A scrie despre popor pentru popor, a spune adevărul despre cauzele vieții de mizerie și ale luptei pentru un viitor mai bun, a făuri o literatură realistă, militantă, cetățenească, umană — acestea au fost obiectivele Boedei de la început. Ea ataca puternic, permanent, mișcarea reacționară, fascismul. Și, smulgînd masca unei societăți prost întocmite, invada domeniile „Floridei", cucerea suflete, minți, inimi. În jurul anilor 1925—1935 au loc ciocniri puternice, polemici. Apar mai multe reviste, se editează cărți mai numeroase în tiraje din ce în ce mai mari. Printre fruntașii Boedei se află Alvaro Djunke. Romanul său „Culfucura" readuce problema indienilor, descriindu-le viața, zbuciumul și frumusețea sufletească, spunînd adevărul despre nedreapta lor exterminare. Pe drumul Boedei a mers Carlos Ruiz Daudet, nuvelist și romancier remarcabil (președintele asociației de prietenie argentiniano-romîne astăzi), prozatorul Luis Franco, poetul José Petroni. O figură remarcabilă de poet-cetățean este Raul Gonzales Tunion, care a știut să învingă începuturile literare influențate de decadentism pentru a ajunge la poezia revoluționară, realistă. Pe drumul Boedei, în noi condiții azi merg scriitori ca Echegaray, Raul Larra, nuvelist și romancier, autorul emoționantei „Sin tregua", Alberto F. Orlandini, autorul romanelor „El Encuentro" și „Rebeliunea din Salva Mansa", nuvelistul Amaro Villanueva, poetul Alfredo Varella și alții. Dintre critici se impun numele lui Carlos Astrada, filozof și istoric literar, și al lui Cordova Iturburu, competent și apreciat cercetător și istoric al artelor plastice.

N. Moraru

V. KLOKOV (U.R.S.S.) *„Șeful de echipă"*

19 piese originale

„Să punem în centrul repertoriului piese actuale ale dramaturgilor bulgari": sub această lozincă a fost deschisă, în toamna anului 1957, stagiunea teatrală pe scenele Bulgariei. Acum, cînd stagiunea se apropie de sfîrșit, se face bilanțul roadelor muncii asidue desfășurate pentru promovarea dramaturgiei naționale.

După cum anunță ziarul **„Otecestven Front"**, pe scenele teatrelor bulgare se joacă acum 28 piese ale scriitorilor bulgari contemporani, dintre care 19 sînt montate pentru prima oară. Printre cele mai remarcabile lucrări se numără piesa lui **Lozan Strelcov „Zile de neuitat"**, pusă în scenă la teatrul popular **„Kristin Sarafov"**, în care sînt reînviate zilele memorabile din Septembrie 1944 — eliberarea Bulgariei de către Armata Sovietică. Mai multe teatre joacă piese ale unor scriitori și poeți consacrați, care au abordat însă pentru prima oară genul dramatic: **„Focurile din Aprilie"** a scriitorului **Veselin Gancev**, **„Fiecare seară de toamnă"** a poetului **Ivan Peicev** etc.

Dezbateri în jurul problemelor realismului socialist

Revista „Probleme de literatură" a publicat recent scrisoarea profesorului Alexandr Iarmenko în care sînt abordate unele probleme ale realismului socialist. Intrucît redacția a considerat-o de un larg interes, a antrenat în clarificarea aspectelor controversate la care s-a referit Al. Iarmenko un număr de personalități calificate din domeniul esteticii, istoriei și teoriei literaturii. Acestei dezbateri i-a făcut loc în paginile ei și revista „La litterature soviétique" (mai 1958).

Al. Iarmenko își exprimă, în esență, două nedumeriri. Citind statutul Uniunii scriitorilor sovietici care definește realismul socialist drept o metodă ce zugrăvește realitatea în mod veridic, istoricește concret și în dezvoltarea ei revoluționară, el se întreabă dacă realismul, ca metodă literară, n-a făcut același lucru, judecînd în lumina operelor lui Pușkin, Gogol, Nekrasov, Tolstoi și Cehov. Iar dacă se consideră (cf. Timofeev, Dementiev, etc.) ca o particularitate distinctivă a realismului socialist înfățișarea luptei dintre nou și vechi, oare — spune Iarmenko — clasicii ruși n-au reflectat acest fenomen prin tipuri ca Bazarov, eroul romanului lui Turgheniev „Părinți și copii", și nu i-au și dat o rezolvare, în spirit democratic, progresist? A doua nedumerire se referă la „Manualul de literatură rusă pentru clasa a X-a" în care „Mama" este apreciată drept opera de constituire a realismului socialist. Considerațiile autorilor manualului se întemeiază pe afirmația potrivit căreia Gorki ar fi realizat o operă nouă, deoarece a pus în centrul ei eroi pozitivi și, în al doilea rînd, în „Mama", viața e prezentată în dezvoltarea ei revoluționară.

Participanții la dezbatere, esteticianul Grigori Abramovici, criticii Al. Dementiev și Tamara Motileva, teoreticienii B. Bialik și M. Kuznețov au luat în discuție, fiecare, cîte un aspect al problemelor ridicate de Iarmenko.

Kuznețov, bunăoară, se consacră spulberării unor formulări și poziții dogmatice în domeniul delimitărilor teoretice privind realismul socialist. Existența sau absența personajelor pozitive nu e condiția sine qua non a succesului unei opere concepute sub semnul realismului socialist. Dovada — afirmă Kuznețov — o oferă „Klim Samghin", „Pe Donul liniștit" sau romanele satirice ale lui Ilf și Petrov. Demonstrația sa este riguroasă și edificatoare. Ceea ce contează — relevă Kuznețov — este viziunea scriitorului și, evident, în absența unui erou reprezentativ pentru societatea socialistă, optimismul umanist al autorului, înțelegerea intimă a evoluției sociale.

Intr-o direcție similară stăruie B. Bialik care disociază între natura constatativă *a realismului și cea* afirmatoare *a realismului socialist. Citindu-l pe Gorki, Bialik ne reamintește una din reflecțiile marelui scriitor:* „Realismul socialist este realismul celor ce transformă și refac lumea. E o manieră de a gîndi prin imagini, întemeiată pe experiența creatoare, novatoare a socialismului". *O atare experiență novatoare nu exista în capitalism; realismul și realismul critic sînt prin urmare condiționate filozofic de practica socială a sistemului pe care îl reflectă.*

Punctul de vedere al lui B. Bialik este împărtășit și în continuare, nuanțat, de Gr. Abramovici. Acesta pleacă de la exemplele date de Iarmenko în scrisoarea sa. Astfel, viața lui Klim Samghin dezvăluie procesul unei dezagregări morale caracteristic burgheziei. Lumii crepusculare în care se consumă descompunerea acestei clase Cernișevski i-a opus „Ce-i de făcut?" Dar oricît ar fi de apreciată scrierea lui, experiența marelui democrat revoluționar nu poate satisface integral, din cauza unor elemente utopice constitutive opticii romancierului și gînditorului.

Exigențele stricte ale veracității și istorismului, singurele ce permit afirmarea idealurilor comuniste, nu pe terenul unor plăsmuiri, oricît ar fi ele de admirabile, ci pe solul statornic al activității umane, chemată să transforme realitatea, lipsesc din „Ce-i de făcut?". In schimb, în „Calvarul" interpretarea justă, riguros consecventă a legilor dezvoltării societății, ne dă o reprezentare complexă a epocii evocate.

Așadar, realismul socialist — atrage atenția Grigori Abramovici — realizează efectiv un salt în înțelegerea și reflectarea vieții, pune într-o lumină nouă însuși destinul umanității, pentru că este singura metodă de creație ce se revendică și se adresează oamenilor conștienți de propria lor măreție, pătrunși de sublimul actelor ce le săvîrșesc și de frumusețile materiale și spirituale cărora le dau viață.

Realismul socialist, notează Dementiev, prelă toate cuceririle valabile ale realismului, dar el nu marchează o etapă în desfășurarea cronologică a realismului, precum s-ar adăuga o nouă verigă într-un lanț. Realismul socialist reprezintă o sinteză majoră de particularități ideologice și artistice, proprii literaturii viitorului.

Dezbaterea inițiată de revista „Probleme de literatură" s-a bucurat de un larg ecou. Explicabil, dacă ținem seama de însemnătatea și semnificația problemelor puse în discuție.

Radu Zamfir

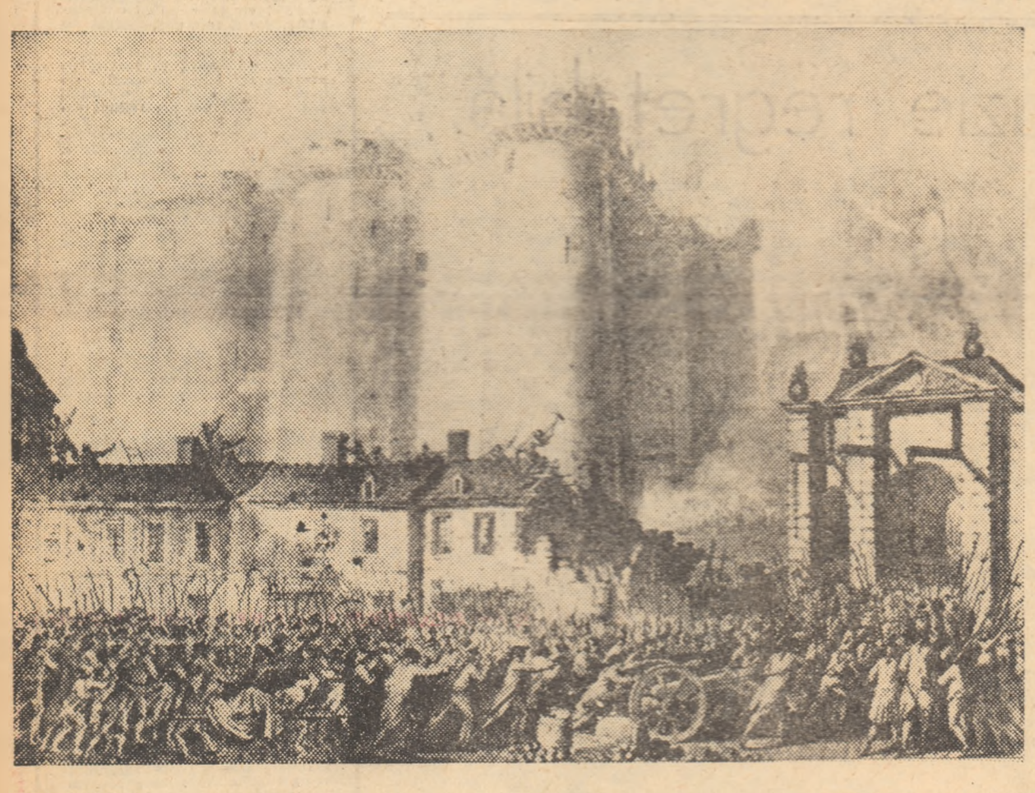

I. L. PRIEUR *„Luarea Bastiliei, 14 Iulie 1789"*

AGENDĂ

ERICH WEINERT,

poetul și dramaturgul revoluționar german, a fost sărbătorit la 29 Iunie de către Uniunea scriitorilor germani și Academia Germană de Arte. Despre personalitatea și opera sărbătoritului au vorbit Willi Bredel, Hedda Zinner și Kurt Stern. A luat de asemenea cuvîntul Andre Stil, redactorul șef al ziarului „L'Humanité", care a reliefat rolul lui Weinert, ca traducător al liricii revoluționare franceze, în apropierea dintre popoarele francez și german.

FESTIVALUL FILMULUI SOVIETIC

care a avut loc în a doua decadă din Iunie la Moscova, a fost o cuprinzătoare trecere în revistă a celor mai bune producții din cele 144 filme turnate în anul 1957. Timp de două săptămîni au fost prezentate 39 filme artistice de lung metraj, 27 filme documentare, 13 filme de știință popularizată și 9 filme de desene animate. În urma hotărîrii Ministerului Culturii al U.R.S.S., festivaluri asemănătoare vor avea loc anual.

VALOAREA REDUSA

a tablourilor expuse la pavilionul Statelor Unite de la Expoziția Universală de la Bruxelles, a făcut obiectul unui raport special al senatorului Styles Bridges către președintele Eisenhower, care a ordonat o anchetă oficială.

„PACEA ȘI RAZBOIUL ATOMIC"

se numește volumul recent publicat de celebrul filozof și medic Albert Schweitzer, înainte de întoarcerea sa la spitalul din Lambarene (Africa), unde, după cum se știe, își consacră eforturile îngrijirii medicale a populației negre.

„BALADA DESPRE KARL MARX"

se intitulează oratoriul pentru cor mare, orchestră și soliști, compus de Ottmar Gerster, pe texte de Walther Victor, în cinstea celui de al 5-lea Congres al Partidului Socialist Unit German.

„FLUIERAȘUL",

ansamblul de muzică populară al R.S.S Moldovenești, a fost invitat de Asociația germană pentru prietenia cu U.R.S.S. pentru un turneu de concerte în R.D.G.

O EXPOZIȚIE A GRAFICII GERMANE

între 1880 și 1957 s-a deschis la Moscova în clădirea Academiei de Arte a URSS. Sînt prezentate lucrări de Max Klinger, Käthe Kollwitz, George Grosz, Paul Rosie, Otto Dix, Gabrielle Meyer-Dennewitz, Karl Erich Müller și Meinori Splett.

BERNARD SHAW

începe să intereseze tot mai mult pe cineaști. După „Pygmalion" și „Cesar și Cleopatra", regizorul englez Anthony Asquith va pune în scenă „Doctorul în dilemă" și „Discipolul diavolului"

CENTENARUL NAȘTERII LUI COURTELINE

a fost sărbătorit la Paris prin acordarea premiului care poartă numele ilustrului satiric și umorist. Laureatul anului acestia a fost Marcel Pagnol pentru cele două volume de amintiri „Gloria tatălui meu" și „În grădina mamei mele".

PESTE 1000 ARHITECȚI

vor participa la al V-lea congres internațional al arhitecților care va începe la 21 iulie la Moscova.

Ordinea de zi va fi consacrată în cea mai mare parte problemelor de urbanistică.

SOMMERSONNENWENDE

se numește o antologie a prozei romîne, efectuată de acad. Zaharia Stancu și editată de „Volk und Welt" din Berlin.

Volumul de 400 pagini cuprinde nuvele, povestiri, schițe și fragmente de roman, precum și scurte prezentări a 10 autori contemporani.

PREMIUL MOLIÈRE

pe 1958 a fost acordat săptămîna trecută la Paris piesei „Cercul de cretă caucazian" de Bertolt Brecht, reprezentat de trupa „Comédie de Saint-Etienne".

39 ȚĂRI

și-au anunțat participarea la cel de al 11-lea Festival internațional al filmului, care va începe la 12 iulie la Karlovy Vary. 29 țări vor participa cu filme de scurt metraj.

„Oțelul s-a călit de 100 de ori"

Una dintre cele mai interesante apariții din ultima vreme în literatura chineză este romanul scriitorului Ai U intitulat „Oțelul s-a călit de 100 de ori". Nu numai titlul, ci și întregul spirit în care autorul și-a conceput lucrarea îndreptățesc asemuirea ce se face cu celebra operă a lui N. Ostrovski.

Fabulația romanului se circumscrie în jurul unui incident petrecut la o mare uzină din China: un tînăr oțelar obține un record de productivitate, care duce însă la prăbușirea cuptorului la care lucra. Evenimentul provoacă o vie emoție în rîndurile muncitorilor care îl tănuiesc pe oțelar de egoism, de lipsă de grijă față de bunul obștesc în goana după glorie și premii.

Ai U reușește să zugrăvească figuri convingătoare de eroi ai Chinei noi, militează pentru eroismul de masă, eroismul cotidian al muncii, împotriva succeselor de paradă și a „transformării furnalelor în tribune pentru discursuri solemne" — cum se exprimă unul din personajele cărții. Problemele de etică nouă pe care le ridică Ai U în romanul său și modul tratării lor literare au suscitat aprinse dezbateri în cercurile scriitoricești. Romanul a fost foarte bine primit de muncitorii din rîndurile cărora Ai U și-a cules materialul.

S. C.

Redactor-șef : Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional.* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Ciceron Theodorescu, Ion Vitner.

Un roman de Leonhard Frank

La doi ani după terminarea ultimului război mondial, Leonhard Frank revine la o temă pe care o îmbrățișase exact la doi ani după încheierea primei conflagrații: aceea a generației copiilor și orfanilor care ridică fruntea spre viață într-o lume profund rănită, în haos și mizerie.

În 1920, „Hoții" (Die Räuberbande), roman de debut, vădea simpatia autorului pentru faptele și visurile unor tineri inspirați de poezia aventurilor lui Fenimore Cooper și Karl May. Eroii caută în felul lor o soluție romantică de luptă împotriva filistinismului și nedreptei ordini burgheze. În 1947 (deși „Apostolii" au apărut abia zece ani mai tîrziu), Frank culege, printre ruinele unui oraș din Germania vestică distrus de aviația americană, aceeași „bandă" de dezmoșteniți în căutarea unei soluții la nedreptatea înconjurătoare. De astă dată inspirația lor nu mai este de domeniul aventurii exotice, deși aceeași naivitate o animă. Considerîndu-se apostoli ai unui creștinism primitiv, îmberbii zdrențăroși și famelici se erijează — așa cum glăsuia categoricul lor jurămînt — în „executori ai justiției". Crezul lor sună astfel: „luăm de la bogați care posedă totul și dăm celor săraci care n-au nimic". Și dacă organizația „Hoților" s-a destrămat cînd adolescența i-a pus în contact cu problemele existenței, cu lupta pentru menținerea pe linia de plutire în societatea burgheză, „apostolii" își dizolvă din proprie inițiativă comunitatea lor secretă, atunci cînd își dau seama că ea nu constituie decît un biet paleativ la relele ordinii existente. „Hoții" se despărțeau, „apostolii" rămîn însă uniți în cadrul organizației

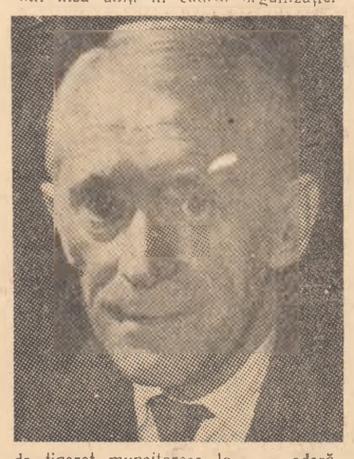

de tineret muncitoresc la care aderă și căreia îi aduc puritatea lor sufletească, entuziasmul și voința lor de mai bine.

În jurul avatarurilor celor 12 copii se centrează redeșteptarea la viață a unui burg secular redus la bordeie. Romanul lui Frank istorisește dureros sfîrșit al unei fete îndrăgostite de un soldat din trupele de ocupație; tragedia unei tinere evreice întoarse de la Auschwitz și dintr-un bordel de front al trupelor hitleriste; și, mai presus de toate, din perspectiva acestor suferințe ia atitudine față de învierea, sprijinită de autorități, a nazismului, proces ce debutează cu aparent inofensive antrenamente în stil militar, pentru a ajunge pînă la încălcarea justiției și făptuirea crimelor. Cele petrecute în provincialul Würzburg sînt tipice în mic pentru întreaga Germanie occidentală, de la barzii reacționari ai „invincibilității" prusace și de la cavalerii bursei negre, pînă la remilitarizare și lupta muncitorimii pentru o ordine care să excludă un viitor război.

„Ce va deveni Germania peste zece ani?" se întreabă unul din „apostolii" lui Frank, pe ultima pagină a cărții, în clipa cînd, încheind un capitol al vieții lor, se pregătesc să înceapă unul nou. Micul erou fanatizat de ideea dreptății n-are nici pregătirea și nici luciditatea să scruteze viitorul. Dar romancierul, sprijinit de luminile umanismului, a detectat, incomparabil, încă din primele zile, liniile dezvoltării Germaniei occidentale în următorul deceniu. Și aceasta nu este cel mai mic merit al cărții.

M. R.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 R.P.R.